
Rapport nr. 62: 2015 | Gro Marit Grimrud, Marit Owren Nygård,
Kjersti Straume og Knut Vareide

BYREGIONEN VOLDA- ØRSTA

UTFORDRINGAR OG MOGLEGHEITER FOR REGIONAL
UTVIKLING OG ATTRAKTIVITET

TITTEL	Byregionen Volda-Ørsta
FORFATTARAR	Gro Marit Grimsrud, Marit Owren Nygård, Kjersti Straume og Knut Vareide
PROSJEKTLEIAR	Gro Marit Grimsrud
RAPPORT NR.	62
SIDER	122
PROSJEKTNUMMER	17199
PROSJEKTITTEL	Analyse av Volda-Ørsta
OPPDRAGSGIVAR	Volda kommune
ANSVARLEG UTGIVAR	Møreforsking
ISSN	1891-5981
ISBN	978-82-7692-343-8
DISTRIBUSJON	Open
NØKKEWORD	Byregion, regional utvikling, attraktivitet, polysentrisk, Søre Sunnmøre, Nordfjord

SAMMENDRAG

Kommunane Volda og Ørsta vurderer å gå saman om å danne den fjerde byen i Møre og Romsdal. Denne rapporten handlar om kva moglegheiter og utfordringar ei slik satsing kan føre med seg for byområdet Volda-Ørsta på den eine sida, og for forholdet mellom Volda-Ørsta og nabokommunane på den andre. På bakgrunn av intervju med kommunalt tilsette i 11 kommunar i Volda-Ørstaregionen, meiner vi at kommunane i indre del av regionen står fram som positive til samhandling for ei slik utvikling, medan dei i ytre er meir skeptiske. Vi peiker vidare på at Volda-Ørsta ligg i ein region som opplev seg sjølv som polysentrisk, og at eit utfordringsområde kan vere å finne felles strategiar for å behalde og styrke det som blir sett på som eit gode ved regionen; nemlig at dei ulike sentraa er ulike og dels har komplementære funksjonar, tilbod og image. Ei einssidig satsing på å styrke Volda-Ørsta vil kunne oppfattast som ein strategi for å lage «Ålesund-light». Til slutt peiker vi på at Volda-Ørsta bør sjå sin posisjon ikkje berre i forhold til Søre Sunnmøre, men også i forhold til Ålesundsregionen og til resten av omverda.

© FORFATTAR/MØREFORSKING VOLDA

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Møreforsking Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjing berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

FORORD

Denne rapporten er skriven på oppdrag frå Volda kommune som, i samarbeid med Ørsta kommune, har tinga ein samfunnsanalyse som skal få fram moglege utfordringar og satsingsområde for å styrke Volda-Ørsta som eit sentrum for ein fjerde byregion i Møre og Romsdal. Hensikta med analysen er å legge grunnlaget for at Volda/Ørsta kan søke om å vere med i del 2 av Kommunal- og moderniseringsdepartementet sitt byregionprogram.

Rapporten bygger på intervju med rådmann, assisterande rådmann, kommunalsjef eller næringssjef i 11 kommunar i Volda-Ørstaregionen (del 1), samt ei statistisk analyse av regionale utviklingstrekk og attraktivitet (del 2). Første del er utført av Møreforsking, og andre del er utført av Telemarksforsking.

Vi takker alle som velvillig stilte opp for intervju, slik at arbeidet kunne bli realisert.

Rapporten dannar eit grunnlag som Volda og Ørsta kan byggje vidare på i arbeidet med å utvikle strategiar for å gjere Volda-Ørsta til eit bysentrum for regionen rundt. Vi takker Volda kommune for oppdraget og ønsker lykke til med det vidare arbeidet.

Volda, januar 2015

Gro Marit Grimsrud
prosjektleder

INNHALD

FORORD	5
INNHALD	7
INNLEIING	8
BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING.....	8
BYUTVIKLINGSPROGRAMMET OG REGIONAL UTVIKLING	9
AVGRENSING AV STUDIEOMRÅDE OG DATATILFANG.....	12
DEL 1: VOLDA-ØRSTA SOM REGIONALT SENTRUM	
SENERSTRUKTUR	15
VOLDA-ØRSTA SOM HANDELS- OG BESØKSENTRUM	17
VOLDA-ØRSTA SOM VERSTKAP FOR STATLEGE OG REGIONALE FUNKSJONAR	20
ØRSTA-VOLDA SOM ARBEIDSMARKNADSREGION	22
VOLDA-ØRSTA SOM ATTRAKTIV BUSTAD	26
SAMHANDLING OG SAMPEL MELLOM BYOMRÅDET OG OMLANDET	28
OPPSUMMERING OG KONKLUSJONAR	30
MOGLEGHEITER OG UTFORDRINGAR FOR BYOMRÅDET VOLDA-ØRSTA.....	30
MOGLEGHEITER OG UTFORDRINGAR FOR UTVIKLING AV VOLDA-ØRSTA SOM REGIONSENTER	31
FORHOLDET MELLOM BYREGIONEN OG OMVERDA	35
REFERANSAR DEL 1	37
DEL 2:	
ATTRAKTIVITETSANALYSE	40

Sjå eiga innhaldsliste s. 43

INNLEIING

BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING

Volda og Ørsta har tinga ein samfunnsanalyse der målet er å få fram moglege utfordringar og satsingsområde for eit samarbeid om å styrke Volda-Ørsta som eit sentrum for ein fjerde byregion i Møre og Romsdal. Hensikta med analysen er å legge grunnlaget for at Volda/Ørsta kan søke om å vere med i del 2 av Kommunal- og moderniseringsdepartementet sitt byregionprogram.

Bakgrunnen for å søke byutviklingsprogrammet er dels eit ønskje om å fortsette noko av arbeidet som vart starta under bulystprosjektet *StudiebygdA* der formålet var å styrke studiestaden Volda og Høgskulen i Volda si rolle i regionen. I prosjektet vart det etablert samarbeid med høgskulebygdene Sogndal og Bø som begge allereie er med i byregionprogrammet. Byregionprogrammet er derfor ein arena der Volda-Ørsta kan vidareutvikle nettverksamarbeidet med desse stadene.

Ut over denne motivasjonen er det eit ønske om å vidareutvikle det *interne* samarbeidet mellom Ørsta og Volda, og mellom Volda-Ørsta og områda omkring. Dessutan ønskjer Volda-Ørsta å markere seg *eksternt* som eit regionsenter. I lokalavisa kan vi lese at ordførarane meiner at Volda-Ørsta er like mykje by, og har like stor vekt som Kristiansund og Molde¹. I fylkeskommunale samanhengar opplev ein av og til at regionen ikkje blir rekna med fordi han ikkje har ein tydeleg by, eller regionsenter, sjølv om det bur like mange i denne regionen som i områda rundt i Molde og Kristiansund.

Den sentrale problemstillinga for Volda-Ørsta vil soleis vere korleis dei skal kunne posisjonere seg som by-/regionsenter i ein region som manglar ein stor by, men som i staden har fleire senter av tilnærma lik storleik. Volda-Ørsta sin spesielle situasjon med to senter som i nokre samanhengar kan seiast å vere komplementære, i andre samanhengar gjensidig forsterkande og i atter andre samanhengar konkurrerende, skaper både moglegheiter og utfordringar. Det same kan ein seie forholdet mellom Ørsta-Volda som ein fjerde by og området rundt. Sjølv om intensjonen er at eit sterkare regionsenter lokalisert i Volda-Ørsta skal kome heile regionen til gode, må ein erkjenne at dei andre tettstadene i regionen kan vere skeptiske til om ei slik utvikling vil gagne dei. Det er heller ikkje sikkert at andre delar av fylket sett pris på at Søre Sunnmøre får eit meir markert tyngdepunkt. Det blir dermed sentralt å finne moglegheiter for samhandling rundt felles interesser, og samtidig avklare potensielle konfliktområde.

Denne rapporten er ein del av dette arbeidet. Som eit utgangspunkt for å avdekke flaskehalsar og moglegheiter i regionen har vi for det første laga ein oversikt over regionale utviklingstrekk og attraktivitet basert på statistikk og Telemarkforskning sin

¹ <http://www.morenytt.no/nyheiter/article10188271.ece>

attraktivitetsmodell. For det andre har vi undersøkt kva administrativt tilsette i kommunane i regionen meiner om kva potensiale det er for meir samhandling mellom kommunane i regionen; og om kva dei meiner ein kan vinne og tape på at Volda-Ørsta tek sikte på å styrke seg som bysenter i regionen. Attraktivitetsanalysen er rapportert som ein sjølvstendig studie i del 2. I første del av rapporten presenterer vi ein analyse av flaskehalsar og moglegheiter der vi trekkjer inn både den kvantitative attraksjonsanalysen og dei kvalitative intervjuane, og til slutt summerer vi opp det vi meiner peiker seg ut som satsingsfelt for å vidareutvikle Volda-Ørsta som bysentrum i regionen.

BYUTVIKLINGSPROGRAMMET OG REGIONAL UTVIKLING

I pressemeldinga² frå KMD om byregionprogrammet seier kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner at landet treng byregionane som *motorar for vekst*. Vidare seier han at vekst i byen kan skape vekst i omlandet, og at regjeringa derfor ønskjer å føre ein aktiv politikk for å få meir samspel mellom byane og omlandet. Særleg blir det peika på at samankopling av byen og områda omkring kan betre rekrutteringa av arbeidskraft til verksemdene, og samtidig spreie veksten til omlandet. Ein ser med andre ord føre seg at byen er den *aktive* motoren som skal spreie vekstimpulsar til eit heller *passivt* omland. Dette er ingen ny ide når det gjeld regional utvikling. Han har kome i ulike former, f.eks. i den top-down orienterte vekstsenterstrategien som var populær på 1960 og 70-tallet. Ideen var då at ein skulle rette den regionalpolitiske innsatsen mot utpeikte sentra som skulle generere vekst som så skulle speiast nedover sentralstadshierarkiet. Trickle-down effektane skulle syte for at veksten også kom omland og utkantområde til gode. Kritikaner hevda at det vart meir back-wash effektar (utarming) i form av auka flytting frå perifere område enn spreingseffektar. Ein kan likevel vise til at nokre at dei utpeikte sentraa fekk sterk vekst gjennom denne strategien. I Noreg er det særleg Kongsvinger som blir nemnt som eit godt døme, og suksessen hadde mykje med utflytting av statlege funksjonar å gjere (Grimsrud mfl. 2004).

Kanskje på grunn av inspirasjon frå EU sin regionalpolitikk har motortankegangen kome fram i lyset att, men no i ein versjon som er meir bottom-up styrt. Idealet er at regionane skal styrke sin posisjon på kostnad av nasjonane. Dei nye endogene vekststrategiane dreier seg ofte om at byane må ta hovudrolla som attraksjonscenter for sin region. Særleg dreier det seg om å gjøre seg attraktive for høgt utdanna og kreative menneske, og for kunnskapsintensiv næringsverksemd. Det er kompetanse som er nøkkelen til vekst, og ein meiner at det er dei store byane – helst dei med universitet og store kunnskapsmiljø – som klarer seg best i konkurransen om dei kloke hovuda. Stader

² Pressemelding 05.03.2014. <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Er-byene-motorer-for-omlandet/id752455/>

utan slike miljø (omland og periferi) bør soleis kople seg opp mot byar som har slike miljø slik at dei får vere med på veksten. Derfor er det mykje snakk om å få til samhandling og samarbeid mellom senter og omland slik at dei ikkje konkurrerer med kvarandre om tilflyttarar eller utviklingsinitiativ utanfrå, men heller står saman på basis av dei samla ressursane til regionen, og saman gjer seg attraktive for verda utanfor.

Samtidig med denne utviklinga ser ein at det snakkast langt meir om nettverk mellom område enn om hierarki. Det betyr likevel ikkje at sentralstadshierarkiet, forvaltningshierarkiet eller andre asymmetriske maktrelasjonar er utviska; dei er fortsatt i operasjon sjølv om settinga er nettverk. Vi konstaterer her at Volda-Ørsta ønskjer å rykke opp i det regionale senterhierarkiet gjennom ein «flat» nettverksstrategi.

Byregionprogrammet legg stor vekt på at nettverk og internt samarbeid skal bli etablert i regionane; faktisk blir det framstilt som eit mål i seg sjølve. Ein ønskjer t.d. involvering av næringsliv, utdanningsinstitusjonar, andre offentlege institusjonar, fylkeskommune og frivillige organisasjonar. Det kan likevel virke som om nettverka er tenkt å vere avgrensa til å gjelde eit lokalt område; det er altså snakk om *territoriale partnerskap* heller enn tematiske/funksjonelle partnerskap. Når det blir framheva i programmet at ein viktig grunn til å styrke samhandlinga mellom by og omland er å gjere det lettare å rekruttere arbeidskraft, så kan det for bli for snevert å berre satse på territoriale nettverk. Koplingar ut av regionen er særdeles viktig for å tiltrekke seg arbeidskraft utanfrå.

Faglitteraturen om regional utvikling legg då også vekt på at det som er viktig for å oppnå vekst gjennom nettverksstrategiar er å syte for at nettverka og alliansane ikkje berre er lokalt baserte, men også har koplingar ut av regionen (Lowe mfl. 1995; Copus 2010). Å kunne utnytte fortrinn som ligg utanfor regionen er like viktig som å utnytte dei interne. Det blir diskutert om dei nye endogene utviklingsmodellane med *governance* heller enn *government* i realiteten er bottom-up, eller om det berre er staten som har fått nye måtar å utøve kontroll på, og samtidig skyve frå seg ansvar (Stoker 1996; McAreavey og Swindal 2012). Den diskusjonen skal vi la ligge.

Eit nærliggande spørsmål i samband med byregionprogrammet er om vektlegginga av territoriale nettverk og partnerskap som eit mål i seg sjølv, er ein måte å legge grunnlaget for ei enklare kommunesamanslåing eller strukturendring på (som jo også er ein ønska politikk frå regjeringa). I alle fall er det poengtert av informantane våre at det er vanskeleg å diskutere Volda-Ørsta si rolle i regionen utan å tenke på ei mogleg samanslåing av dei to, og kanskje også fleire, kommunar i regionen. Vi ser ikkje bort frå at det kan vere ein av motivasjonane også for Volda og Ørsta til å vere i programmet.

Polysentriske vekststrategiar

Ei anna hensikt med byregionprogrammet er at ein skal *lære*; ein ønskjer å få kunnskap om korleis samspelet mellom byane og omlandet *faktisk* går føre seg og kva faktorar som fører til regional vekst. Dei opnar med andre ord for at nærare granskingar kan vise at vekstimpulsar kan oppstå andre stader enn i byane og kan spreiest på andre måtar enn nedover eit etablert hierarki. Teoriane om byvekst og regional utvikling er gjerne forma i land med ein heilt anna busetnads- og samfunnsstruktur enn Noreg. Noreg har ein ekstremt monosentrisk bystruktur. Oslo er den einaste storbyen etter internasjonale kriterium, og huser ein firedel av alle by- og tettstadsbuarar i landet (Johansson m.fl. 2009), og sentraliseringa fører til at andelen aukar. Utviklingsmodellane med tyngdepunkt i territoriale nettverk er utvikla i land som har ein heilt anna busetnadsstruktur; Storbritannia og kontinentet. Der er det snakk om polysentriske nasjonar og regionar - der kvar region har fleire sentra som kvar kan ha ulike funksjonar. På den måten får regionen samla ei større tyngd og står fram som meir mangfaldig enn den einskilde by. For at dette skal ha noko for seg fordrar det sjølv sagt at sentraa er godt kopla saman med transportårer og kommunikasjonslinjer. Det seier seg sjølv at ein må vere varsam med å overføre ideane bak polysentrisk vekst direkte til norske forhold prega av små sentra, spreidd busetnad og store avstandar – med dårlege transportforhold. Likevel nyttar vi gjerne idear frå utviklingsmodellar som er baserte på polysentriske regionar; der funksjonsdeling, koplingar og nettverk er sentrale stikkord.

Både Møre og Romsdal og Søre Sunnmøre blir omtalte som polysentriske fordi dei har fleire sentra av tilnærma lik storleik. Men at busetnaden er polysentrisk treng ikkje bety at regionen har polysentriske funksjonar; dvs. at sentraa har ein grad av komplementaritet i arbeidsmarknad og andre tilbod til regionen, og at koplingane mellom dei er gode. I denne rapporten ser vi litt nærare på i kva grad regionen rundt Volda-Ørsta tilfredsstillar slike krav, og dessutan i kva grad vi også kan finne hierarkiske strukturar mellom områda. For samtidig som ein snakkar om nettverksbasert og polysentrisk utvikling som noko ikkje-hierarkisk, så er fortsatt «kjøttvekta» relevant for å markere seg overfor fylkeskommunale og statlege satsingar. Noreg er fortsatt monosentrisk, og regionalpolitikken og styringssystema våre er prega av det.

Med tanke på å utvikle meir kunnskap om korleis samhandling mellom by og omland kan føre til endogen regional vekst, må det vere spanande for byregionprogrammet å ha med Volda-Ørsta. Verken Volda eller Ørsta er byar i tradisjonell forstand, men to jamstore tettstader som viser teikn til å vekse saman ved at ein del funksjonar med regional marknad har etablert seg i Furene-Hovdebygda. Men sjølv samla sett er ikkje Volda-Ørsta særleg stor, og ikkje er dei to bygdene særleg sentralt plasserte heller. Likevel står ikkje dette området noko tilbake for større byar i fylket når det gjeld å skåre høgt på «urbane» indikatorar for vekst og attraktivitet; så som høgt utdanningsnivå, kompetansearbeidsplassar og del innvandrarar (Grimsrud mfl. 2014).

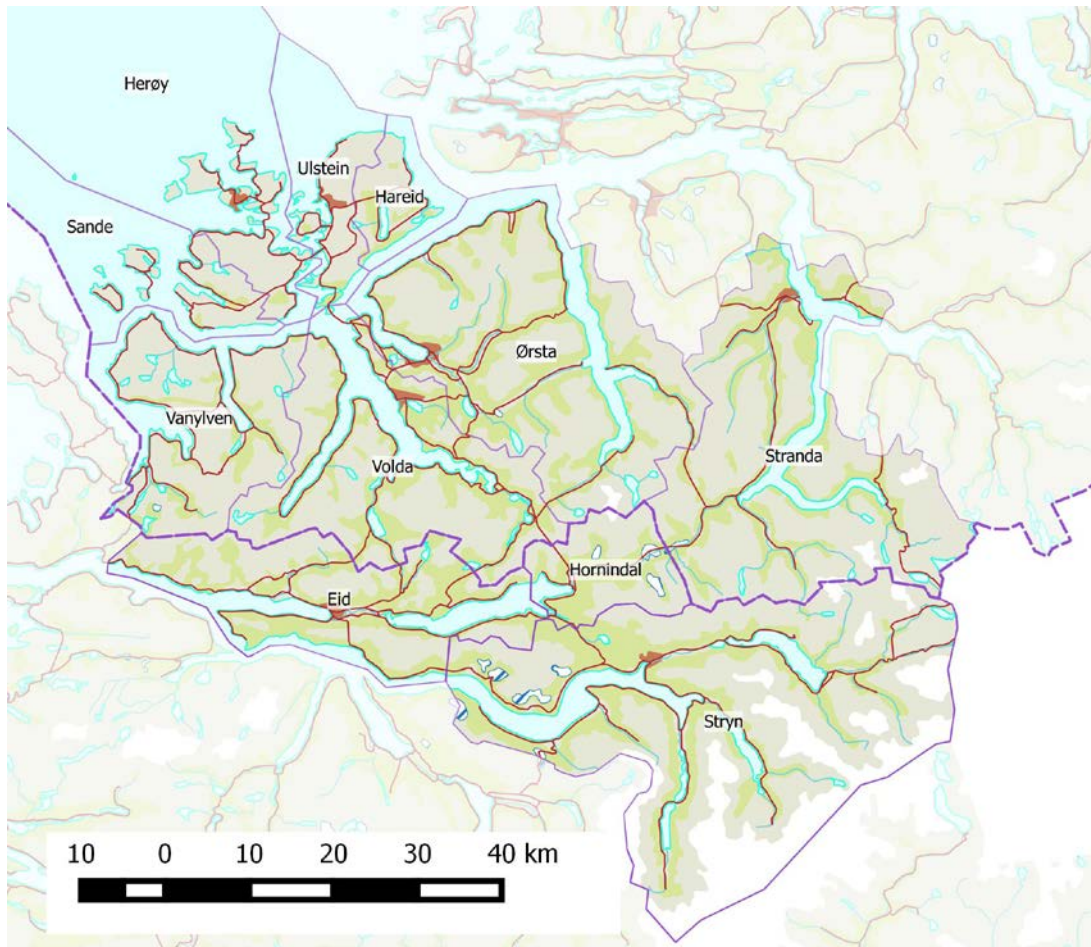
Volda/Ørsta utfordrar dermed tradisjonelle modellar for byvekst og regional utvikling. Dette byområdet passer ikkje inn i det monosentriske sentralstadssystemet der utviklingspotensialet blir forstått som bestemt av storleik og hierarkisk plassering langs ein sentrum-periferidimensjon. Volda-Ørsta inspirerer med andre ord til å finne alternativ til den vanlege modellen som fortel at vekst blir skapt i storbyen (på toppen av hierarkiet) og deretter spreidd nedover til omlandet og mindre sentra.

AVGRENSING AV STUDIEOMRÅDE OG DATATILFANG

Rapporten har to delar der den eine er basert på statistikk og kvantitative metodar, og den andre er basert på intervjuar med nøkkelinformantar og kvalitativ metode. Den kvantitative analysen kan lesast som ein sjølvstendig delrapport, og datagrunnlag og metodologi er nærare beskrive i del 2 i denne rapporten.

Vi har også gjort ein kvalitativ analyse av flaskehalsar og moglegheiter basert på intervju med administrativt tilsette i 11 kommunar i regionen, dvs. rådmann, assisterande rådmann, kommunalsjef eller næringssjef. Det er mange som kan ha ei meining om kva betydning eit sterkare og samla Volda-Ørsta vil kunne ha for regionen; t.d. ulike grupper i befolkninga, politikarar, offentleg sektor, næringsliv og diverse organisasjonar. Med avgrensa tidsressursar har vi valt å intervju administrativt tilsette i kommunane som jobbar med plan- og utviklingsoppgåver. Vi har spurt dei om kva rolle Volda-Ørsta som regionsenter vil kunne ha for innbyggjarar og næringsliv i deira kommunar, og kva flaskehalsar og moglegheiter dei ser for meir samhandling.

I denne utgreiinga har vi gjennomført ein analyse av Volda-Ørsta som *byområde* og som *byregion*. Med byområde forstår vi dei to «integrerte» tettstadene Ørsta og Volda, og med byregion meiner vi byområdet pluss omlandet. Kva som er *omlandet* varierer noko etter kva funksjon vi ser på, men inkluderer i varierende grad heile eller delar av kommunane Hornindal, Eid, Stryn, Sande, Herøy, Ulstein, Hareid, Stranda, Vanylven og område i Volda og Ørsta som ligg utanfor byområdet. Figur 1 nedanfor viser kva kommunar som er med i den kvalitative delen av undersøkinga.

Figur 1. Kart over studieområdet

**DEL 1:
VOLDA-ØRSTA SOM REGIONALT
SENTRUM**

SENTERSTRUKTUR

Volda-Ørsta er geografisk sentrum for 66 000 menneske

Ved utgangen av 3. kvartal 2014 hadde Ørsta eit folketal på 10 571, og Volda 8997. Volda har dessutan om lag 2700 studentar på campus³. Vi veit ikkje nøyaktig kor mange av studentane som er inkluderte i Volda kommune sitt folketal – men det er heller få. Til saman har nok dei to kommunane godt og vel 20 000 innbyggjarar, medan regionen har nærare 67 000 (sjå tabell 1). I følgje Asplan Viak (2013b) er om lag 80 % av busetnaden i begge kommunane konsentrert i, eller like ved kommunesentraa.

Regionen vi studerer er relativt spreiddbygd med berre litt over halvparten busett i kommunesentra. Tabell 1 viser at det er fleire sentra i regionen som er omtrent like store, og at trekløveret Ørsta, Volda og Ulsteinvik er dei største med mellom 6-7000 innbyggjarar kvar. Dersom tettstadane Volda og Ørsta blir sett som ei eining kan ein argumentere for at dette utgjør eit sentrum både geografisk og med omsyn til folketal. Ein vil då nærme seg ein tettstad med 13 000 innbyggjarar, og i regionen vil det vere om lag 50 000 som kan nå Volda-Ørsta i løpet av ein time. Aukar ein reisetida til 1,5 time får ein eit befolkningsgrunnlag på heile 120 000 (jf. Asplan Viak 2013b).

Tabell 1 Tettstadar. Folkemengd 1.januar 2013. Kjelde SSB

Tettstad	Kommune	Folkemengd		Kommune
		Tettstad: tal	(%)	
Nordfjordeid	Eid	2740	(46)	5920
Grodås	Hornindal	451	(36)	1238
Stryn	Stryn	2300	(32)	7105
Larsnes	Sande	609	(23)	2628
Fosnavåg	Herøy	3478	(39)	8847
Ulsteinvik	Ulstein	6033	(76)	7927
Hareid	Hareid	3245	(64)	5057
Volda	Volda	6114	(69)	8827
Ørsta	Ørsta	6858	(66)	10456
Stranda	Stranda	2907	(63)	4610
Fiskåbygd	Vanylven	348	(10)	3336
Sum 1. jan. 2013*		32343	(54)	65951
Folkemengd i regionen ved utgang 3. kvartal 2014				66644

* Siste statistikk over folkemengd i tettstader er 1.1.2013.

Men kan ein sjå Volda-Ørsta som ei eining? Ikkje ifølgje SSB sin definisjon, men tettstadene ligg berre 9 km frå kvarandre, og reisetida mellom dei med bil er på 12

³ Hausten 2014 hadde Høgskulen i Volda 3705 registrerte studentar. 2689 er registrert på program som har undervisning på campus. Resten får desentralisert eller nettbasert undervisning.

minutt. Mellom tettstadene ligg Furene og Hovdebygda som har flyplassen og ei rekkje andre funksjonar med regional rekkevidde⁴. Frå Hovdebygda og Furene er avstanden til høvesvis Ørsta og Volda sentrum fem minutt med bil. Frå Ørsta er det relativt tett busetnad heile vegen til Hovdebygda. Mellom Volda sentrum og Furene er det mindre utbygd, om ein ser vekk frå Mork som ligg like ved Furene. Det er altså visse teikn til at tettstadene veks saman, men samstundes er kommunane opptekne av at veksten i dette området ikkje må øydeleggje for sentrumsfunksjonane i Volda og Ørsta.

Avstandar og relasjonar

Stamvegen E39 går gjennom Volda og Ørsta, og området mellom Ørsta og Volda ligg no berre 30 minutts køyring frå Ulsteinvik og ca. 45 minutt frå Fosnavåg. Det er 50 minutt til Stryn, og i løpet av ein time kan heile Ytre Søre Sunnmøre nåast. Frå Volda kan ein nå Nordfjordeid på 45 minutt. Frå flyplassen er det direkteruter fleire gonger dagleg til Oslo, Bergen og Sogndal – noko som gjer området endå meir sentralt.

Det er nyleg vedteke ein plan for tunell mellom Volda og Furene. Tunellen vil korte ned reisetida mellom Volda og Furene, og Volda og Ørsta. Med kortare reisetid er det sannsynleg at tettstadene blir meir integrert enn dei er i dag.

Det er i størst grad kommunane i den indre delen av *byregionen* som omtalar Volda-Ørsta som eit naturleg tyngdepunkt, medan kommunane i den ytre delen i større grad ser på området som eit komplementært og i nokre samanhengar konkurrerande senter.

I det følgjande skal vi sjå nærare på koplingane mellom dei ulike stadene i regionen når det gjeld handel, arbeidsmarknad, vertskapsfunksjonar og potensiale for samarbeid.

⁴ T.d. Statens vegvesen (trafikkstasjon), NAF øvingsbane, Nynorsk kultursentrum/Ivar Aasentunet, lensmannskontor, miljøstasjon for avfall. Ein finn også både større og mindre verksemder innan service, industri, bilforretning og handel, inkludert kjende varehus som Plantasjen og Lefdal. Daglegvarebutikk finst i både Furene og Hovdebygda.

VOLDA-ØRSTA SOM HANDELS- OG BESØKSSENTRUM

Volda-Ørsta er ikkje sjølvskreve som handelssentrum i regionen

Kva folk reknar som eit senter heng i stor grad saman med kor dei handlar varer, særleg utvalsvarer (sko, klede osv.). I følgje handelsanalysen for Møre og Romsdal (Asplan Viak 2014) er det Ørsta, Ulstein og Volda som har størst omsetning i fylket – når ein ser bort frå dei tre største byane. Men handelsanalysen for Ørsta og Volda (Asplan Viak 2013) viser at både Ørsta og Volda har eit handelsunderskot, særleg når det gjeld utvalsvarar, medan Ulsteinvik og Stryn er meir sjølvforsynte som sentra for sine regionar. Omsetninga av detaljvarar i Ørsta og Ulstein er likevel tilnærma like stor, men innanfor sal av utvalsvarer er Ulstein vesentleg større enn Ørsta (og Volda). Det kan dermed sjå ut til at Ulsteinvik er det viktigaste handelssenteret i regionen.

Asplan Viak (2013) antyder at sidan Volda og Ørsta har hatt stagnasjon og nedgang i salet av utvalsvarer etter opninga av Eiksundsambandet medan Ulsteinvik og Stryn har hatt vekst, ser det ut som at Ulsteinvik trekkjer til seg fleire handlarar frå Ørsta-Voldaområdet enn det Ørsta-Volda trekkjer frå Ytre Søre Sunnmøre. Vi må likevel leggje til at denne analysen baserte seg på omsettingsstatistikk frå rekneskapsåra 2008-2011, og derfor ikkje inkluderte omsetningstal for Coop Extra, som opna på Furene i november 2011, og heller ikkje «nyopninga» av Amfi i Ørsta sentrum med ein ekstra etasje handelsareal, desember 2012. Som Asplan Viak påpeiker, er det vanskeleg å talfeste kva dette betyr for dekningsgrader på dagligvarer og utvalsvarer når ein ikkje har omsetningstal, og heller ikkje veit om etableringane har skjedd på kostnad av eksisterande tilbod i regionen.

I handelsanalysen for heile fylket var omsetningstala for 2012 inkluderte (så heller ikkje her er heile effekten av nyopninga av Amfi i Ørsta komen med), og viser at Ørsta og Volda samla sett har ein dekningsgrad på over 100 % for alle varegrupper med unntak av byggvarer/hagesenter. Dei utfyller soleis kvarandre, sjølv om det er Ørsta som har den høgaste dekningsgraden for dei fleste varegruppene (Asplan Viak 2014). For å kunne stå fram (med truverd) som eit regionalt handelssenter må dekningsgradane vere på over 100 prosent.

Telemarksforsking gjev eit litt anna bilete av Volda-Ørsta som senter når dei snakkar om *besøksattraktivitet* (sjå kapittel 2.6.3-4 i del 2). Dei ser ikkje på omsettingsstatistikk for detaljhandel, men på kor godt dei såkalla besøksnæringane gjer det i form av vekst i tal sysselsette. Besøksnæringane inkluderer aktivitetar, handel, overnatting og servering; altså næringar som er avhengige av personleg oppmøte og derfor er nokså lokale i natur

(sjølv om turistar naturleg nok også utgjer ein del av kundegrunnelaget). Slike næringar er følsame for endringar i folketal, og derfor er det vesentleg å kontrollere for dette når ein analyserer kor «attraktive» desse næringane er. Når dei tek omsyn til folketalsveksten, kjem Telemarksforsking fram til at både Ørsta og Volda har besøksoverskot; dvs. at veksten i besøksnæringane er høgre enn veksten i folketallet skulle tilseie. Medan Ørsta har vore attraktiv for besøk i alle dei undersøkte periodane (bortsett frå 2010), så vart Volda først ordentleg attraktiv for besøk etter 2008. Det kan tyde på at Volda har fått litt meir besøk etter opninga av Eikesundsambandet og Kvivsvegen. Samtidig har tal studentar auka. Ein kan også merke seg at Ulstein har besøksunderskot i denne analysen; der har med andre ord ikkje veksten i arbeidsplassar i besøksnæringane stått i forhold til veksten i folketallet.

Ein polysentrisk handelsregion

Samtaler med nøkkelpersonar i kommunane, samt egne erfaringar, tyder på at det er stor mobilitet i befolkninga i regionen i høve kvar dei reiser for å handle. Dei opplev at dei ulike sentraa har forskjellig utval butikkar, og at dei i sum har mange valmoglegheiter når det gjeld kvar dei reiser for å handle. Stryn og Ulsteinvik har begge andre merkevarebutikkar enn det Ørsta og Volda har, og mange opplev at Ålesund ikkje lenger er det einaste alternativet når dei skal ha noko spesielt. I tillegg blir det nemnd at handelsreisa får meir preg av å vere ei oppleving når dei kan variere kvar dei vel å reise for handle; ein kan t.d. gjerne kombinere handelsreisa med eit større tilfang av kultur og naturopplevingar. Etter Kvivsvegen opna har Volda-Ørsta blitt meir interessant for dei som bur på andre sida av fylkesgrensa, i Stryn, Eid og Hornindal. Det står att å sjå om dette vil bli etablert som handelsmønster etter at nyheitsinteressa har lagt seg. På Ytre Sunnmøre orienterer dei seg meir mot Ålesund. Likevel kan vi sjå at handelsmønsteret liknar på dei ein finn i andre land med ein meir etablert polysentrisk struktur.

Regionen har kanskje ikkje noko eintydig senter (jf. Båtevik mfl. 2011), men frå eit forbrukarsynspunkt ser det ut til at dei ulike sentraa i regionen utfyller kvarandre; dei har til dels komplementære funksjonar når det gjeld kva vare- og tenesteutval dei har å by på. Samtidig er det ei konkurranse mellom dei som informantane våre omtaler som sunn og til deira fordel.

Utviklinga i Furene-Hovdebygda viser også at Volda og Ørsta verker gjensidig forsterkande på kvarandre. Frå tilbodssida vil lokalisering midt mellom dei to sentraa gje ein større marknad enn lokalisering i eit av ytterpunkta. Det gjev rom for fleire funksjoner som igjen kan verke tiltrekkjande på annan aktivitet. Internt for *byområdet* er det ei utfordring knytt til å styre utviklinga i Furene-Hovdebygda slik ho ikkje går ut over utviklinga i Volda sentrum og Ørsta sentrum. Ei sterkare utvikling av *byområdet* vil legge auka press på areal i sentrumsområda, på vegen til og langs strekninga Furene –

Hovdebygda. Det vil krevje godt samarbeid på mellom dei to kommunane i arealplanlegginga.

Når det gjeld samhandling med regionen som heilskap, så ser vi ei utfordring knytt til at nokre informantar har ei frykt for at eit sterkare handelssentrum i Volda-Ørsta vil kunne føre til ei ytterlegare svekking av kundegrunnlaget for nokre basistjenestar i små lokalsamfunn, særleg nærbutikkar. Sjølv om dei ser positivt på at regionen som heilskap kan få eit breiare vare- og tenestetilbod som følgje av eit sterkare sentrum, så meiner dei at lokalisering av regionale tenestar til Ørsta-Volda vil kunne forsterke trenden med at folk handlar daglegvarene i samband med andre reiser dei må gjere.

I rapporten *Ørsta, regionen og Eiksundsambandet* (Båtevik mfl. 2012) antyder forfattarane at det kan ligge ei eiga utfordring i å utvikle det dei kallar Eiksundregionen⁵ slik at han først og fremst blir ein konkurrent til Ålesundregionen. Ålesund har ein del regionale funksjonar som også befolkninga i Eiksundregionen nyt godt av, og som treng eit større befolkningsgrunnlag enn det Eiksundregionen sjølv har. Spørsmålet er då om det i Eiksundregionen bør vere størst fokus på å utvikle eigne kvalitetar og særtrekk meir enn å skape ein variant av Ålesund «light».

⁵ Eiksundregionen er den regionen som vart bunden saman av Eiksundsambandet: Hareid, Ulstein, Herøy og Sande på Ytre Søre Sunnmøre og Ørsta og Volda på fastlandet. Ved opninga av Kvivsvegen vart regionen utvida til også å inkludere Hornindal og Stryn. Det er med andre ord omtrent same region som vi studerer i denne rapporten.

VOLDA-ØRSTA SOM VERSTKAP FOR STATLEGE OG REGIONALE FUNKSJONAR

Volda og Ørsta hadde til saman 1313 statlege og fylkeskommunale arbeidsplassar i 2013 (jf. del 2 i denne rapporten). Desse arbeidsplassane inkluderer mellom anna høgskule, sjukehus, tingrett, jordskifterett, lånekasse, vegvesen, prosti, politi, HELFO og flyplass. Nærare 1100 av desse arbeidsplassane er lokalisert i Volda og utgjer ein firedel av alle arbeidsplassar i kommunen. I Ørsta er tilsvarande tal fire prosent. Desse arbeidsplassane er ikkje berre viktige fordi det er mange av dei; dei er også viktige fordi dei tiltrekk seg, og bidreg til utvikling av kompetanse i regionen.

Dei er naturlegvis også viktige som tenestetilbod. Når vi spør informantane i nabokommunane om kva Volda-Ørsta betyr for omlandet i dag, så er *høgskule, sjukehus og flyplass* det fyrste dei nemner. Vi merker oss at det er som tenestetilbod dei blir skildra som interessante for omlandet – ikkje som arbeidsplassar. Utbygging og betring av desse tilboda vert sett som viktig for å styrke omlandskommunane sin relasjon til Volda-Ørsta. Det er gjennom ei styrking av desse tilboda og eventuell nye regionale tenestetilbod at kommunane rundt Volda-Ørsta ser seg tent med at dei to kommunane går saman om å stå fram som sterkare byområde enn dei gjer i dag. Her har vi ein interesseforskjell som kan tyde på omlandet ikkje ventar at desse funksjonane skal kunne lokaliserast til deira kommune, og at dei heller ikkje har store håp om at dei tilsette skal busette seg i deira kommunar. Det kan synast som om det er Volda-Ørsta som saman må gjere seg attraktive som vertskap for desse funksjonane og som bustader for denne arbeidskrafta.

Helsetilbodet ved sjukehuset i Volda femner om Ørsta, Hornindal, Sande, Ulstein, Hareid, Herøy og Vanylven, samt store delar av Nordfjord. Med opninga av Kvivsvegen hausten 2012 vart fødeavdelinga ved Nordfjord sjukehus nedlagt, då befolkninga i Stryn, Hornindal og andre delar av Nordfjord fekk kort og ferjefri veg til Volda sjukehus. Stranda orienterer seg tradisjonelt til Ålesund og sjukehuset der sjølv om det har ein viss betyding at reisa til Volda er fergjefri. Som nemnd er det fyrst og fremst som eit helsetilbod til befolkninga at sjukehuset blir sett på som viktig for omlandet, medan det for Volda og Ørsta også er ein av dei aller viktigaste arbeidsplassane. Det blir nemnt at sjukehuset er ein viktig kvinnearbeidsplass, og at det ofte er ein samanheng mellom rekruttering av menn til kompetansesarbeidsplasser i industrien i regionen og kvinner til sykehuset i Volda. Å sikre tilgang til kvalifisert arbeidskraft er ei viktig oppgåve, og det blir sett på som ein fordel at Høgskulen i Volda tilbyr relevante fag og studieretningar for sjukehuset.

Heile «byregionen» orienterer seg til *flytilbodet* på Hovden, Ørsta-Volda lufthamn. Passasjertalet har auka kraftig etter Eiksundsambandet og Kvivsvegen opna, og ligg no

på rundt 120 000 årleg. Kundegrunnlaget kan auke om flyplassen på Sandane vert nedlagt. Konkurransen til Vigra er likevel openbar, særleg for innbyggjar i dei ytre kommunane i regionen. Frekvens og pris kan vere avgjerande for om det eine tilbodet vert føretrekt framfor det andre. Medan privatkundar er mest interessert i pris, er bedriftskundane meir opptekne av frekvens og praktiske omsyn til vidare transport. I Ålesundsregionen er mange regionale utviklingsaktørar skeptiske til ei styrking av flyplassen på Hovden fordi dei fryktar det vil verke negativt inn på frekvens og tal destinasjonar frå Vigra (Båtevik mfl. 2015). Sett frå Ålesund kan eit meir robust Volda-Ørsta bli sett på som eit trugsmål mot målet om å rykke eit hakk opp i sentralstadshierarkiet og bli eit landsdelscenter for Nord-Vestlandet.

Høgskulen står fram som viktig på mange måtar. For det første gjev høgskulen eit studietilbod til ungdom og vidareutdanningstilbod for vaksne i regionen. For det andre er høgskulen vertskap for studentar som igjen betyr at byen får ungdommeleg liv, «urbanitet», kjøpekraft og deltidsarbeidskraft. For det tredje, er høgskulen ein rekrutteringskanal for kompetent arbeidskraft til offentleg sektor og privat næringsliv i regionen. For det fjerde er høgskulen ein viktig arbeidsplass som i stor grad tiltrekkjer seg høgt utdanna arbeidskraft utanfrå, og som gjer området attraktivt også for andre personar med høg utdanning (t.d. har mange av dei som pendlar ut frå Volda-Ørsta høg utdanning, noko som tyder på at dei vel å bu der sjølv om dei ikkje arbeidar der). For det femte skal ein ikkje sjå bort frå at høgskulen kan ha ytterlegare verknader på (kompetanse)utviklinga i regionen. Det blir nemnd av fleire av våre informantar at dei kunne ønskt at høgskulen var meir synleg og involvert i utviklinga av regionen.

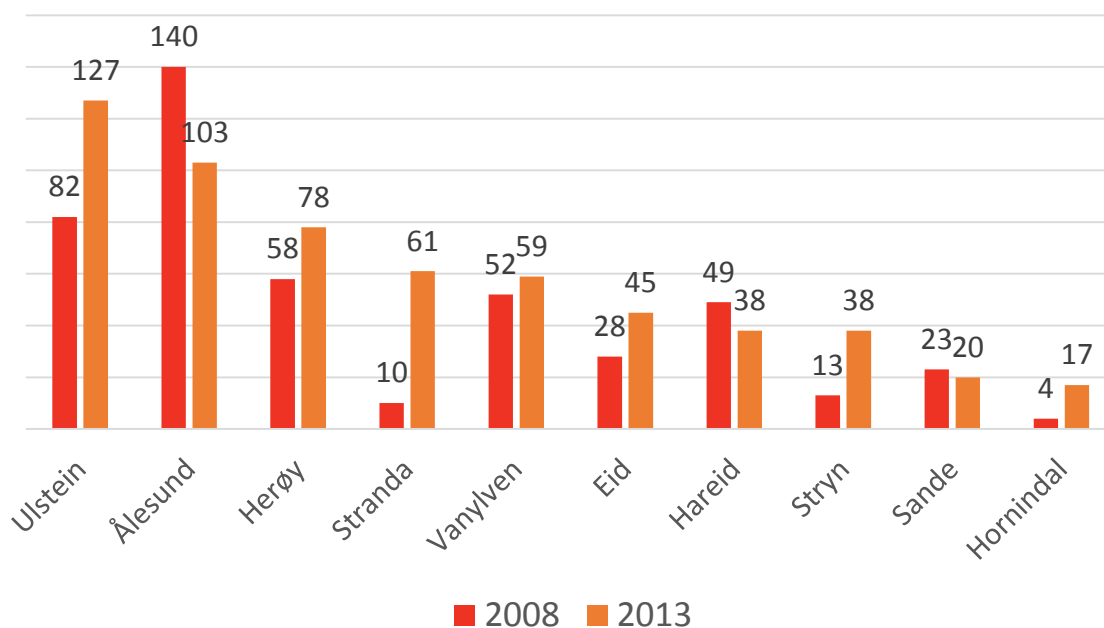
Å vere vertskap for statlege arbeidsplassar med eit regionalt og til dels nasjonalt nedslagsfelt – særleg sjukehus, høgskule og flyplass er ein styrke for Volda-Ørsta som sentrum i regionen. Men også dei statlege institusjonane er utsette for press. Lokalsjukehus er under press fleire stader i landet. Det er også fleire av kortbaneflyplassane. Høgskulen er inne i ei omorganisering der samanslåing med andre høgskular i landet er aktuelt. Ein er dessutan sårbar for svingingar i studenttal og kor attraktiv høgskulen er i høve andre høgskular når det gjeld rekruttering av både studentar og arbeidskraft. Vidareutvikling og styrking av det akademiske fagmiljøet på høgskulen er derfor viktig for heile regionen, og det same er arbeid for å styrke studentmiljøet (god byutvikling, gode møteplassar, studentaktivitetar, gode bustader). Å ha høgskulen og studentorganisasjonar med i byutviklinga kan vere ein fordel.

ØRSTA-VOLDA SOM ARBEIDSMARKNADSREGION

Analysen til Telemarkforskning (kap. 6.1.2. i del 2 i rapporten) viser tydeleg at Volda og Ørsta utgjør ein integrert arbeidsmarknad. Det er stor grad av arbeidspendling mellom dei; heile 17,5 % av dei sysselsatte i Volda bur i Volda men arbeider i Ørsta, og tilsvarande er talet 17,8 % for Ørsta. Til samanlikning er det relativt få som pendlar inn til Volda og Ørsta frå andre kommunar, men dei viktigaste kommunane i så måte er Ulstein, Ålesund og Herøy. Pendling ut frå Volda og Ørsta er noko større, og desse straumane går i hovudsak til Ulstein, Ålesund og Oslo.

Eit interessant trekk er at samtidig som andelen pendlarar mellom Ørsta og Volda har auka markant sidan år 2000, så har pendlinga frå Volda til alle andre kommunar (i sum) minka, og pendling frå Ørsta til alle andre kommunar har halde seg på same nivå. Sidan 2000 har altså Volda-Ørsta styrkt sin interne arbeidsmarknad på kostnad av dei andre kommunane. Vi ser likevel ein tendens til ein liten auke i utpendlinga til andre kommunar etter 2009. (Dette kjem fram av figurane 58 og 59 i del 2).

Figur 2 viser at talet innpendlarar til Volda-Ørsta perioden 2008-2013 har auka. Medan innpendlinga frå Ålesund, Hareid og Sande har krympa, har ho auka frå dei andre kommunane. Den største auken både i tal og prosent er det pendlarar frå Stranda som står for.

Figur 2. Tal pendlarar til Volda-Ørsta frå utvalde kommunar. Kjelde: SSB

Arbeidsmarknaden er komplementær

Ein av grunnane til den omfattande pendlinga mellom Ørsta og Volda er at næringsstrukturen i kommunane på mange måtar står fram som komplementær (sjå kap. 2.2.1 og 2.4.1 i del 2). Det er ein klar fordel når det gjeld å skulle rekruttere hushald der dei vaksne har ulike kompetansar. Det vert ofte trekt fram at Volda har mange statlege arbeidsplassar for folk med høg utdanning, og at mange av desse er såkalla kvinnearbeidsplassar, medan Ørsta har mange arbeidsplassar i produksjonsnæringane og i typiske «mannsykker» (sjå t.d. Båtevik mfl. 2012). Pendlarstatistikken stadfestar at mange av dei som pendlar frå Ørsta til Volda har høg utdanning, medan dei som pendlar andre vegen ikkje i like stor grad har det (sjå kapittel 6.1.2 i Del 2). Næringsstrukturen i Volda og Ørsta er skildra i større detalj i del 2.

Også samanlikna med resten av regionen skil arbeidsmarknaden i Volda-Ørsta seg ut på grunn av eit høgt tal statlege arbeidsplassar, og eit høvesvis høgt tal arbeidsplassar i tenesteytande næringar generelt. På Ytre Søre Sunnmøre og i indre del av Nordfjord er næringslivet meir prega av produksjonsnæringar. Sjølv om Ørsta har eit meir produksjonsprega næringsliv enn Volda, står dei tenesteytande næringane langt sterkare i desse to kommunane enn i området rundt.

Samanlikna med den norske gjennomsnittskommune har Volda høg del sysselsette i næringar som krev høg utdanning, medan kommunane rundt ligg under landsgjennomsnittet. Ulstein er likevel ein av dei kommunane i landet med høgast utdanningsnivå i det private næringslivet.

Kommunane på Søre Sunnmøre utfyller dermed til ein viss grad kvarandre slik at det blir meir bredde i den regionale arbeidsmarknaden.

Pendlingsomlandet

Pendlingstala viser at byområdet Volda-Ørsta utgjer ein integrert arbeidsmarknad, og at det også er ein god del pendlingsutveksling med Ålesund, Ulstein og Herøy.

Stranda og Vanylven vert liggande i randsona av ein slik byregion med ein avstand som overskrider ein time. For Stranda representerer ikkje Volda-Ørsta eit tyngdepunkt når det gjeld service og næring, men likevel har talet pendlarar auka kraftig dei seinare åra. Her er det med andre ord arbeidsmarknaden som bind dei til Volda-Ørsta. For Vanylven er kommunikasjonen til Volda og Ørsta opplevd som eit hinder på grunn av ei lang fergjestrekning med relativ lav frekvens på avgangane. Tettare frekvens og kortare reisetid knyt Vanylven saman med dei ytre kommunane (Sande, Herøy og Ulstein) og gjer at vegen er «kortare» til Ulstein enn til Volda/Ørsta.

Utvikling, moglegheiter og utfordringar i arbeidsmarknaden

Analysen i del 2 viser at veksten både i offentlig og privat sektor har vore lågare enn for landsgjennomsnittet sidan 2000 i Ørsta. I Volda derimot har veksten vore mykje høgare i offentlige sektor enn den har vore på landsbasis, men i privat sektor har også Volda hatt svakare vekst. Samtidig har andre kommunar på Sunnmøre hatt vekst i privat sektor: Ulstein (som har hatt formidabel vekst også i nasjonal samanheng), Herøy, Ålesund og Stranda.

Dekomponeringsanalysen av dei private næringane viser at både Ørsta og Volda har vore attraktive for besøksnæringane⁶ og dei regionale næringane⁷ dei siste åra, men den svake utviklinga i basisnæringane⁸ har ført til at den samla næringsattraktiviteten har vore negativ. Det betyr at det er den mest konkurranseutsette delen av næringslivet som har skrumpa inn, og at det er dei mest skjerma næringane som veks. Men til gjengjeld skårar alle dei andre kommunane i regionen betre enn Volda og Ørsta på basisnæringane (sjå kap. 2.5.4. i del 2). Regionen har også her nokre komplementære trekk.

I del 2 er det presentert eit scenario for utviklinga som viser at kommunane har eit klart forbetningspotensial for næringsutvikling. Ettersom arbeidsmarknaden Volda-Ørsta er såpass godt integrert, vil forbetring av næringsattraktiviteten i begge kommunane få ei enda meir positiv betydning samla sett. Det er eit argument for å samarbeide om arbeidsplassvekst og næringsutvikling fordi vekst i tal arbeidsplassar i den eine kommunen vil kunne slå positivt ut også i den andre t.d. i form av vekst i folketallet.

Den same logikken vil kunne gjere seg gjeldane for større delar av regionen, men potensialet er mindre på grunn av at det er relativt få som pr. i dag pendlar mellom Volda-Ørsta og dei andre kommunane. Informantane våre stiller seg stort sett tvilande til om eit sterkare Volda-Ørsta vil kunne ha ein positiv verknad på rekruttering av folk og arbeidskraft til deira kommunar. Ein opnar likevel for at det vert lettare for par å etablere seg i regionen når dei har fleire lokale arbeidsmarknader å finne jobb i. Men samtidig meiner dei at verknaden vil vere marginal fordi pendlingsvilja er avgrensa hos dei fleste. Ein trur helst at arbeidsplassvekst i Volda-Ørsta først og fremst vil føre til auka busetnad i Volda-Ørsta.

Auka samhandling i regionen kan likevel føre til positive effektar i arbeidsmarknaden ut over det ein finn att i statistikken over vekst i tal arbeidsplassar. I rapporten om

⁶ Næringar der kunden må være personlig til stede: turisme, butikkhandel, personlege tenestar.

⁷ har næringsliv, offentlege institusjonar og befolkninga som kundar, og retter seg hovudsakelig mot ein regional marknad: bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tenesteyting.

⁸ næringsliv som konkurrerer på ein nasjonal eller internasjonal marknad. T.d. Primærnæringar, IT, telekom og teknologiske tenestar

Eiksundsambandet (Båtevik mfl. 2012) peiker forfattarane på at fleire store private og offentlege arbeidsgjevarar i regionen seier dei har fått fleire søkjarar til utlyste stillingar, og at det er blitt lettare å rekruttere arbeidskraft. Vidare ser dei fleste bedriftene at sambandet har gitt andre fordelar for dei; t.d. at det er blitt

- lettare å delta på kurs og bedriftsretta tilbod på kryss og tvers i regionen,
- lettare tilgang til kurs, etterutdanningstilbod og samarbeid med Høgskulen,
- oftare møter mellom fagfolk i andre kommunar, og potensialet for samarbeid om spesialtenester er auka,
- samarbeid mellom kommunar på administrativt nivå, interkommunale tenester, utviding av kommunalt innkjøpssamarbeid med meir
- større tilgang på underleverandører,
- større tilgang til flyplass
- Det samla tilbodet av kulturtilbod har vorte utvida
- Pasientbelegget har auka etter Eiksundsambandet (sjukehuset)
- Større del studentar i aldersgruppa frå 30 år og over frå ytre. Desse er ofte deltidsstudentar (høgskulen)
- Lettare å behalde kvalifisert arbeidskraft
- Større fagmiljø gjer ein fagleg sterkare, noko som igjen gjer at det er lettare å rekruttere toppkandidatar til utlyste stillingar
- auke slagkrafta; styrke kommunane i konkurranse med andre med tanke på andre samfunnsprosjekt

Ein ser dermed at enklare kommunikasjonar knytt til bruk av flyplassen og betre samband austover, større marknader (til dømes for kulturtilbod), auka tilgang på arbeidskraft og grunnlag for større samhandling mellom institusjonar og bedrifter, er moment som går att som viktige verknader av Eiksund-sambandet og som er viktige funksjonar for regionen å styrke.

Vi merker oss spesielt at mange av desse momenta dreier seg om å få betre tilgang til kompetanse og kompetanseutvikling. Volda-Ørsta vil kunne tene på å leggje til rette for at dei blir sett på som eit kompetansesentrum i regionen. Ein bør samtidig kunne ha i mente at dei andre kommunane i området er sterke på sine kompetanseområde.

VOLDA-ØRSTA SOM ATTRAKTIV BUSTAD

Attraktivitetsanalysen i Del 2 viser at både Ørsta og Volda har hatt befolkningsvekst etter 2007. Felles for begge kommunar er at det er auka innvandring som har gitt vekst i folketalet. Begge kommunane har hatt et flyttetap mot andre norske kommunar, og har derfor svakare befolkningsvekst enn landet. Utviklinga er meir positiv for Volda enn for Ørsta, noko som kjem av at Volda har fått ein mykje høgare del innvandrarak.

I attraktivitetsanalysen kjem Ørsta ut med negativ bustadsattraktivitet. Det er fordi nettoflyttinga til Ørsta har vore, og er, mykje lågare enn kva arbeidsplassveksten og dei strukturelle forholda (som storleik, arbeidsmarknadsintegrasjon og nabovekst) skulle tilseie. Dersom nettoflyttinga til Ørsta hadde vore som statistisk forventa, skulle kommunen ha hatt ei nettotilflytting som var høgare enn nettoflyttinga nasjonalt. Dei strukturelle forholda for flytting er nemleg samla sett gode, og arbeidsplassveksten har stort sett også vore god. Ørsta har dermed eit potensial med omsyn til å skaffe fleire innflyttarak, eller behalde fleire av sine eigne innbyggjarar.

Volda har betre føresetnader for positiv nettoflytting enn Ørsta på grunn av høgare arbeidsplassvekst og enda betre strukturelle forhold. Likevel har nettoflyttinga til Volda vore lågare enn føresetnadene skulle tilseie. Men den negative trenden ser ut til å endre seg for Volda. I siste treårsperioden var nettoflyttinga høgare enn forventa, og bustadsattraktiviteten var dermed positiv.

Ulstein og Stranda er dei to kommunane på Søre Sunnmøre som kjem ut med svak positiv bustadsattraktivitet for heile perioden etter 2007; dvs. at dei har fått større tilflytting enn det ein kunne ha forventa gitt vekst i arbeidsplassar og strukturelle tilhøve. Attraktivitetsanalysen for Nordfjord viser at også Stryn har hatt positiv bustadsattraktivitet sidan 2000 (Vareide og Nygård 2013). Resten av kommunane (inkludert Volda og Ørsta) har altså negativ bustadsattraktivitet i perioden – slik denne er definert av Telemarksforsking.

Spørsmålet er om Volda-Ørsta og områda rundt kan bli meir attraktive gjennom eit sterkare og tydelegare regionsentrum og ei styrking av samhandlinga mellom sentrum og kommunane rundt. Medan Volda og Ørsta har tru på ein slik effekt, er informantane i «omlandskommunane» meir tilbakehaldne. Dei er redde for at auka vekst i Volda-Ørsta vil skje gjennom fråflytting frå deira kommunar. Likevel peiker dei på nokre moment som kan føre til positive effektar for regionen som heilskap:

- Eit sterkt tyngepunkt i regionen kan vege tungt når arbeidsplassar med regionalt nedslagsfelt skal etablerast, og når det er snakk om å sikre og utvide dei ein allereie har i regionen. Sjølv om ein meiner arbeidsplassane og busetnaden i

hovudsak vil kome Volda-Ørsta til gode, er tenestetilbodet viktig for heile regionen.

- Dersom eit sterkare Ørsta-Volda fører til auka folketal i byområdet, ser ein at dette i seg sjølv kan generere fleire kultur- og tenestetilbod til folk i heile regionen.
- Informantane peiker på at eit *urbant image* er viktig for å auke attraktiviteten for nye og gamle innbyggjarar, særleg dei unge med høg utdanning som kanskje er blitt vande med urbane kvalitetar gjennom studieopphald i større byar. Dei vil derfor potensielt støtte opp om arbeid som gjer at Volda-Ørsta får eit meir urbant image. Bystatus i seg sjølv er ikkje viktig for dei, men dei urbane tilboda ein by potensielt kan innehalde er viktige. Men urbane tilbod meiner dei ofte kafear, variasjon i butikkar, gateliv og fleire tilbod på den kulturelle fronten. At Volda er ei viktig utdanningsbygd med mange studentar blir trekt fram som positivt i denne samanheng, og er noko ein kunne spele sterkare på (slik det også er gjort mellom anna i StudiebygdA).
- Opprusting av sentrumsområda er også viktig for imaget som eit «urbant» senter; - for det må vere attraktivt å ferdist i sentrum, særleg ettersom regionen har fleire senter som konkurrerer om kjøpekraft og arbeidskraft.

SAMHANDLING OG SAMSPEL MELLOM BYOMRÅDET OG OMLANDET

Den pågåande kommunestrukturdebatten i kommunane er uunngåeleg med på å farge denne kvalitative analysen. I fylgje ei innbyggjarundersøking om kommunesamanslåing er samanslåing av Volda og Ørsta svært aktuell (Sentio 2014). Heile 94 prosent av innbyggjarane i Ørsta ønskjer samanslåing med Volda, og tilsvarende ønskjer 86 prosent av innbyggjarane i Volda samanslåing med Ørsta. Dessutan er samanslåing mellom dei sju Sunnmørskommunane sett som langt meir aktuell enn samanslåing av kommunar på tvers av fylkesgrensa (Sentio 2014). I Vinsand og Langset (2013) sin analyse av interkommunalt samarbeid ser vi at dei sju Sunnmørskommunane har ein sterk grad av interkommunalt samarbeid, og at Ørsta og Volda er blant dei som samarbeider mest. Ørsta og Volda har tillegg ein del interkommunale samarbeid med andre kommunar i regionen, mellom anna samarbeider dei med Hareid og Ulstein om barnevern. På tvers av fylkesgrensa er det derimot svært liten grad av interkommunalt samarbeid. Fylkesgrensa vert trekt fram som eit hinder for slikt samarbeid i dag.

Når vi snakkar om styrking av Volda og Ørsta som regionsenter er det vanskeleg for informantane å ikkje sette dette i samband med ei framtidig kommunesamanslåing, og spørsmålet om samspel mellom kommunane blir vanskeleg å halde separat frå spørsmål om kommunestruktur.

Den fjerde byregion

Dei små kommunane i regionen er positivt innstilt til at Volda-Ørsta tek mål av seg til å bli den fjerde byen. Det er fordi dei ser at dette kan bety eit utvida tenestetilbod, som lokalisert til Volda-Ørsta betyr at dei får kortare avstand til ein del tilbod som dei elles måtte dra til Ålesund for å få nytte av. Men samtidig peiker dei på at dei nye funksjonane må kome utanfrå. Dersom det vert ein sentralisering av funksjonar frå omlandet til Volda-Ørsta, vil dette ha ein svært negativ effekt for samarbeid og utvikling av regionen.

I den andre enden av skalaen er det kommunar som meiner dette ikkje vil ha noko å seie.

Nokre av informantane set spørsmålsteikn ved omgrepsbruken *by og omland* og peiker på at dette kan oppfattast som at Volda-Ørsta gjer krav på å vere eit sentrum og slik skapar usikkerheit om sentralisering av tenester på kostnad av «omlandskommunane». Det vert altså peika på at omgrepsbruken *by-område/by-omland* kan skape ein utilsikta konkurransesituasjon i ein region som i utgangspunktet blir oppfatta som polysentrisk.

Ulstein og Ålesund er konkurrerende senter

Det er fyrst og fremst Ulstein som vert halde fram som eit alternativt senter innanfor «byregionen». Elles er det Ålesund som er «byen», og det blir sagt at «Sunnmøre har berre ein by og det er Ålesund». For kommunane nærast Ålesund, altså ytre delar av regionen og Stranda, så vil ikkje eit sterkare og meir byaktig Volda-Ørsta kunne endre på kva dei ser på som *byen*. Men det vil kunne gjere det for fleire av dei andre kommunane der ein i utgangspunktet har ein fjernare relasjon til Ålesund.

Kommunane i Nordfjord orienterer seg til ein viss grad mot kvarandre, men desse manglar eit tydleg sentrum som kan sameine dei.

Positive til meir samhandling til gjensidig nytte

Kommunane er positive til meir samhandling slik at Volda-Ørsta og omlandet kan ha meir gjensidig nytte og glede av kvarandre. For å realisere eit slikt potensial vert det etterlyst fleire konkrete samarbeidsfora innanfor og på tvers av bransjar. Det er spesielt kommunane som ligg på andre sida av fylkesgrensa som nemner dette. Vidare vert det halde fram at høgskulen utgjer eit tilbod som kan styrke samspelet i regionen dersom den i større grad tilbyr sine tenester regionalt og er ein tydleg aktør i regionen.

Kommunane som er avhengig av ferjesamband for å reise til Volda-Ørsta nemner at å oppretthalde og utbetre kommunikasjonar er viktig (Eid og Vanylven).

Fleire nemner at konsolidering og god integrasjon mellom Volda og Ørsta slik at desse trår fram som ei eining er nødvendig for å danne eit regionalt tyngdepunkt. Vidare er det viktig at det ikkje vert ein vekst i eit eventuelt *by-område* som går ut over omlandet. Eit godt samspel mellom eit *by-område* og eit omland er avhengig av at Volda/Ørsta «klarar å vere rause» med omlandet. Volda/Ørsta må vidare vere på «tilbodside» ved å tilby tenester og vere initiativtakarar til samarbeid på ulike arenaar.

OPPSUMMERING OG KONKLUSJONAR

MOGLEGHEITER OG UTFORDRINGAR FOR BYOMRÅDET VOLDA-ØRSTA

Moglege positive verknader for *byområdet* dersom Volda-Ørsta vert fjerde by

Kommunane Volda og Ørsta peiker sjølve på følgjande fordelar ved å posisjonere seg som ei tydeleg eining med byambisjonar:

- Status som by/regionsenter vil kunne ha symbolsk verdi. Det kan vere ein verdi for Volda-Ørsta sjølve å tenkje på seg sjølv som ein stad som har eit vekstpotensial. Det ligg også ein psykologisk verdi i å tørre å ta ein posisjon som sentrum for heile regionen.
- Ei blanding av samarbeid og intern konkurranse mellom desse to stadane kan verke positivt for utviklinga.
- Det å få status som fjerde by vil kunne utløyse andre type tettstadsverkemiddel frå fylkeskommunen.
- Lettare å få til ei god utvikling når ein har meir og ulike typar areal å spele på.
- Om ein blir oppfatta som ein heilskap utanfrå vil det kunne auke attraktiviteten. Til dømes vil både fagmiljø og arbeidsmarknad kunne bli sett på som djupare og breiare om ein står saman som ei eining.
- Ein fordel å stå saman for å ikkje misse funksjonar (t.d. sjukehus og høgskule)
- Lettare å tiltrekkje merksemd frå verda utanfor regionen; både ovanfor Ålesund, Osloområdet og internasjonalt.

Flaskehalsar og utfordringar for utvikling av byområdet

Vi har funne følgjande flaskehalsar og utfordringar for vidare utvikling av byområdet:

- Lokalisering av sentrumsfunksjonar i Furene/Hovdebygda kan utarme sentrum i Volda og Ørsta
- Sentrum er ikkje samanhengande, og det er heller ikkje planar om dette. Det kan gjere det vanskeleg å stå fram som eitt senter utantil. Folk reiser ikkje til Volda-Ørsta, men til Volda eller/og Ørsta.

- Auka fokus på å få fram eit meir robust sentrumsområde kan føre til at dei små utkantane i Volda og Ørsta føler seg oversett, og dei vil kunne frykte utarming av lokale tilbod.
- Verken Ørsta eller Volda utmerker seg med mange urbane kvalitetar. Både overfor eiga befolkning og omverda kan det virke provoserande å kalle seg by. Det er ei utfordring å få fram urbane kvalitetar og eit meir urbant image utan at det går ut over bygdekvalitetane som mange også set pris på.

Ørsta og Volda må stå saman for å bli store nok sett utanfrå. Ei god funksjonsdeling mellom dei to slik at dei styrker seg som komplementære sentra, og ikkje konkurrerer kvarandre i senk vil vere den største utfordringa for tett samarbeid. Nøkkelen til å få til dette er å vereause ovanfor kvarandre i fordelingsprosessar, og det krev ein integrert planlegging. Samarbeid om planlegging blir sett på som ein føresetnad for ideen om eit felles byområde, og at det allereie er mykje samarbeid på dette området det tel positivt (t.d. LUK-prosjektet om næringsutvikling i Furene og Hovdebygda (se Asplan Viak 2013b)).

MOGLEGHEITER OG UTFORDRINGAR FOR UTVIKLING AV VOLDA-ØRSTA SOM REGIONSENTER

I denne rapporten har vi peikt på fleire faktorar som talar for at Volda-Ørsta har potensial til å posisjonere seg som regionsenter. Saman utgjer dei to tettstadene eit tydeleg befolkningstygdepunkt i den geografiske midten av regionen. Vidare har tettstadane samla sett eit godt utval av tenester og arbeidsplassar. Både besøksnæringane (lokale næringar som krev personlig oppmøte, t.d. restaurantar) og dei regionale næringane (som har eit regionalt nedslagsfelt, t.d. transport) gjer det betre i både Volda og Ørsta enn folketalet skulle tilseie. Det tyder på at Volda-Ørsta allereie fungerer som eit senter i regionen. I tillegg til desse næringane, gjer mengda statlege arbeidsplasser at Volda-Ørsta skil seg frå nabokommunane, og gjer dei meir byaktige.

Næringsstruktur og arbeidsplassar i Volda og Ørsta er til dels komplementære, og det genererer mykje pendling mellom tettstadane. Samla står Volda-Ørsta fram som ein integrert arbeidsmarknad, og di større og breiare arbeidsmarknaden er, di lettare er det for hushald med to vaksne å etablere seg i regionen. Sjølv om pendlinga mellom Volda-Ørsta og andre kommunar i regionen er låg, så bidreg likevel arbeidsplassane i nabokommunane til at den regionale arbeidsmarknaden samla blir meir attraktiv.

Volda-Ørsta har relativt god vekst i folketal, studenttal og arbeidsplassar. Ei stor mengd studentar kan gjere det lettare å stå fram som ein by, då studentane er med på å gjøre sentrum meir livleg. Høgskulen er også viktig som bymarkør, og bidreg tydeleg til

rekruttering av menneske ikkje berre frå regionen med også frå andre delar av landet og frå utlandet. I regionen er det stor tru på, og håp om, at Høgskulen kan ta ei tydelegare rolle i utviklinga av regionen.

Volda-Ørsta fungerer som eit naturleg sentrum – om ikkje det einaste - for fleire av nabokommunane. Vi har ikkje spora nokon direkte eller klar motstand blant nabokommunane mot at Volda-Ørsta tek mål av seg til å bli eit regionsenter – eller den fjerde største byen i fylke. (Men som vi skal komme tilbake til, manglar det ikkje på åtvningar og uro rundt kva som kan skje med nabokommunane i prosessen). *Det er likevel eit generelt trekk at kommunane i indre del av regionen var positive til samhandling for ei slik utvikling, medan dei i ytre var meir skeptiske.* Dette bilete ser ut til å henge saman med kva band dei har til Volda-Ørsta pr. i dag, og som igjen heng saman med kor den einskilde kommune er lokalisert i forhold til Volda-Ørsta og i forhold til konkurrerande senter. Folk er stort sett pragmatiske, og endringar i kommunikasjonane mellom kommunane kan endre bilete av kven som er naturleg sentrum for kven. Men også mindre handfaste forhold kan spele inn: Ein informant meinte at skiljet mellom ytre og indre delar av regionen har å gjere med forskjellar mellom kystkultur og innlandskultur. Vi ser ikkje bort frå at kjensler av «kor ein høyrer til» kan verke inn på kvar ein orienterer seg geografisk og mentalt i kvardagslivet, og dermed på kva som vert oppfatta og brukt som eit «naturleg» senter.

Vår tolking av informantintervjua er at Hareid er kommunen som distanserte seg mest; for dei er relasjonane til Ålesund og Ulstein sterkare enn til Volda-Ørsta. Ulstein er sjølv ein konkurrent til posisjonen som regionsenter. Herøy verkar meir positiv til Volda-Ørsta – kan hende fordi deira hovudkonkurrent er Ulstein. Sande held seg mest til Herøy, men er ikkje uttalt negativ til utviklinga av eit sterkare Volda-Ørsta.

Vanylven er positive til Volda-Ørsta så lenge dei kan tene på at Volda-Ørsta tek posisjon som regionsenter (med betra kommunikasjonar m.m.), men dei ser like gjerne til Ulstein dersom dei tener betre på det.

Eid, Stryn og Hornindal oppfattar vi som udelt positive, og dei orienterer seg gjerne nordover. I Stranda er dei også positive til at Volda-Ørsta representerer nye moglegheiter for dei.

Vi vil legge til at våre tolkingar står for vår rekning, og at dette ikkje nødvendigvis er representativt for kva verken befolkning eller kommuneorganisasjonane sjølv meiner.

Moglege positive verknader for regionen dersom Volda-Ørsta er by/regionsenter

Når det gjeld forholdet mellom Volda-Ørsta som byområde og området rundt, meiner informantane at eit forsterka regionalt samspel vil kunne ha eit potensial for å auke attraktiviteten til regionen som heilskap. Dette meiner dei kan skje gjennom at:

- Fleire funksjonar kan moglegvis bli tilført utanfrå
- Det kan bli lettare å rekruttere arbeidskraft når ein har eit sentrum med eit (litt) urbant image; eit image som bør inkludere at Volda-Ørsta er eit utdanningssentrum
- Eit tydeleg sentrum kan skape grunnlag for fleire kulturelle aktivitetar
- Høgskulen bør kunne bli ein tydlegare regional aktør
- Samla dekker ulike sentra i regionen eit vidt spekter av tenester, arbeidsplassar og kompetanseområde. Det vil vere ein styrke for regionen om desse kan fortsette å bygge på sine komplementære fortrinn.
- Lokalsjukehus styrker beredskap og helsetilboda i regionen

Det er ein komplementær interesseforskjell mellom byområdet Volda-Ørsta og nabokommunane. Medan byområdet er opptekne av at eit styrkt samarbeid kan auke talet arbeidsplassar og tilflyttarar, er nabokommunane mest opptekne av at eit sterkare byområde kan bety fleire og betre tenestetilbod til dei.

Utfordringar

Sjølv om det er mykje som ligg godt til rette for at Volda-Ørsta skal kunne lykkast med sitt byinitiativ, så er det også ein uro i nabokommunane over at Volda-Ørsta skal ta ei slik leiarrolle. Det dreier seg i hovudsak om ei frykt for at eit sterkare sentrum kan føre til auka sentralisering på omlandet si rekning.

Nokre moment som kan vere verdt å tenke gjennom i så måte er korleis ein snakkar om kvarandre:

- 1 Omgrepsparet *by* og *omland* er ikkje populært fordi dei blir assosiert med eit avhengigheitsforhold, der byen er den aktive parten og omlandet berre passivt må vere med på det som blir bestemt i byen. Ein bør heller omtale «omlandet» som nabokommunar eller noko anna som ikkje set dei i eit underorda forhold.

- 2 Fjerde by og *bystatus*. Det er byfunksjonane som er viktige, ikkje bystatusen seier nabokommunane. Å kalle Volda-Ørsta by vert av mange oppfatta som feil, og til dels latterleg (ein viste t.d. til andre små stader som har fått bystatus utan at dei har vorte noko meir urbane eller attraktive av den grunn). Men det er sjølvstilt ulike syn på dette, og korleis ein vurderer dette spørsmålet kan endre seg over tid og med kva utviklingsstrategiar det vert sett i samanheng med.
- 3 *Kompetansesentrum*. Viktig å anerkjenne at det finst interessant kompetanse i alle kommunane. Volda er ikkje dei einaste som har kompetente folk sjølv om dei er vertskap for høgskulen.

Vidare bør ein ta omsyn til at det er ulike identitetar og kjensler involvert:

- 4 *Identitet*. Store delar av befolkninga i området set truleg pris på det ikkje-urbane ved regionen. Ei profilering av Volda-Ørsta som byregion kan derfor bli dårleg motteke. Samtidig merker vi oss at mange av informantane er opptekne av at eit urbant *image* kan vere bra for rekrutteringa til regionen. Vi trur ikkje at nabokommunane vil erfare at dei missar noko om Volda-Ørsta skulle få bystatus, eller meir bypreg, så lenge dei som ønskjer det sjølv kan behalde bygdeimaget. Spørsmålet er heller om befolkninga i Volda-Ørsta vil sette pris på å bli bybebuarar. *Eit viktig tema framover vil vere kva slags stad Volda-Ørsta skal vere; kor urbant bør det vere? Kva funksjonar er viktige for å stå fram som urban; handlar det om handfaste forhold som kafear og arkitektur, eller om kultur og mangfald og andre ikkje-handfaste forhold? Kva vil ein tene på det og kven vil tene på det.*
- 5 Eit liknande tema handlar om å vere del av ein *polysentrisk region*. Informantane våre var opptekne av dei bur og arbeider i ein polysentrisk region, og påpeikte at nettopp dette var ein positiv eigenskap ved regionen; og noko som skilde han frå andre regionar. Dei identifiserte seg altså med denne type region – og ikkje med ein monosentrisk region. (Vi trur kanskje ikkje at omgrepet polysentrisk blir særleg mykje brukt utanfor plankontora, men innhaldet i omgrepet er nok kjent og opplevd hos mange.)

Folk legg ulik meining i omgrepet polysentrisk region. For nokre betyr det berre at regionen har meir enn eitt senter. Eit samla Volda-Ørsta vil i så fall ikkje endre oppfatninga av regionen som polysentrisk fordi det vil fortsatt vere fleire senter i regionen. Andre meiner at sentraa må vere av nokolunde lik storleik og betydning om ein skal tale om ein polysentrisk region. Ser ein det på denne måten vil eit samla Volda-

Ørsta kunne rokke ved identiteten, altså korleis ein oppfattar og erfarer regionen. Ein kan kjenne ei uro over at Volda-Ørsta prøver å gjere seg om til det dominerande senteret i regionen – og at regionen då får eit meir monosentrisk preg. Frykta er då at alle utviklingsimpulsar vil verte lokaliserte i det største sentrert, og at det på sikt vil kunne utarme dei som er mindre. Det er ei utvikling nabokommunane ikkje er interesserte i.

Ein tredje måte sjå det på, er å argumentere for at ein polysentrisk region har fleire senter som er funksjonelt samankopla – og der storleiken på sentraa er underordna. Slike senter må ha ein viss grad av komplementære ressursar som er lett tilgjengelege for folk og bedrifter i heile regionen gjennom gode kommunikasjonar. Om dette er den rådande forståinga, vil ikkje eit sterkare Volda-Ørsta i seg sjølv utgjere eit trugsmål. Då vil ein i staden kunne sjå at det ligg moglegheiter i at Volda-Ørsta kan føye til noko nytt til regionen (t.d. meir urbanitet) som ikkje dei andre sentra kan. Med ei slik forståing vert faren heller at sentraa skulle kopiere kvarandre og konkurrere om å vere best på dei same områda. Naturlegvis vil det i praksis vere vanskeleg å halde ei slik forståing heilt fråskilt frå den som er nemnt over. Å utvikle ein region med komplementære senter krev mykje gjensidig tillit, og stor grad av samarbeid og samordning av felles strategiar.

Nabokommunar gjev følgjande råd for samarbeidet:

- Volda-Ørsta må vere på «tilbodssida» gjennom å ta initiativ til samarbeid i regionen i konkrete fora og prosjekt.
- Rausheit må likevel vere eit viktig stikkord for at omlandet ikkje skal oppleve å bli utarma. Eit samarbeid må ikkje bety at Volda-Ørsta skal kunne «karre til seg» alt.
- Alle må ned frå sin høge hest og sette seg ned som likemenn. Dette vert peikt på som den største moglegheita og samtidig den største utfordringa.
- Det er etterlyst fora der ein kan diskutere utviklingsspørsmål uformelt og kome med visjonære tankar (der ein ikkje treng halde seg til kommunegrenser og posisjonar i idetilfanget)
- Det er anbefalt å starte med noko som er enkelt å samarbeide om og som kan gi resultat med ein gong. Dette er med på å leggje grunnlaget for å løyse det som er vanskeleg å samarbeide om.

FORHOLDET MELLOM BYREGIONEN OG OMVERDA

Ein klar motivasjon til å arbeide for ein tydegare byregion med eit klart senter, er å markere seg ovanfor resten av fylket slik at regionen kan kvalifisere seg til å ta del i ulike prosjekt som i dag berre blir tildelt byane i fylket. Sett frå den nærmaste byen, Ålesund, er ikkje dette ei ønska utvikling. Ålesund ønskjer sjølv å styrke seg som eit tydegare

senter for landsdelen, og meiner at dei andre byane i fylket til dels står i vegen for dette gjennom å konkurrere om verkemiddel, funksjonar og merksemd. I høve Volda-Ørsta er dei særskilt ukomfortable med at flyplassen på Hovden får strykt sine tilbod (Båtevik mfl. 2015).

I arbeidet med å utvikle seg til den fjerde byregionen, er det mykje som taler for å styrke dei komplementære eigenskapane til dei ulike sentra i regionen. Det er denne tankegangen vi har funne mest gehør for i nabokommunane, og det er også denne strukturen som gjer regionen interessant eksternt. Ei einssidig satsing på å styrke Volda-Ørsta vil kunne oppfattast som ein strategi for å lage «Ålesund-light». Både når det gjeld relasjonen til Ålesundsregionen og til resten av omverda, kan det vere meir attraktivt å stå fram som eit alternativ.

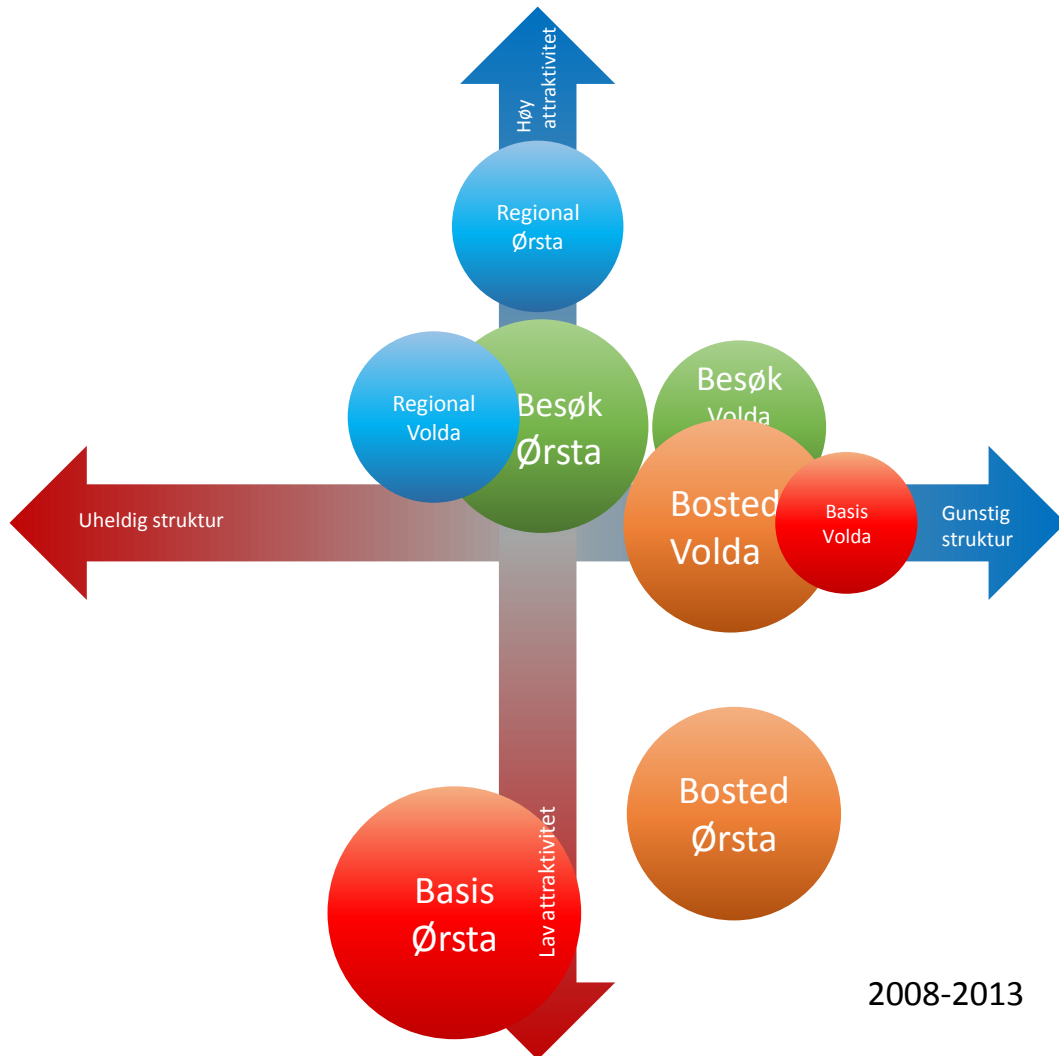
Ein kan slik sett sjå på Volda-Ørsta som del av ein større polysentrisk Sunnmørsregion der også Ålesund er med. Ålesund vil for eksempel gjerne vere ein kunnskapsby. I analysar av Ålesundsregionen sin attraktivitet på dette området, kjem det fram at kunnskapsmiljøet i Ålesund vert oppfatta som for snevert av mange av dei som ikkje er direkte involvert i den maritime klynga (Grimsrud mfl. 2014; Båtevik mfl. 2015). I ein polysentrisk tankegang, der ein viss grad av funksjonsdeling er eit vesentleg trekk, kan Volda-Ørsta sole seg i glansen av Ålesund og Ytre Søre sin suksess med den maritime kunnskapsklynga - og samtidig vinne på at dei sjølv kan tilby ein annan type kompetanse og eit anna kunnskapsmiljø. Det kan vere eit gode for heile Sunnmøre. Vi trur at det lønner seg å tenke stort; Volda-Ørsta bør sjå si rolle i ein større regional samanheng, og ikkje la føringane i byregionprogrammet avgrense perspektivet på kva strategiar ein legg for framtida.

REFERANSAR DEL 1

- Asplan Viak (2013). Handelsanalyse Ørsta-Volda. Utgave: 03 Dato: 2013-01-10. Lastet ned 13.12.14
http://www.orsta.kommune.no/getfile.aspx/document/epcx_id/1157/epdd_id/1840
- Asplan Viak (2013b) Ørsta og Volda kommunar. Strategiar for regionalt knutepunkt i Furene/Hovdebygda Utgave: 3. Dato: 2013-08-26
- Asplan Viak (2014). Handelsanalyse for Møre og Romsdal. Utgave/dato: 2 / 2014-08-19
- Båtevik FO; Giskeødegård; MF og GM Grimsrud (2015): ÅLESUND-REGIONEN: Integert og fragmentert? Møreforskning rapport 61. Volda
- Båtevik, F., Krumsvik, E. & Dvergsdal, G., 2011. *Ny region i emning - frå Runde til Videsæter gjennom Eiksund og Kviven*. Møreforskning, pp.
- Båtevik, F.O., Dvergsdal, G. & Krumsvik, E., 2012. *Ørsta, regionen og Eiksundsambandet*. Møreforskning Volda, Rapport 26, pp. 45.
- Copus, A. and Hörnström, L. 2011. *The New Rural Europe: Towards Rural Cohesion Policy*. NordRegio 2011:1 Stockholm
- Grimsrud, GM; Båtevik, FO og MF Giskeødegård. (2014). *Kristiansund, Molde og Ålesund som regionale motorar. Kor attraktive er «motorane» for folk med høg utdanning?* Rapport nr. 53, Møreforskning.
- Grimsrud, GM; S.E. Hagen og M. Ørbeck (2004). Kapittel 8: Østerdalene - bortafør Anestadkrysset. I: Onsager, K. og Selstad, T. (red.): *Regioner i utakt*. Tapir forlag, Trondheim
- Johansson, Well, Eskelinen, Fritsch, Hirvonen, Foss, Juvkam og Groth (2009) "Polycentricity and beyond in Nordic Regional Governance". Nordic Council of Ministers Research Programme Report 2009:9. Nordregio, Stockholm
- Lowe P, Murdoch J and Ward N, 'Networks in Rural Development: Beyond Exogenous and Endogenous Models', in *Beyond Modernisation*, eds Van der Ploeg, JD and Van Dijk C. 87-105, Assen, The Netherlands: Van Gorcum 1995
- McAreavey R and Swindal M 2012, 'Rural Governance: Participation, Power and Possibilities for Action' in *Rural Transformations and Rural Policies in the US and UK*, ed. Shucksmith M et al, New York: Routledge
- Sentio, 2014. *Innbyggerundersøkelse om ny kommunestruktur på Sunnmøre*. Sentio research Norge, pp. 104.

- Shucksmith, M. 2010. 'Dis-integrated Rural Development: neo-endogenous rural development, planning and place-shaping in diffused power contexts', *Sociologia Ruralis*, 50, 1-15,
- Stoker, G. 1996 'Public-private partnerships and urban governance', in: *Partners in Urban Governance: European and American Experience*, ed. Stoker G, London: Macmillan
- KNUT VAREIDE OG MARIT NYGAARD (2013). Næringsutvikling, attraktivitet og innovasjon. Regional analyse Nordfjord. TF-notat nr. 44/2013
- Vinsand, G. & Langset, M., 2013. *Status for interkommunalt samarbeid i Møre og Romsdal*. Nivi Analyse a/s, pp.

DEL 2: ATTRAKTIVITETSANALYSE

Regional analyse for Ørsta og Volda 2014

Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier

KNUT VAREIDE & MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 72/2014

Tittel: Regional analyse for Ørsta og Volda 2014
Udertittel: Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier
TF-notat nr: 72/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit O. Nygaard
Dato: 16. januar 2015
ISBN: 978-82-7401-768-9
ISSN: 1891-053X
Pris: Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no
Framsidedfoto: Illustrasjon av Vareide og Nygaard
Prosjekt: Regionale analyser 2014
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Volda kommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Befolknings- og næringsutviklingen i Ørsta og Volda er analysert. Vi har også lagt inn et kapittel om scenarier, utdanning og NæringsNM.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utført av Telemarksforskning i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Modellen er videreutviklet vesentlig i løpet av 2014, blant annet gjennom at det er utviklet en scenariomodell som viser hvordan utviklingen kan bli i framtiden i ulike scenarier.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, siden vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg.

For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Med den nye scenariomodellen blir den strategiske relevansen enda sterkere, fordi vi har et redskap som kan kalibrere målene i den regionale utviklingen for hver enkel kommune, region eller fylke. Vi kan da også vise hvordan de strukturelle forholdene sannsynligvis vil påvirke framtidig utvikling, og hva som skal til for at et sted kan realisere sine målsettinger.

Bø, 16. januar 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	44
1. Befolkning.....	47
2. Arbeidsplasser	53
3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon	86
4. Bostedsattraktivitet.....	90
5. Scenarier for framtidig vekst.....	97
6. Utdanning.....	108
7. NæringsNM.....	114

Sammendrag

Både Ørsta og Volda har hatt befolkningsvekst etter 2007. Felles for begge kommuner er at det er økt innvandring som har gitt vekst i folketallet. Begge kommunene har hatt et flyttetap mot andre norske kommuner, og har derfor svakere befolkningsvekst enn landet.

Arbeidsplassveksten har vært ulik. Volda har en samlet arbeidsplassvekst på linje med resten av landet fra 2000 til 2014, mens Ørsta har hatt en arbeidsplassvekst på under halvparten av landet. Den høye arbeidsplassveksten i Volda skyldes at det har vært sterk vekst i antall offentlige arbeidsplasser. Begge kommunene har hatt svakere arbeidsplassvekst i næringslivet enn resten av landet. I begge kommunene er antall arbeidsplasser i næringslivet lavere i 2013 enn i 2008.

Utviklingen i næringslivet er analysert i rapporten, der næringslivet er delt opp i fire næringstyper: Basisnæringer, besøksnæringer, regionale næringer og lokale næringer.

Basisnæringer er de bedriftene som produserer for et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene omfatter primærnæringer, industri, olje- og gassutvinning og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, tele, IKT, engineering og liknende. Bransjestrukturen i basisnæringene forklarer mye av forskjellene i veksten i antall ansatte mellom ulike regioner.

Begge kommunene har hatt en lite gunstig sammensetning av basisnæringene, fordi en stor andel av arbeidsplassene har vært i bransjer med nedgang, som fiske/havbruk, landbruk, prosessindustri og annen industri. Volda har litt mer av teknologisk tjenesteproduksjon, og har hatt en mindre ugunstig struktur enn Ørsta. Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene har imidlertid vært dårligere enn bransjestrukturen skulle tilsi. Dermed har begge kommunene framstått som lite attraktive kommuner for basisnæringer. Det er spesielt innen industri og primærnæringer at det har vært en svak utvikling, med ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser.

Besøksnæringene omfatter de bedriftene som er avhengig av at kundene må være personlig til stede. Det er bransjer som overnatting, servering, butikkhandel, kultur og diverse personlige tjenester. Besøksnæringene omfatter turistbransjene, men er definert litt videre. Stedenes egen befolkning er en stor kundegruppe for besøksnæringene, og besøksnæringene blir dermed sterkt påvirket av befolkningsveksten i på stedet. Både Ørsta og Volda har hatt en god vekst i besøksnæringene de siste årene, til tross for forholdsvis svak befolkningsvekst. Det tyder på at besøksattraktiviteten til kommunene har blitt bedre.

De regionale næringene består av bransjer som ikke passer inn i basisnæringer eller besøksnæringer, og består av bransjer som bygg og anlegg, finans og forretningsmessig tjenesteyting, transport, engroshandel m.fl. Det er bransjer som ofte ikke får stor oppmerksomhet i kommunale og regionale næringsstrategier, men som er viktige fordi det er mange arbeidsplasser i disse bransjene. De regionale næringene har vokst raskere i Norge enn besøksnæringer og basisnæringer. Både Ørsta og Volda har hatt sterkere vekst i de regionale næringene enn resten av landet de siste årene.

Næringsattraktiviteten er summen av attraktiviteten til de tre strategiske næringstypene; basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Både Ørsta og Volda har vært attraktive for besøksnæringer og de regionale næringene de siste årene, men den svake utviklingen i basisnæringene har ført til at den samlede næringsattraktiviteten har vært negativ. Denne utviklingen er uheldig fordi det er den mest konkurranseutsatte delen av næringslivet som har skrumpet inn, og de mest skjærmede næringene som øker.

Ørsta og Volda er kommuner som har et tett integrert arbeidsmarked. Det er stor og økende pendling mellom kommunene. Etter hvert har arbeidsmarkedet i disse to kommunene blitt et felles arbeidsmarked. Det gjør at den samlede arbeidsplassveksten har betydning for bosetting i begge kommunene. Det er et argument for å samarbeide om arbeidsplassvekst og næringsutvikling, ettersom vekst i antall arbeidsplasser i den ene kommunen vil få positiv betydning for flytting og befolkningsvekst i den andre kommunen.

Arbeidsplassutviklingen har stor betydning for flyttingen, men det er også andre faktorer som også påvirker flyttetallene. Ørsta og Volda er forholdsvis store kommuner etter norske forhold, og det er også bra pendlingsmuligheter. Det bidrar

positivt til flytting. Verken Ørsta eller Volda har hatt forventet nettoutflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Det tyder på at kommunene ikke har vært spesielt attraktive å flytte til etter 2000. Bostedsattraktiviteten til Volda har imidlertid blitt forbedret de siste årene, og Volda framstår som et attraktivt bosted i de siste tre årene.

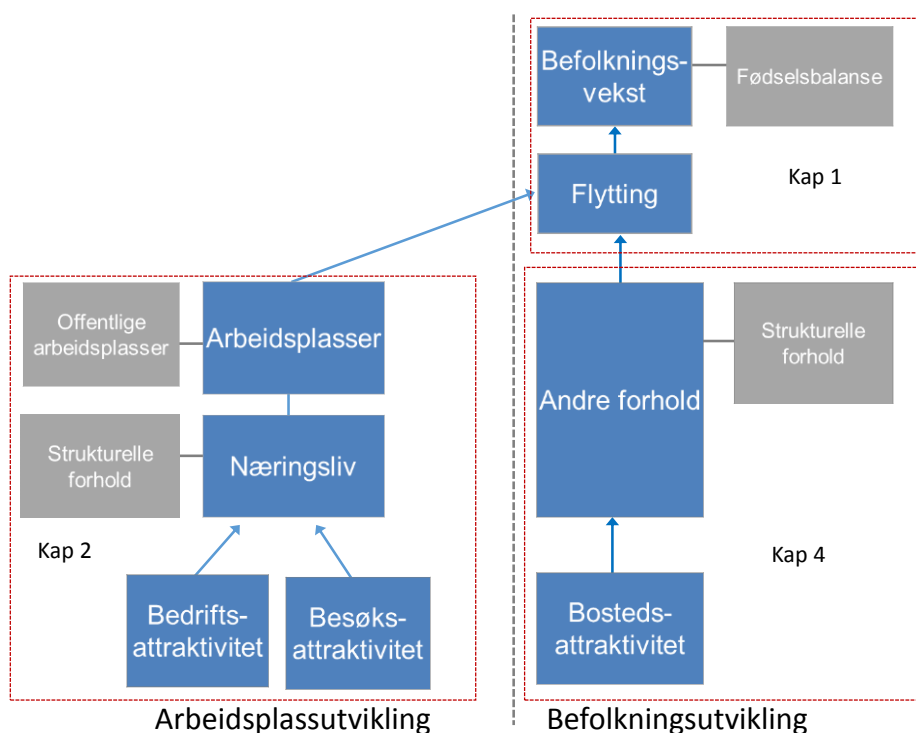
Det er også laget ulike scenarier for framtidig vekst i befolkning og arbeidsplasser i Ørsta og Volda. Ettersom kommunene har hatt varierende attraktivitet, og for noen områder svak attraktivitet, er det et klart forbedringspotensial både for næringsutvikling og bostedsattraktivitet. Dersom kommunene evner å forbedre sin nærings- og bostedsattraktivitet, er det et potensial for sterkere vekst i næringslivet og høyere innflytting. Dersom næringsattraktiviteten forbedres i begge kommunene, er potensialet enda større, ettersom de i så stor grad har et felles arbeidsmarked.

Volda har et spesielt høyt utdanningsnivå i befolkningen. Det henger nok sammen med at det er mange statlige arbeidsplasser i kommunen, inkludert Høgskolen i Volda. Utdanningsnivået i Ørsta ligger under utdanningsnivået i Norge, men likevel over mediankommunen. Utdanningsnivået i befolkningen i de største byene er svært høyt, slik at de fleste kommunene i landet har et lavere utdanningsnivå i befolkningen enn Norge. Det høye utdanningsnivået i befolkningen i Volda ser ut til å ha smittet over til næringslivet. Både Ørsta og Volda har forholdsvis høyt utdanningsnivå i næringslivet, sammenliknet med andre norske kommuner.

Til slutt i rapporten har vi lagt inn et kapittel om NæringsNM. NæringsNM er en rangering av kommuner basert på et sett med indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det. Både Ørsta og Volda har en bedre plassering i NæringsNM nå enn de hadde på begynnelsen av 2000-tallet. Begge kommunene fikk en over middels plassering i årets NæringsNM, men plasseringen var dårligere enn i fjor.

Innledning – notatets oppbygging

I de første seks kapitlene i dette notatet vil vi beskrive og analysere utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser. For å analysere drivkreftene i utviklingen vil vi bruke Attraktivitetsmodellen. Denne modellen har Telemarksforskning utviklet for å forstå drivkreftene bak den regionale utviklingen. Modellen er designet spesielt for å skille ut strukturelle drivkrefter, det vil si drivkrefter som det enkelte sted ikke kan gjøre noe med, fra det vi definerer som attraktivitet. Steder kan være attraktive for bedrifter eller besøk. Det fører til at stedet får en sterkere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn de strukturelle forholdene tilsier. Steder kan også være attraktive som bosteder, og dermed få en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra stedets arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Summen av stedets attraktivitet med hensyn til bedrift, besøk og bosetting vil utgjøre stedets samlede attraktivitet.

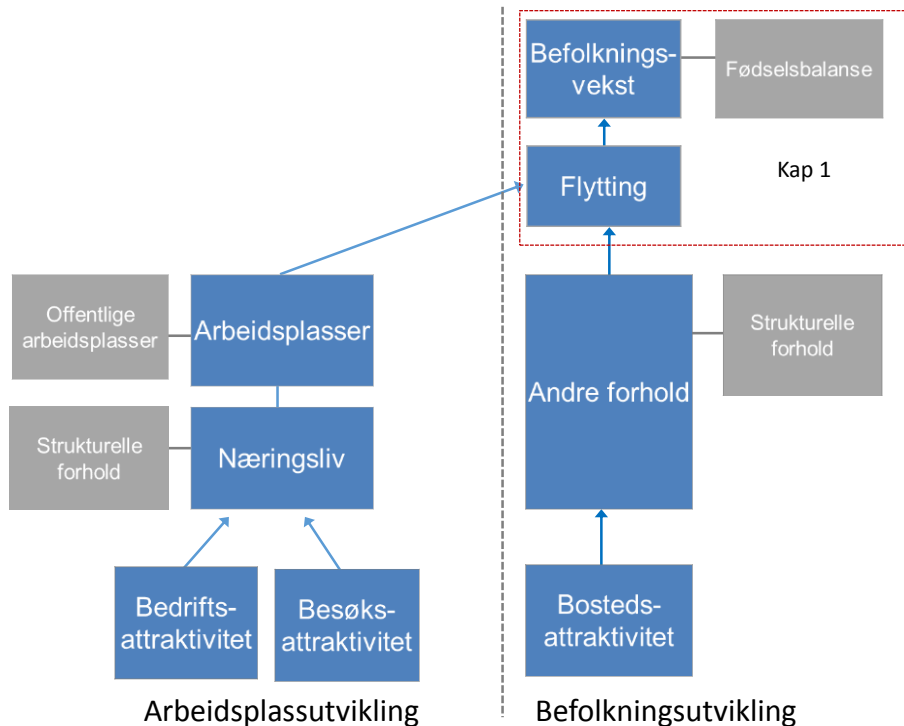

Figur 1: Attraktivitetsmodellen.

Attraktivitetsmodellen er vist skjematisk i figuren over, og vi vil utdype hvordan modellen virker etter hvert i notatet. Notatets struktur vil følge modellen. I kapittel 1 vil vi gi en kort beskrivelse av befolkningsutviklingen. I kapittel 2 vil vi beskrive og analysere arbeidsplassutviklingen, og særlig arbeidsplassutviklingen i næringslivet. I kapittel 4 binder vi sammen arbeids- og befolkningsutviklingen, og analyserer nettoflyttingen, de strukturelle flyttefaktorene og bostedsattraktiviteten. Mellom kapittel 2 og 4 har vi et kapittel om pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon, fordi det er forhold som har betydning for flyttingen til stedet og sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og flytting. Etter en kort oppsummering av stedets attraktivitet for de tre dimensjonene i kapittel 5, vil vi i kapittel 6 bruke attraktivitetsmodellen til å vise scenarier for fremtidig utvikling av arbeidsplasser og befolkning. Deretter følger to kapitler som ikke har direkte forbindelse med attraktivitetsanalysen: Kapittel 7 er viet NæringsNM, som viser hvordan næringslivet gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet. Til slutt kommer et kapittel om formelt kompetansenivå i befolkning og næringsliv.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er nok den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapitlet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalanse og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring. Til slutt introduserer vi begrepet relativ flytting, som vi vil bruke i analysene om bostedsattraktivitet i kapittel 4.

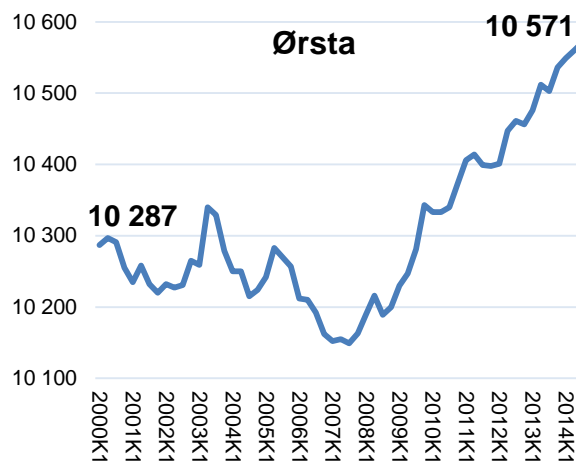

Befolkningsendringer er summen av fødselsbalansen og stedets samlede nettoflytting inkludert netto innvandring. I analysene vil vi nøye oss med å beskrive fødselsbalansen kort. I figuren har såkalt eksogene faktorer fått en grå farge, og fødselsbalansen har blitt definert som eksogen. Det er fordi vi ikke forsøker å forklare eller forstå stedenes fødselsbalanse. Det er ikke vanlig å forsøke å påvirke fødselsbalansen i regionalt utviklingsarbeid, og da er det heller ikke så stor betydning å forstå bakenforliggende årsaker. Vi vet at fødselsbalansen er et resultat av stedets alders- og kjønnsfordeling og fruktbarhet blant stedets kvinner, men vi vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene.

I stedet vil vi fokusere på nettoflyttingen. Steder, kommuner og regioner som ønsker å stimulere sin befolkningsvekst fokuserer på å tiltrekke seg innflyttere eller begrense utflyttingen. I begge tilfeller blir nettoflyttingen bedre. Derfor er det flyttingen som det er behov for å forstå. Nettoflyttingen er derfor en sentral komponent i Attraktivitetsmodellen. I dette kapitlet beskrives nettoflyttingen. Senere i notatet, etter at vi har behandlet arbeidsplassveksten og pendlingsmønstrene, vil vi analysere nettoflyttingen med bakgrunn i disse variablene, for å avdekke drivkrefter og forklaringer til at nettoflyttingen varierer fra sted til sted.

1.1.1 Folkemengden

Ved utgangen av tredje kvartal 2014 var det 10 571 innbyggere i Ørsta og 8 997 i Volda.

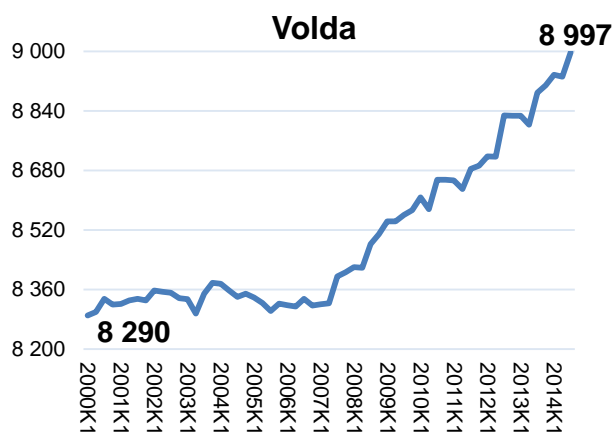

Figur 2: Befolkningen i Ørsta fra 31. mars 2000 til 30. september 2014

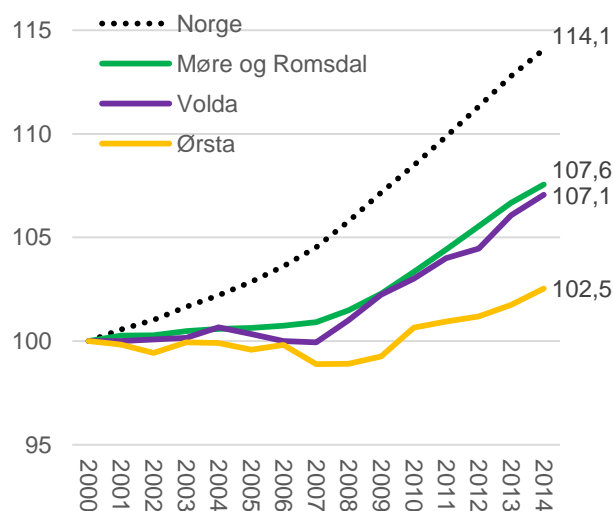
1.1.2 Indeksert vekst

Figur 4 viser den indekserte befolkningsveksten i Norge, Møre og Romsdal (heretter ofte referert til som «M&R»), Ørsta og Volda. Norges befolkning har økt med 14,1 prosent fra 2000 til 2014. Veksten i Møre og Romsdal har vært på 7,6 prosent, dvs. halvparten av veksten i landet som helhet.

Volda har hatt en befolkningsvekst som har vært omtrent like høy som i fylket, nemlig på 7,1 prosent. Ørstas befolkningsvekst har vært relativt lav. Det var 2,5 prosent flere innbyggere i Ørsta i 2014 sammenliknet med i 2000. Ørsta hadde befolkningsnedgang frem til 2010. Etter 2010 har det vært en jevn vekst.

Figur 3: Befolkningen i Volda fra 31. mars 2000 til 30. september 2014

Figur 4: Indeksert befolkningsvekst i Ørsta, Volda, Møre og Romsdal og Norge fra 1. januar 2000 til 1. januar 2014.

1.1.3 Befolkningsutviklingen i Ørsta dekomponert

Vi kan dekomponere befolkningsutviklingen i innenlands nettoutflytting, fødselsbalanse og netto innvandring.

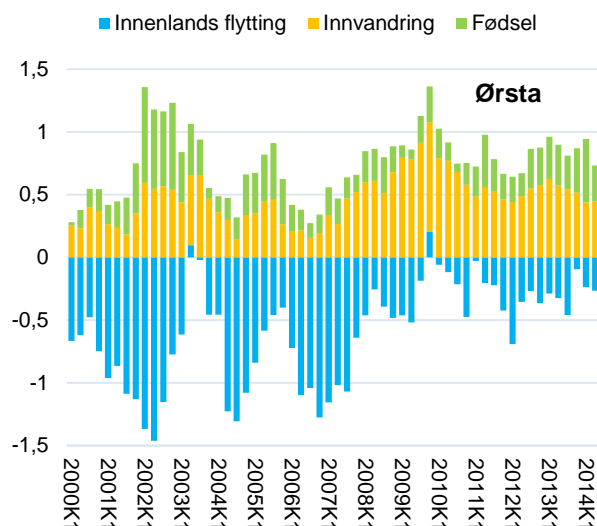
Vi ser Ørstas befolkningsutvikling i figur 5.

Nettoinnvandringen har vært positiv i hele perioden vi har målt for. Fødselsbalansen er også positiv. Ørsta taper derimot innbyggere til andre kommuner. Den innenlandske nettoutflyttingen har vært negativ i nesten alle periodene vi har målt for.

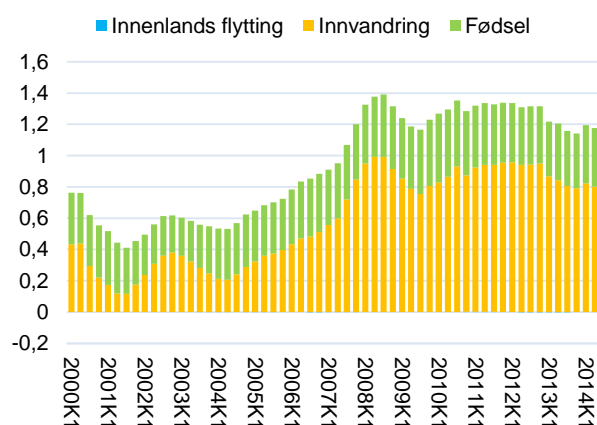
Vi så på forrige side at Norges befolkning har økt med 14,1 prosent fra 2000 til 2014. Figur 6 viser hvor mye av veksten som skyldes fødselsbalanse og hvor mye som skyldes innvandring. Fødselsbalansen har vært positiv i hele perioden vi har målt for. På begynnelsen av 2000-tallet kunne omtrent halvparten av Norges befolkningsvekst forklares av fødselsoverskudd, mens resten skyldes innvandring. Etter 2007 har Norge opplevd en særdeles høy innvandring. Dette skyldes først og fremst økt arbeidsinnvandring fra Øst-Europa. I de siste årene kan en stor del av Norges befolkningsvekst tilskrives innvandringen. De fleste kommuner vil derfor kunne forvente befolkningsvekst, grunnet generell høy innvandring på landsbasis.

Ørstas befolkningsutvikling relativt til utviklingen på landsbasis er vist i figur 7. Den viser utviklingen i Ørsta fratrukket utviklingen nasjonalt.

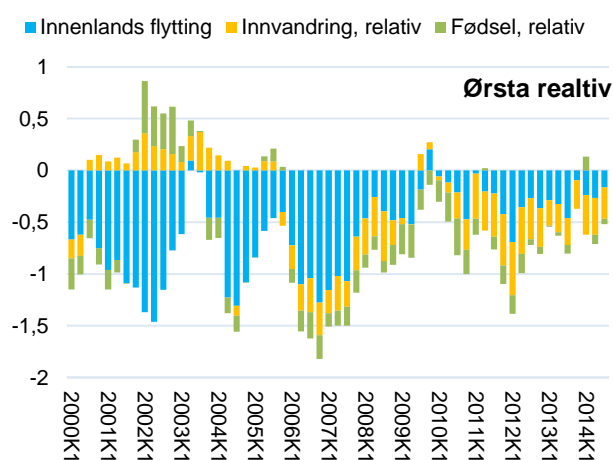
Både innvandringen og fødselsbalansen i Ørsta er lavere enn i landet som helhet. Mens innvandringen til Ørsta var høyere enn i landet som helhet på begynnelsen av 2000-tallet, har den vært ganske mye lavere siden 2006. Ørsta har dermed ikke fått sin del av Norges innvandring.

Figur 5: Årlige, prosentviser befolkningsendringer målt hvert kvartal i Ørsta, dekomponert i fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring.

Figur 6: Årlige, prosentviser befolkningsendringer Norge, dekomponert i fødselsbalanse og innvandring.

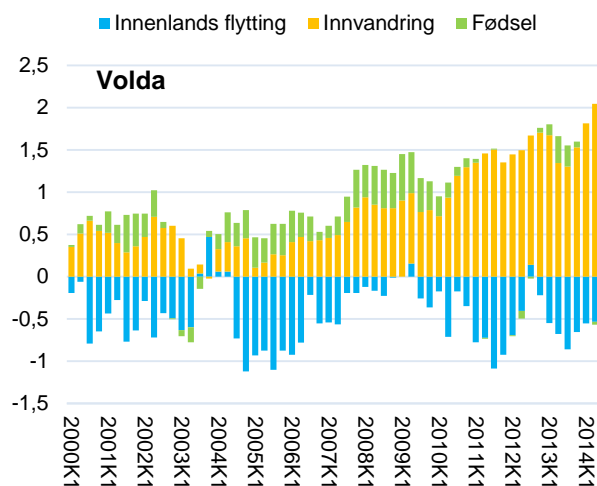
Figur 7: Befolkningsutviklingen i Ørsta relativt til utviklingen på landsbasis.

1.1.4 Befolkningsutviklingen i Volda dekomponert

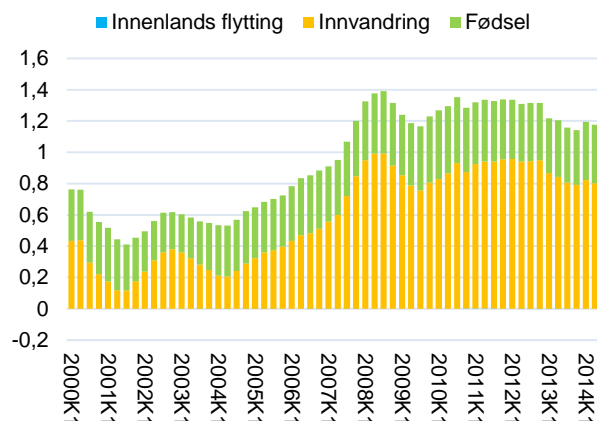
Vi viser tilsvarende befolkningsutvikling for Volda. Også her sammenlikner vi utviklingen i Volda med utviklingen nasjonalt. Den øverste figuren viser den dekomponerte befolkningsutviklingen i Volda. Den midterste figuren viser Norges utvikling. Den nederste figuren viser utviklingen i Volda fratrukket Norges utvikling.

Volda har i likhet med Ørsta en negativ innenlands nettoflytting. Det vil si at Volda taper innflyttere til andre norske kommuner. Fødselsbalansen har vært omtrent lik null i de siste årene. Innvandringen har vært høy, og den har økt jevnt siden 2005. I de siste årene er det innvandringen som har bidratt til befolkningsvekst i Volda.

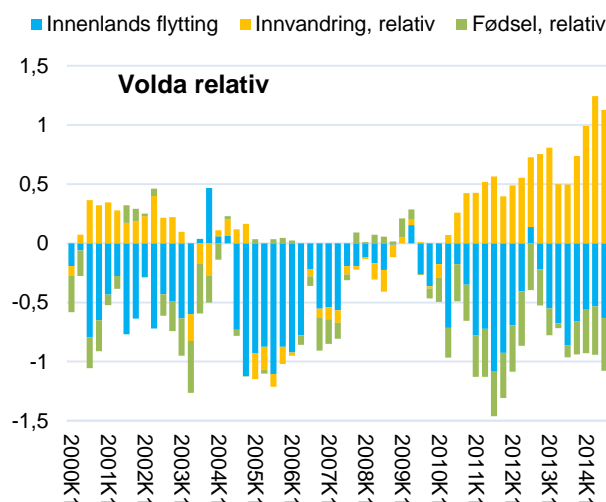
Voldas relative utvikling er vist i figur 10. Fødselsbalansen er lavere enn i landet som helhet, men nettoinnvandringen er høyere enn i landet som helhet. Volda har dermed fått mer innvandring enn Norges generelt høye innvandring.

Figur 8: Årlige, prosentviser befolkningsendringer målt hvert kvartal i Volda, dekomponert i fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring.

Figur 9: Årlige, prosentviser befolkningsendringer Norge, dekomponert i fødselsbalanse og innvandring.

Figur 10: Befolkningsutviklingen i Volda relativt til utviklingen på landsbasis

1.2 Nettoflytting

I analyser av regional utvikling er vi spesielt opptatt av flyttemønstrene. Befolkningsvekst på et sted skyldes innenlands flytting, fødselsbalanse og innvandring. Men en kommune kan vanskelig påvirke fødselsbalansen på et sted eller innvandringen på landsbasis. En kommune kan derimot gjøre tiltak for å bedre flyttebalansen til kommunen.

Nettoflyttingen fratrukket den generelle nettoflyttingen på landsbasis (dvs. nettoinnvandringen) blir et godt mål på hvorvidt kommunen har klart å tiltrekke seg folk. Vi kaller dette for *relativ flytting*, og den vil være et overordnet mål i modellen.

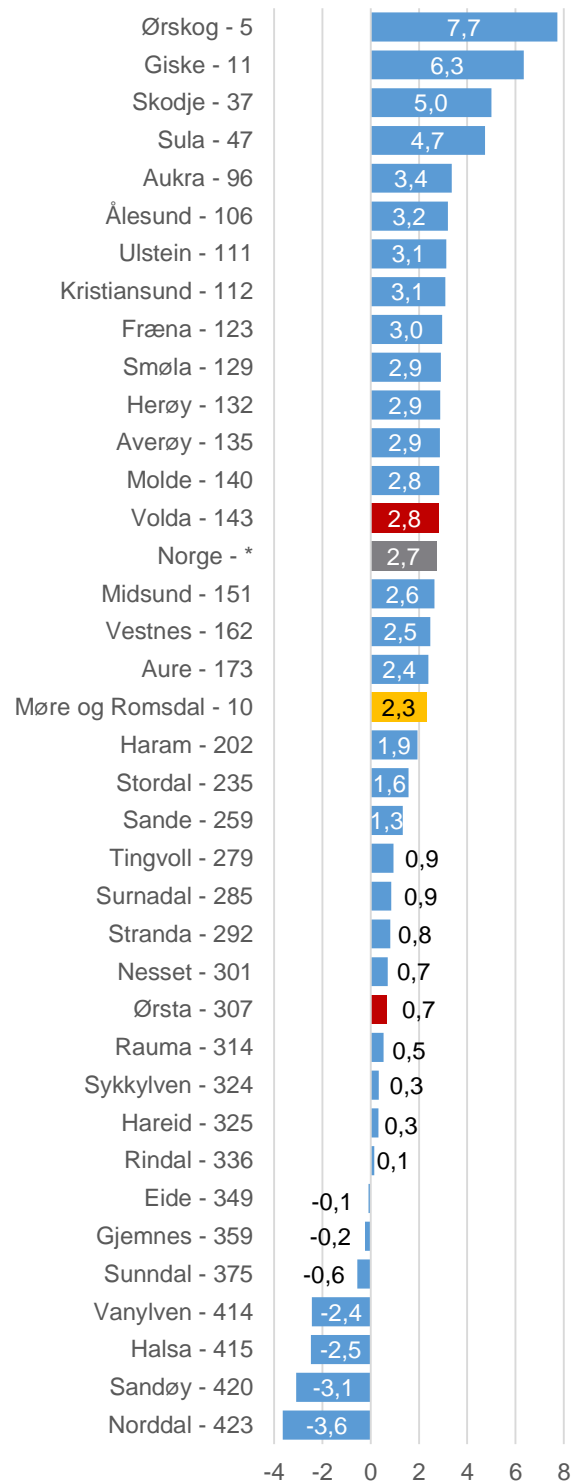
Til høyre ser vi nettoflyttingen (inkludert innvandring) til alle kommunene i M&R, fylket og landet som helhet, i den siste treårsperioden.

Nettoinnvandringen til landet som helhet i den siste treårsperioden har tilsvart 2,7 prosent av folketallet. Voldas nettoflytting den siste treårsperioden har vært litt høyere enn i landet som helhet. Volda har dermed hatt en positiv relativ flytting, siden nettoflyttingen er høyere enn i landet som helhet. Voldas nettoflytting er rangert som nummer 143 blant landets 428 kommuner, dvs. godt over medianen.

Møre og Romsdal har hatt en nettoflytting som tilsvarende 2,3 prosent av folketallet. Det er lavere enn landet som helhet. M&R rangerer som nummer 10 blant landets 19 fylker.

Ørsta har hatt en nettoflytting som tilsvarende 0,7 prosent av folketallet. Dette skyldes innvandring, og den har vært lavere enn innvandringen nasjonalt. Ørsta rangerer som nummer 307, dvs. langt under middels.

Volda er dermed en kommune som er preget av positiv relativ flytting, mens Ørsta ikke er det. Dette gjelder for den siste treårsperioden. Hvordan har den relative flyttingen utviklet seg over tid? Det ser vi på neste side.

Figur 11: Nettoflyttingen til kommunene i Møre og Romsdal, fylket og Norge i perioden 2010-2013. Rangering blant landets 428 kommuner er angitt ved siden av kommunenavnet.

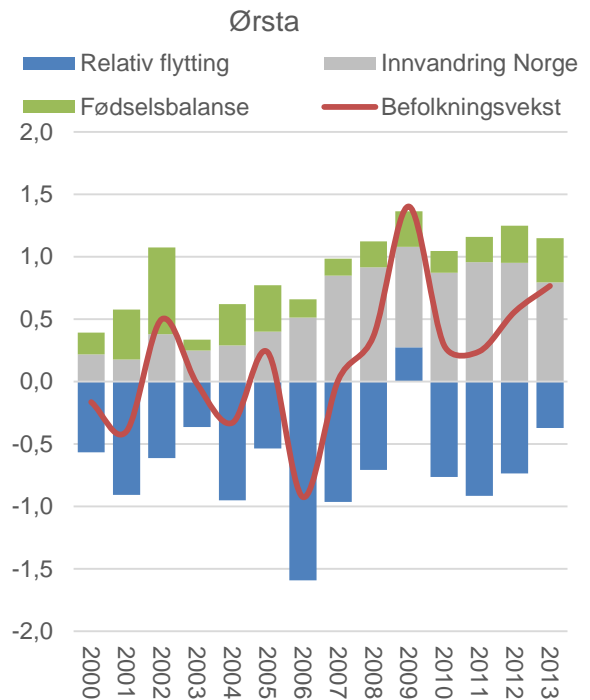
1.3 Relativ flytting

I figuren til høyre viser den røde linjen befolkningsveksten fra ett år til et annet i hhv. Ørsta og Volda. Befolkningsveksten dekomponeres nå i fødselsbalanse, som før, men flyttingen er dekomponert i «forventet nettoflytting grunnet nasjonal nettoinnvandring» og flytting utover den forventete, dvs. relativ flytting. De grå stolpene viser nettoinnvandringen på landsbasis. De blå stolpene viser den relative flyttingen.

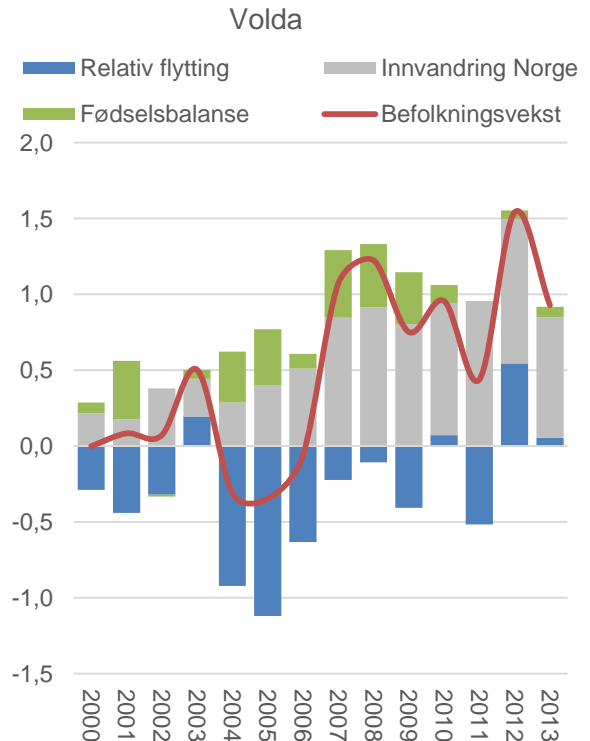
Ørsta har med unntak av år 2009 hatt en negativ relativ flytting.

I Volda har den relative flyttingen gått fra å være negativ til positiv. Dette skyldes at innvandringen til Volda er høyere enn innvandringen til landet som helhet.

Det er den relative flyttingen vi ønsker å forstå. Hvorfor flytter folk til Ørsta og Volda? Eller hvorfor flytter folk derfra? Skyldes det arbeidsplasser? Strukturelle forhold? Eller kanskje lav eller høy attraktivitet? I resten av rapporten vil vi analysere dette, og se om flyttingen er «normal», gitt forutsetningene, eller unormalt høy eller lav.

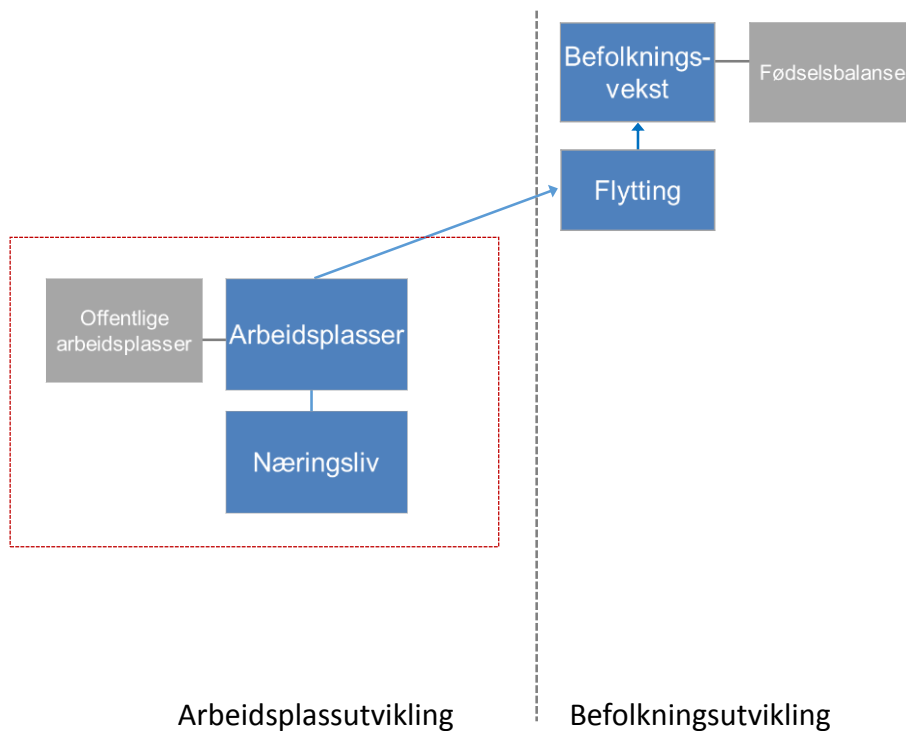
Figur 12: Den årlige prosentvise befolkningsveksten i Ørsta dekomponert i fødselsbalanse, innvandring til Norge og relativ flytting.

Figur 13: Den årlige prosentvise befolkningsveksten i Volda dekomponert i fødselsbalanse, innvandring til Norge og relativ flytting.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive og analysere utviklingen av antall arbeidsplasser. Arbeidsplassutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen de to sentrale størrelsene som vi må beskrive, analysere og forstå i den regionale utviklingen. Vi vil starte med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet, og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg. Til slutt analyserer vi utviklingen i de enkelte delene av næringslivet for å finne ut hvor mye som kan forklares av strukturelle forhold og hvor stor del av utviklingen som synes å komme fra spesielle forhold i regionen.

Figur 14: Attraktivitetsmodellen - de delene av attraktivitetsmodellen som beskriver befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen.

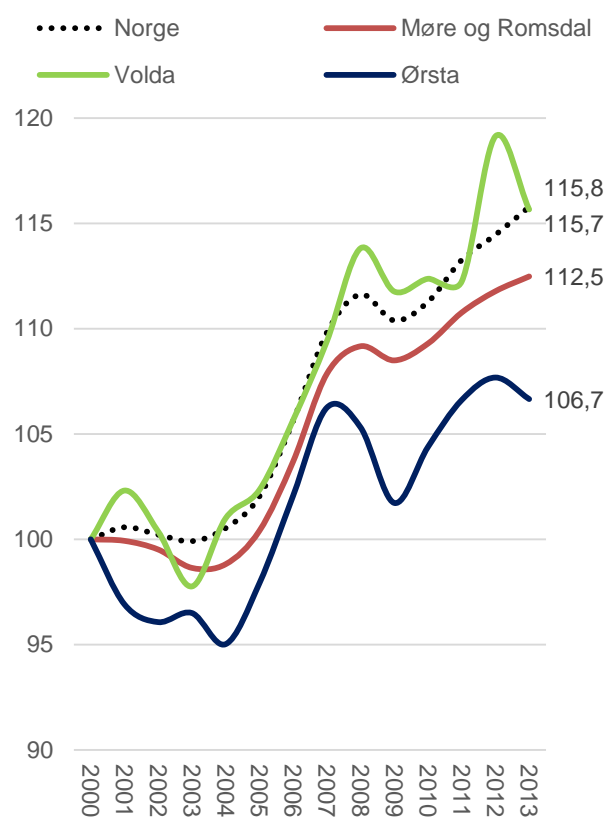
Vi skal starte med å beskrive den samlede arbeidsplassutviklingen, for deretter å se på hvordan utviklingen er i privat og offentlig sektor.

2.1 Arbeidsplassvekst

Volda har hatt vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til i dag. Fra 2000 til utgangen av 2013 økte antall arbeidsplasser i Volda med 15,8 prosent. Dette er omtrent like høy som veksten på landsbasis.

Voldas arbeidsplassvekst har dermed vært «normal» i den forstand at den har vært like høy som i landet som helhet. Vi så riktig nok at befolkningsveksten i Volda har vært svakere enn i landet som helhet, og det kan tyde på at arbeidsplassveksten har vært relativt god. Dette vil vi se nærmere på siden.

M&R har hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 12,5 prosent fra 2000 til 2013. Det er lavere enn landsgjennomsnittet. I Ørsta var det 6,7 prosent flere arbeidsplasser i 2013 sammenliknet med 2000. Ørsta fikk en sterk nedgang etter finanskrisen, kom seg raskt opp igjen, men har hatt nedgang det siste året.

Figur 15: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, i Norge, Møre og Romsdal, Ørsta og Volda.

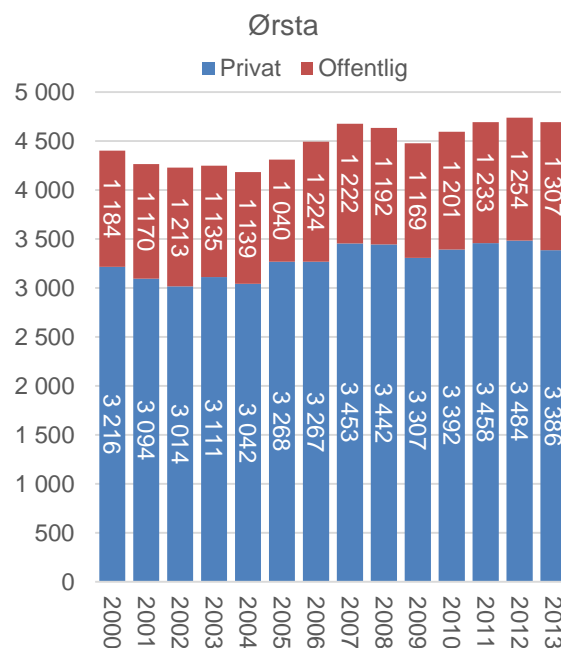
2.1.1 Arbeidsplasser i Ørsta

Vi ser antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Ørsta i figur 16. Det var 3 386 arbeidsplasser i privat sektor i 2013, og 1 307 i offentlig sektor.

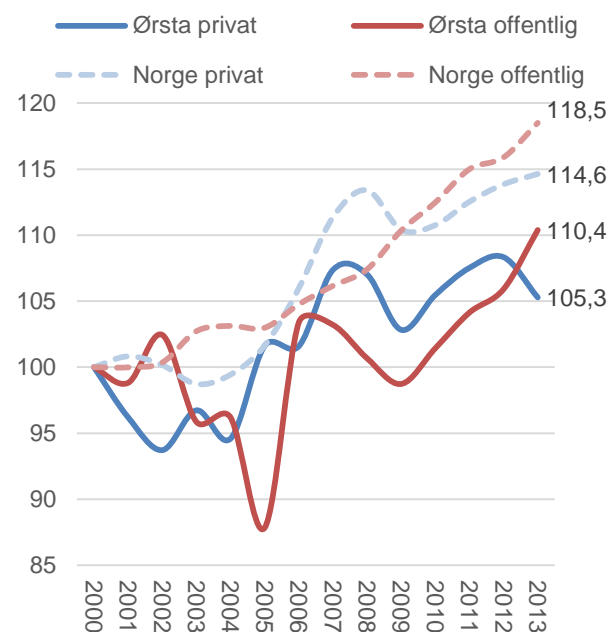
2.1.2 Indeksert vekst i offentlig og privat sektor, Ørsta og Norge

Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt mer enn i privat sektor i Ørsta i perioden fra 2000 til 2013. Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt mye siden 2009. På landsbasis er det også offentlig sektor som har økt mest. Veksten i Ørsta har vært lavere enn veksten i offentlig sektor i landet som helhet.

Antall arbeidsplasser i privat sektor har økt med 5,3 prosent i Ørsta fra 2000 til 2013. Veksten er lavere enn veksten i landet som helhet, som har vært på 14,6 prosent. Etter 2009 har antall arbeidsplasser i privat sektor i Ørsta økt, men det har vært nedgang det siste året.

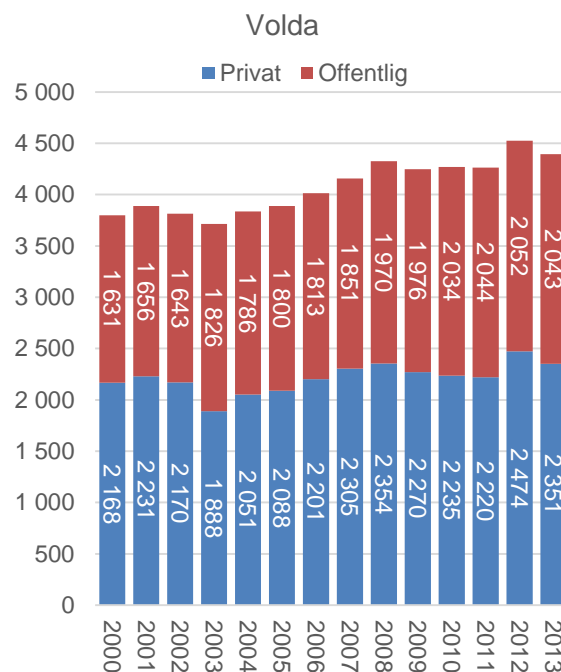
Figur 16: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Ørsta fra 2000 til 2013.

Figur 17: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor i Ørsta og Norge, fra 2000 til 2013.

2.1.3 Arbeidsplasser i Volda

I Volda er det nesten like mange arbeidsplasser i offentlig sektor som i privat sektor. Det var 2 043 arbeidsplasser i offentlig sektor og 2 351 i privat sektor i 2013.

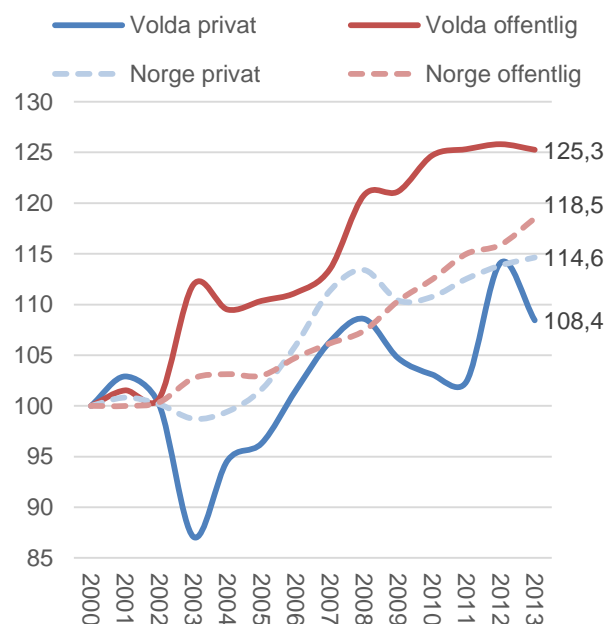
Figur 18: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Volda fra 2000 til 2013.

2.1.4 Indeksert vekst i offentlig og privat sektor, Volda og Norge

Det har vært en sterk vekst i antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Volda fra 2000 til 2013. Veksten har vært på hele 25,3 prosent. Dette er en mye høyere vekst enn i landet som helhet. Antall arbeidsplasser i offentlig sektor i landet som helhet har økt med 18,5 prosent i samme periode.

Privat sektor har vokst mindre i Volda enn privat sektor i landet som helhet. Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser i privat sektor økt med 8,4 prosent. På landsbasis har veksten vært på 14,6 prosent.

Volda hadde sterk oppgang i privat sektor fra 2011 til 2012, men det har vært nedgang det siste året.

Figur 19: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor i Volda og Norge, fra 2000 til 2013.

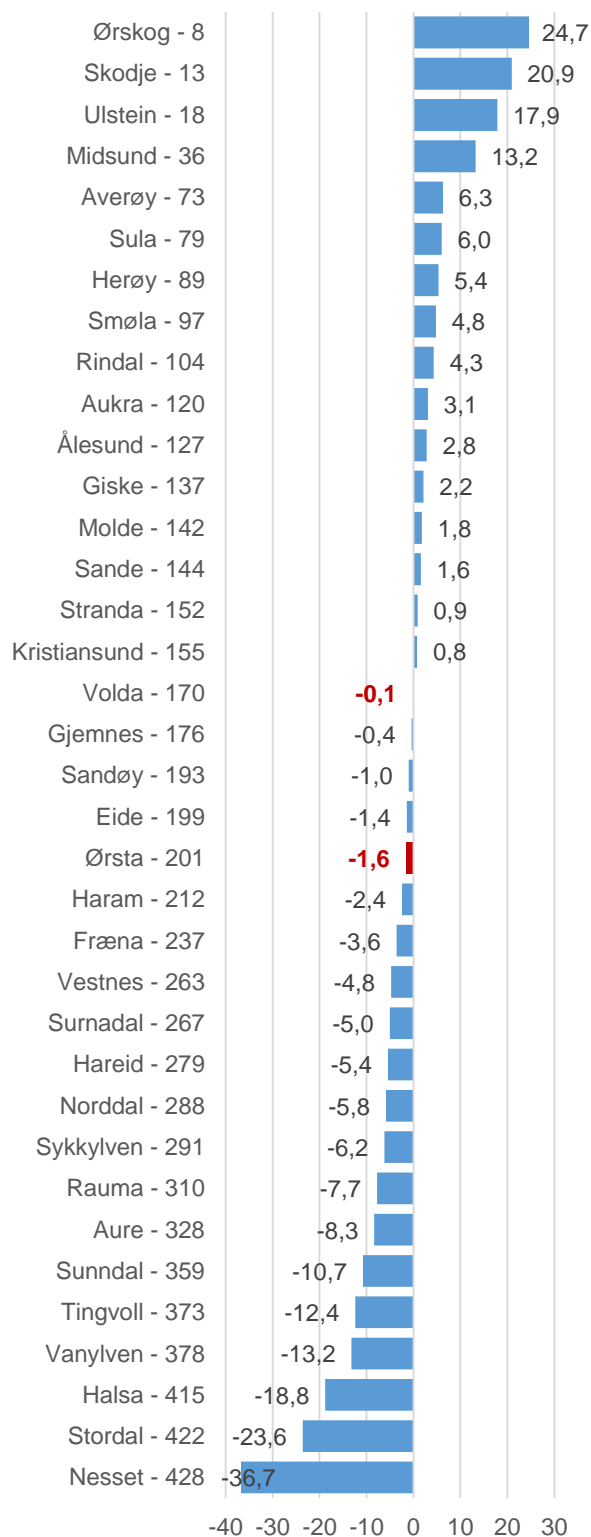
2.1.5 Vekst i privat sektor etter finanskrisen

Etter finanskrisen har veksten i privat sektor vært ujevnt fordelt mellom kommunene. Nesten alle kommuner hadde vekst i privat sektor før finanskrisen. Dette skyldes i stor grad at den nasjonale økonomien var god.

Både Ørsta og Volda har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor etter 2008. Ørsta har hatt en nedgang på 1,6 prosent, mens Volda har tapt 0,1 prosent av arbeidsplassene sine i privat sektor.

Volda rangerer som nummer 170 blant landets 428 kommuner, dvs. noe over medianen. Ørsta rangerer som nummer 201, og er dermed litt over, men nær medianverdien.

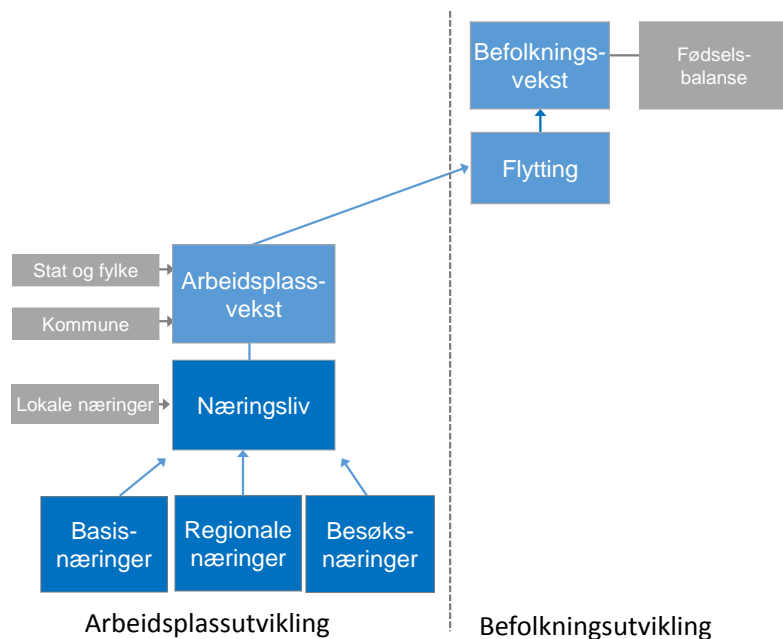
I M&R har Ørskog hatt sterk vekst, mens Nesset er kommunen med svakest vekst i privat sektor i hele landet.

Figur 20: Arbeidsplassvekst i privat sektor i kommunene i Møre og Romsdal, 2008-2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.2 Næringstyper

Vi har nå beskrevet utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet. Det er utviklingen i næringslivet vi ønsker å analysere og forstå. Det er fordi det først og fremst er næringsutviklingen som er i fokus når en ønsker å stimulere til vekst.

Figur 21: Attraktivitetsmodellen. Privat sektor deles inn i fire næringstyper: Lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer.

Det finnes mange forskjellige bransjeinndelinger¹. For vårt formål har vi delt næringslivet inn i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår.

Primærnæringer, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut ifra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringene.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene fremover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen. Siden de lokale næringene regnes som eksogene, har de fått en grå farge i figuren.

2.2.1 Bransjer – Ørsta og Volda

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Cellene er fargekodet. Blå farge betyr mange, og rød få. Og så er det en glidende overgang fra mest (mørkeblått) til minst (mørkerødt).

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Ørsta og Volda i 2000, 2008 og 2013.

Næring	Sub-næring	Bransje	Volda			Ørsta		
			2000	2008	2013	2000	2008	2013
Basis	Industri	Anna industri	91	57	38	483	279	226
		Næringsmidler	46	44	26	112	131	97
		Olje og gass utvinning						
		Prosessindustri				46	64	77
		Verkstedindustri	186	187	179	458	393	294
	Natur	Fisk	63	62	52	178	154	108
		Gruve	2	1		16	10	9
		Landbruk	137	106	89	237	170	133
	Tekn. tjenester	Olje og gass					1	1
		Teknisk/vitenskap	27	31	30	45	51	48
Tele og IKT		10	10	44	3	38	62	
Besøk		Aktivitet	43	52	75	55	80	59
		Handel	362	420	386	437	578	569
		Overnatting	25	14	17	53	46	61
		Servering	64	35	59	34	42	61
		Lokal	186	235	224	98	168	190
Regional		Agentur og Engros	45	63	88	124	145	136
		Bygg og anlegg	160	296	361	255	371	491
		Diverse	180	154	152	160	187	195
		Finans, eiendom, utleie	53	76	74	69	124	109
		Forr. tjenesteyting	127	154	139	42	99	103
		Transport	340	271	258	230	281	327
		Utleie av arbeidskraft	21	86	60	81	30	30
Totalsum			2 168	2 354	2 351	3 216	3 442	3 386

Basisnæringene deles inn i tre undernæringer: industri, naturbaserte tjenester og teknologiske tjenester. Under industrien inngår bransjer som «anna industri», næringsmiddelindustri, prosessindustri og verkstedindustri. Olje- og gassutvinning går under industri, og vi ser at det ikke er noen arbeidsplasser i denne bransjen i verken Ørsta eller Volda. Ørsta har noen arbeidsplasser innen anna industri og verkstedindustrien. Volda har også noen få arbeidsplasser i verkstedindustrien.

Fisk, gruve og landbruk går inn under de naturbaserte næringene. Under de teknologiske tjenestene inngår bransjer som olje og gass, tekniske og vitenskapelige tjenester og tele og IKT. Det er forholdsvis få arbeidsplasser i disse bransjene både i Ørsta og Volda.

Besøksnæringene inkluderer bransjer som aktivitet, handel, overnatting og servering. Handelsbransjen er den klart største både i Ørsta og Volda.

De regionale næringene inkluderer fysisk tunge yrker som bygg og anlegg og transport, og «kontoryrker» som bankvesen (forretningsmessig tjenesteyting) og finans, eiendom og utleie. Utleie av arbeidskraft går også inn under de regionale næringene, samt en diverse-kategori. Arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, frivillige organisasjoner og trafikkskoler er eksempler på bransjer som inngår i denne diverse-kategorien.

2.2.2 Næringstyper og vekst i Norge

Før vi går inn og analyserer utviklingen i de ulike næringstypene i Ørsta og Volda, ser vi kort på hvordan utviklingen har vært i landet som helhet. Dette gjør vi for å kunne ha et godt sammenlikningsgrunnlag når vi skal analysere utviklingen i Ørsta og Volda.

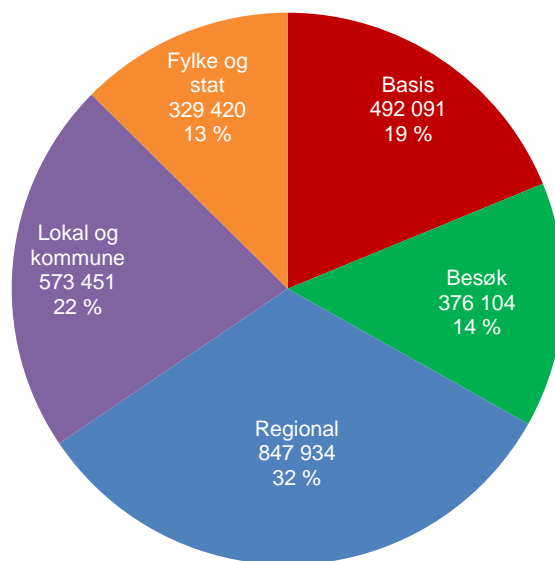
På landsbasis utgjør de regionale næringene 32 prosent av arbeidsplassene. Kommunal sektor og de lokale næringene er den nest største kategorien, og utgjør 22 prosent av arbeidsplassene. Basisnæringene utgjør 19 prosent av arbeidsplassene, mens besøksnæringene utgjør 14 prosent. Statlig og fylkeskommunal sektor utgjorde i 2013 13 prosent av arbeidsplassene i Norge.

Fra 2000 til 2013 er det kommunal sektor/lokale næringer som har hatt sterkest arbeidsplassvekst. Fylkeskommunal og statlig sektor følger etter, men en vekst på 20,6 prosent.

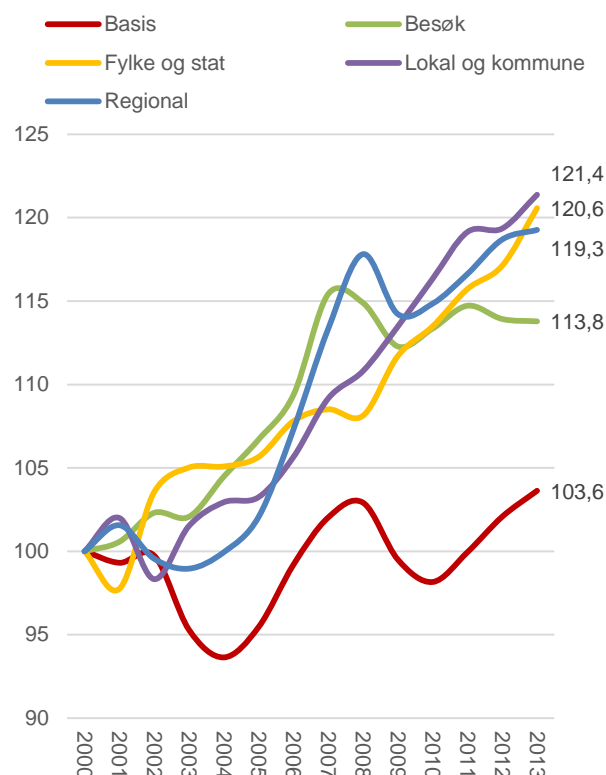
De regionale næringene er næringstypen innen privat sektor som har hatt i sterkest vekst på landsbasis. Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser i de regionale næringene økt med 19,2 prosent.

Besøksnæringene har vokst med 13,8 prosent, men antall arbeidsplasser har gått ned etter finanskrisen.

Basisnæringene svinger mest. Det er i denne næringstypen veksten har vært svakest.

Figur 22: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Norge i 2013. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

Figur 23: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Norge fra 2000 til 2013.

2.2.3 Næringstyper og vekst i Ørsta

Nå ser vi på hvordan stillbildet for Ørsta og Volda er når det gjelder arbeidsplasser, samt hvordan antallet arbeidsplasser har utviklet seg over tid.

I Ørsta utgjør nettoutpendlingen 12 prosent av samlet sysselsetting i kommunen. Basisnæringene hadde 1 055 arbeidsplasser i 2013, og utgjorde 20 prosent av samlet sysselsetting. Besøksnæringene hadde 750 arbeidsplasser og utgjøre 14 prosent av samlet sysselsetting.

De regionale næringene er forholdsvis små. 1 391 personer jobbet innenfor de regionale næringene i Ørsta i 2013. Antallet tilsvarer 26 prosent av samlet sysselsetting.

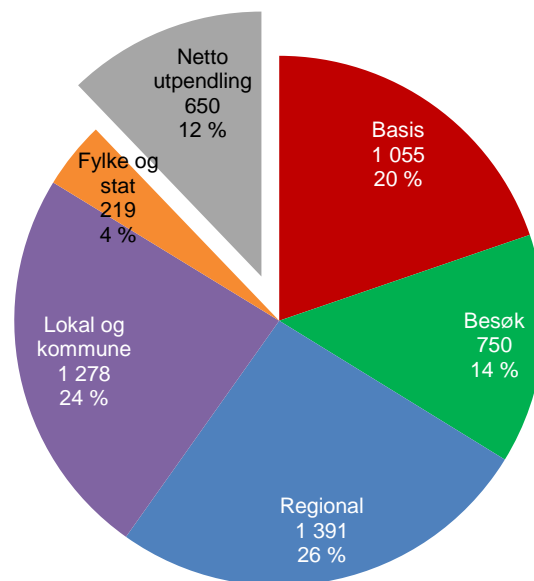
Offentlig sektor og de lokale næringene utgjør til sammen 28 prosent av sysselsettingen. Dette er en forholdsvis beskjeden andel, men det skyldes at statlig og fylkeskommunal sektor er liten.

De regionale næringene har hatt en kraftig arbeidsplassvekst fra 2000 til 2013. Antall arbeidsplasser har økt med 44,7 prosent.

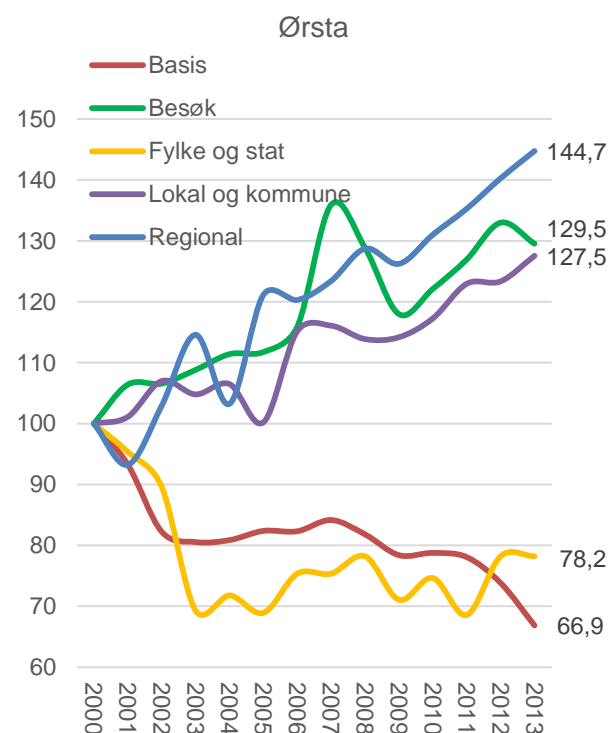
Besøksnæringene har også økt mye. Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser økt med 29,5 prosent. Veksten er mer enn dobbelt så høy som veksten nasjonalt.

Basisnæringene, som utgjør en stor andel av sysselsettingen i Ørsta, har hatt en kraftig nedgang. Fra 2000 til 2013 har hver tredje arbeidsplass i basisnæringene forsvunnet. Nedgangen var sterkest fra 2000 til 2003, men også det siste året har nedgangen vært stor.

Fylkeskommunal og statlig sektor har også hatt arbeidsplassnedgang, i motsetning til det som har vært utviklingen på landsbasis.

Figur 24: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Ørsta i 2013. Hele kaken viser samlet sysselsetting.

Figur 25: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Ørsta fra 2000 til 2013.

2.2.4 Næringstyper og vekst i Volda

I Volda er nettoutpendlingen betraktelig mindre enn i Ørsta. Nettoutpendlingen tilsvarte bare 2 prosent av samlet sysselsetting i 2013.

Basisnæringene i Volda er små og utgjør bare 10 prosent av samlet sysselsetting, en andel som er halvparten så stor som andelen i Ørsta og nesten halvparten av andelen nasjonalt.

Besøksnæringene har ofte en «stabil» andel som ikke avviker mye fra andelen på landsbasis. I Volda utgjør besøksnæringene 12 prosent av samlet sysselsetting. Dette er en relativt lav andel, men andelen er likevel ikke vesentlig lavere enn i landet som helhet. Som i Ørsta utgjør de regionale næringene en forholdsvis liten andel av samlet sysselsetting. Det var 1 132 arbeidsplasser i de regionale næringene i Volda i 2013.

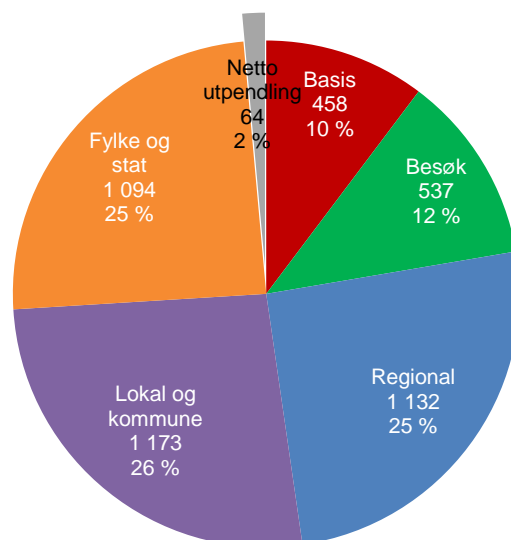
Offentlig sektor er stor i Volda. Antall arbeidsplasser i fylkeskommunal og statlig sektor utgjør en fjerdedel av kommunens samlede sysselsetting. De lokale næringene og kommunal sektor er også store.

Vi ser utviklingen over tid i figur 27. Også i Volda har basisnæringene hatt en dårlig utvikling, men nedgangen har ikke vært like dramatisk som i Ørsta.

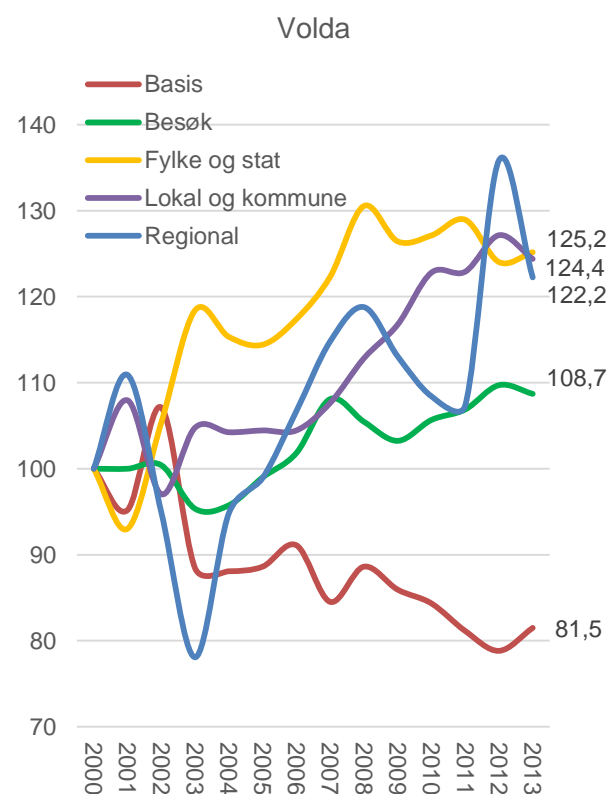
Besøksnæringene har hatt en jevn, men forholdsvis svak vekst.

De regionale næringene har svingt en del, men totalt sett vokst med 22,2 prosent fra 2000 til 2013.

Som på landsbasis har offentlig sektor økt mest, og den har økt mer i Volda enn på landsbasis.

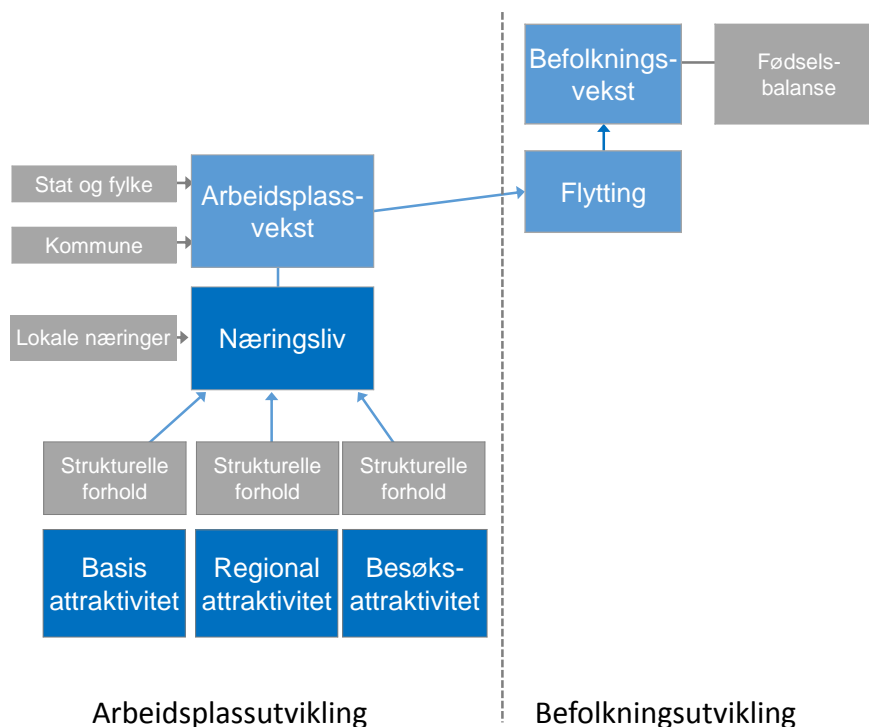
Figur 26: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Volda i 2013. Hele kaken viser samlet sysselsetting.

Figur 27: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Volda fra 2000 til 2013.

2.3 Strukturelle forhold og attraktivitet

Vi har nå beskrevet utviklingen i de enkelte strategiske næringstypene. Det neste spørsmålet er hvorfor utviklingen har vært slik. Kan vi avdekke de viktigste drivkreftene bak den faktiske utviklingen?

Figur 28: Attraktivitetsmodellen, den delen av modellen som fokuserer på arbeidsplassutvikling. Vekst i privat sektor dekomponeres i strukturelle forhold og attraktivitet.

Vi vil i resten av dette kapitlet analysere hvor mye av utviklingen i de tre næringstypene som kan forklares av strukturelle forhold, og hvor mye som har sin forklaring i interne forhold. Strukturelle forhold er forhold som ikke kan påvirkes i særlig grad i regionen, men som har en signifikant påvirkning på næringslivets utvikling. Hvis utviklingen kan forklares fullt ut av de strukturelle forholdene, betyr det at utviklingen er «som normalt» i regionen. Det vil si at næringslivet utvikler seg som statistisk forventet ut fra forutsetningene. Dersom utviklingen avviker fra det statistisk normale, tyder det på at det har skjedd noe spesielt i regionen som ikke skyldes ytre forhold. Dersom en har et spesielt godt og effektivt næringsarbeid i regionen, vil det kunne føre til at utviklingen blir bedre enn de strukturelle forutsetningene tilsier. Da vil målingene vise at attraktiviteten er høy. Høy attraktivitet kan også skyldes at de største bedriftene har vært spesielt dyktige. Og så kan det være spesielle forhold i regionen som har hatt betydning, men som ikke fanges opp i de statistiske analysene.

Attraktivitetsanalysene vil derfor gi en pekepinn, men må tolkes med varsomhet, og helst på bakgrunn av lokal kjennskap til utviklingen på stedet.

2.4 Bransjestruktur

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, og da spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært tjevt fordelt mellom regioner, og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

Før vi ser på Ørsta og Voldas bransjesammensetning, ser vi på hvilke bransjer som er i vekst og hvilke som er i nedgang, på landsbasis.

Kommuner med mye næringsliv i vekstbransjer vil kunne forvente å få arbeidsplassvekst, mens steder med mye næringsliv i nedgangsbransjer vil kunne forvente sin del av den nasjonale nedgangen. Dette må vi justere for når vi skal analysere næringsutviklingen.

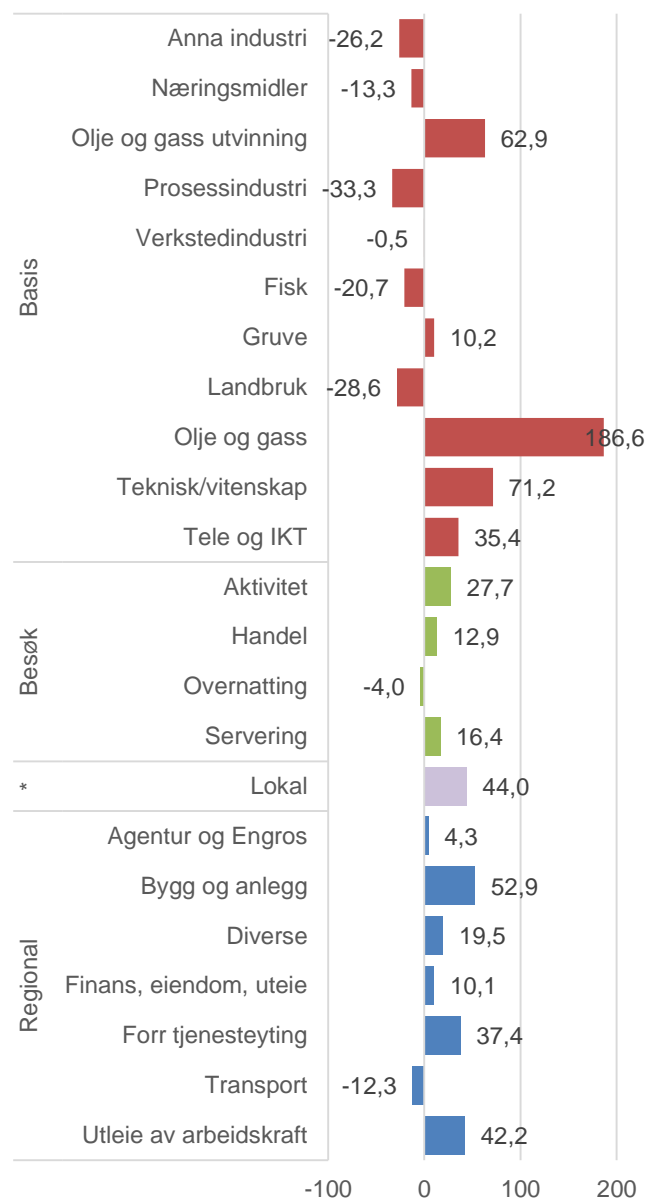
Figuren til høyre viser arbeidsplassveksten i de ulike bransjene i privat sektor i Norge fra 2000 til 2013.

Veksten har vært sterkest innen olje og gass. Steder med mye næringsliv i denne bransjen har derfor kunnet forvente arbeidsplassvekst uten å egentlig ha måttet jobbe så mye for det selv. Videre har olje- og gassutvinning, tekniske og vitenskapelige tjenester og Tele og IKT vært vekstbransjer.

Anna industri, næringsmiddelindustri, prosessindustri, fiske og landbruk er bransjer som har hatt nedgang nasjonalt. Steder med mye næringsliv i disse bransjene har derfor kunnet forvente arbeidsplassnedgang på grunn av en ugunstig bransjestruktur.

De fleste bransjene innen besøksnæringene har hatt en moderat vekst. Innen de regionale næringene har alle bransjene bortsett fra transportbransjen vært i vekst.

Figuren viser at det er basisnæringene som svinger mest, mens utviklingen i besøksnæringene og de regionale næringene er noe mer stabile.

Figur 29: Arbeidsplassvekst i de ulike bransjene i Norge i perioden 2000 - 2013.

2.4.1 Lokaliseringskvotienter

Hva så med Ørsta og Volda? Hvordan plasserer de seg i bransjestrukturkartet? Har de mye næringsliv i vekstbransjer? Eller mye næringsliv i nedgangsbransjer? Dette må vi vite før vi kan si noe om hvor attraktive kommunene har vært for bedrift og besøk.

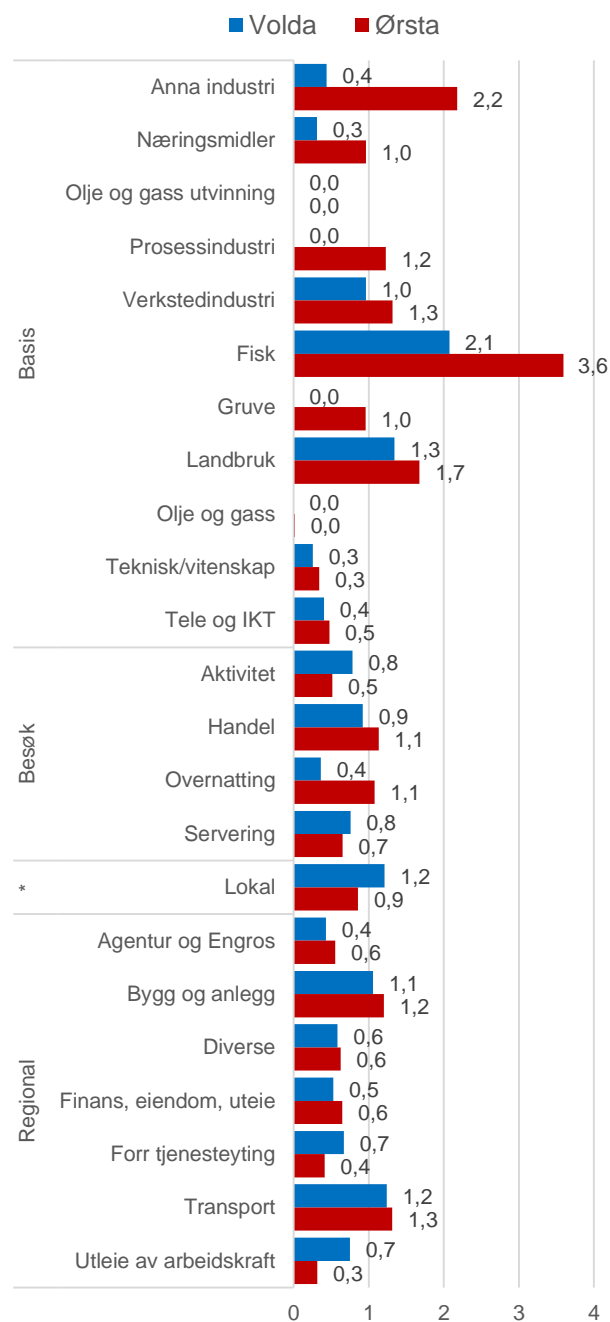
Vi bruker lokaliseringskvotienter (LQ) for å få frem hvordan kommunene ligger an mht. bransjestruktur. LQ for en bransje beregnes gjennom å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at det er lite av denne bransjen. Hvis tallet er lik 1, er bransjen like stor som i landet som helhet.

Ørsta har en forholdsvis stor andel arbeidsplasser innen «anna industri», prosessindustri verkstedindustri, fiske og landbruk. Dette er bransjer som har hatt nedgang nasjonalt. Andelen sysselsatte innen fisket er 3,6 ganger så høy i Ørsta som i landet som helhet. Også i Volda utgjør fisket en stor andel.

Volda har en litt høyere andel arbeidsplasser innen landbruket enn landet som helhet, men andelen er lavere enn i Ørsta. Volda har ellers forholdsvis få arbeidsplasser innen industrien.

Handelsbransjen og overnattingsbransjen er forholdsvis store i Ørsta, mens de lokale næringene er forholdsvis store i Volda.

Både i Ørsta og Volda er bygg- og anleggsbransjen og transportbransjen forholdsvis store. Mens agentur og engros, «diverse», finans og forretningsmessig tjenesteyting er forholdsvis små.

Figur 30: Lokaliseringskvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Ørsta og Volda, 2013.

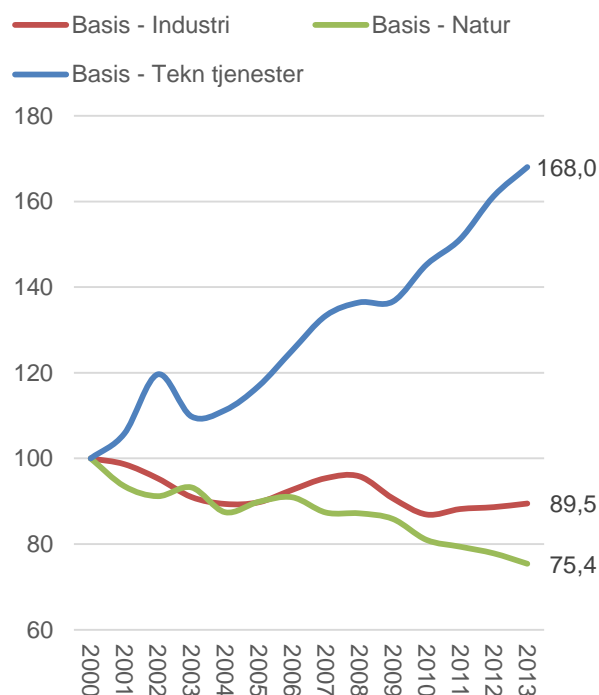
2.5 Basisnæringer, strukturelle forhold og attraktivitet

Basisnæringene betyr mye for den regionale utviklingen. Basisnæringene skaffer inntekter til regionen gjennom å selge varer og tjenester ut av regionen. Basisnæringene er også mest utsatt for konjunkturer og konkurranse. Samtidig har basisnæringene et stort potensiale gjennom at de leverer varer på et nasjonalt og internasjonalt marked, og er ikke begrenset av etterspørsel i egen region.

2.5.1 Basisnæringenes utvikling i Norge

Figuren til høyre viser at det har vært en tydelig «teknologisering» av det norske arbeidsmarkedet i løpet av de siste tretti årene.

Innen basisnæringene har de teknologiske tjenestene hatt en vekst på 68 prosent, mens nesten hver fjerde arbeidsplass i de naturbaserte næringene har forsvunnet og 10,5 prosent av arbeidsplassene i industrien har forsvunnet.

Figur 31: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Norge, 2000-2013.

2.5.2 Basisnæringer i Ørsta

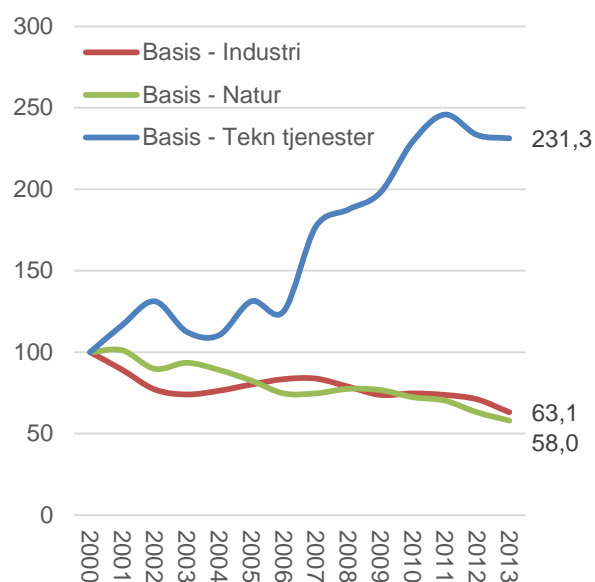
Tabellen under viser antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i 2000 og 2013. Tabellen viser også endring i absolutte tall, prosentvis endring og vekstimpuls. Vekstimpulsen er endringen målt som andel av samlet sysselsetting, og er sammenliknet med vekstimpulsen nasjonalt. Begrepet vekstimpuls er ikke like intuitivt som arbeidsplassvekst, men den sier mer om hvordan veksten har bidratt til vekst i sysselsettingen, enn det arbeidsplassveksten (av seg selv) gjør.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Ørsta i 2008 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i Ørsta og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis.

SubNæring	Bransje	2008	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge	
Basis Ørsta	Industri	Anna industri	279	226	-53	-19,0	-1,0	-0,4
		Næringsmidler	131	97	-34	-26,0	-0,6	0,0
		Olje og gass utvinning					0,0	0,2
		Prosessindustri	64	77	13	20,3	0,2	-0,3
		Verkstedindustri	393	294	-99	-25,2	-1,9	-0,3
	Natur	Fisk	154	108	-46	-29,9	-0,9	0,0
		Gruve	10	9	-1	-10,0	0,0	0,0
		Landbruk	170	133	-37	-21,8	-0,7	-0,3
	Tekn. tjenester	Olje og gass	1	1	0	0,0	0,0	0,6
		Teknisk/vitenskap	51	48	-3	-5,9	-0,1	0,3
Tele og IKT		38	62	24	63,2	0,5	0,3	
Totalsum		1 291	1 055	-236	-18,3	-4,4	0,1	
Sysselsatte		5 317	5 343	26	0,5			

Etter finanskrisen har Ørsta mistet 236 arbeidsplasser i basisnæringene. Dette tilsvarer -4,4 prosent av sysselsettingen. På landsbasis har veksten i basisnæringene etter finanskrisen tilsvart 0,1 prosent av sysselsettingen.

Som på landsbasis har arbeidsplassveksten i de teknologiske tjenestene i Ørsta vært høy, mens industrien og de naturbaserte næringene har hatt nedgang.

Figur 32: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Ørsta, 2000-2013.

2.5.3 Basisnæringer i Volda

Tabellen under viser tallene for Volda. Figuren under viser arbeidsplassveksten i de ulike sub-næringene.

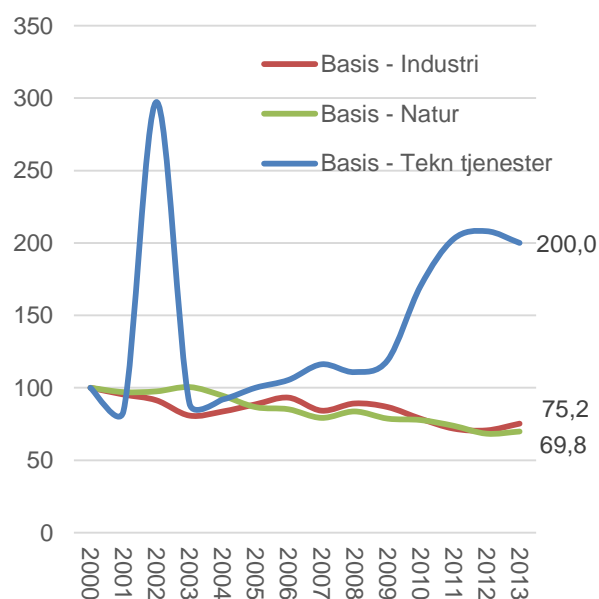
Tabell 3: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Volda i 2008 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i Volda og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis.

SubNæring	Bransje	2008	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge	
Basis Volda	Industri	Anna industri	57	38	-19	-33,3	-0,4	-0,4
		Næringsmidler	44	26	-18	-40,9	-0,4	0,0
		Olje og gass utvinning					0,0	0,2
		Prosessindustri			0		0,0	-0,3
		Verkstedindustri	187	179	-8	-4,3	-0,2	-0,3
	Natur	Fisk	62	52	-10	-16,1	-0,2	0,0
		Gruve	1		-1	-100,0	0,0	0,0
		Landbruk	106	89	-17	-16,0	-0,4	-0,3
	Tekn tjenester	Olje og gass			0		0,0	0,6
		Teknisk/vitenskap	31	30	-1	-3,2	0,0	0,3
Tele og IKT		10	44	34	340,0	0,8	0,3	
Totalsum		498	458	-40	-8,0	-0,9	0,1	
Sysselsatte		4 340	4 458	118	2,7			

Volda har mistet 40 arbeidsplasser i basisnæringene etter finanskrisen. Dette tilsvarer -0,9 prosent av sysselsettingen. Veksten innen Tele og IKT har ennå ikke kompensert for nedgangen i industrien.

Antall arbeidsplasser innen de teknologiske tjenestene har doblet seg i Volda fra 2000 til 2013. Spesielt etter finanskrisen har det vært sterk vekst. Dette skyldes veksten innen Tele og IKT på 34 arbeidsplasser.

Hver fjerde arbeidsplass innen industrien har forsvunnet siden 2000, mens 30,2 prosent av arbeidsplassene innen de naturbaserte næringene har falt bort.

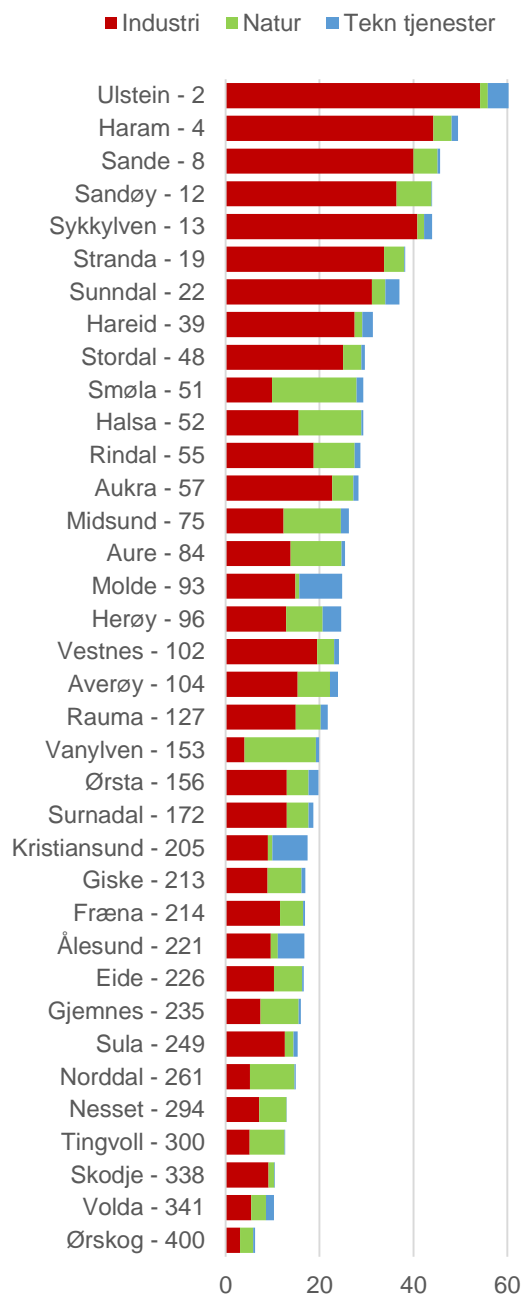
Figur 33: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Volda, 2000-2013

2.5.4 Basisnæringer - nivå

Til høyre ser vi nivået på basisnæringene i samtlige kommuner i Møre og Romsdal. Nivået er definert som antall arbeidsplasser som prosentvis andel av sysselsettingen.

Voldas nivå på basisnæringene er rangert som nummer 341 blant landets 428 kommuner. Bare én kommune i M&R har mindre næringsliv knyttet til basisnæringene enn Volda. Ørsta er rangert som nummer 156, og har dermed et over middels høyt nivå på basisnæringene.

I M&R har Ulstein, Haram og Sande mye næringsliv knyttet til basisnæringene, hovedsakelig på grunn av mye industri.

Figur 34: Nivå basisnæringer i kommunene i Møre og Romsdal i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

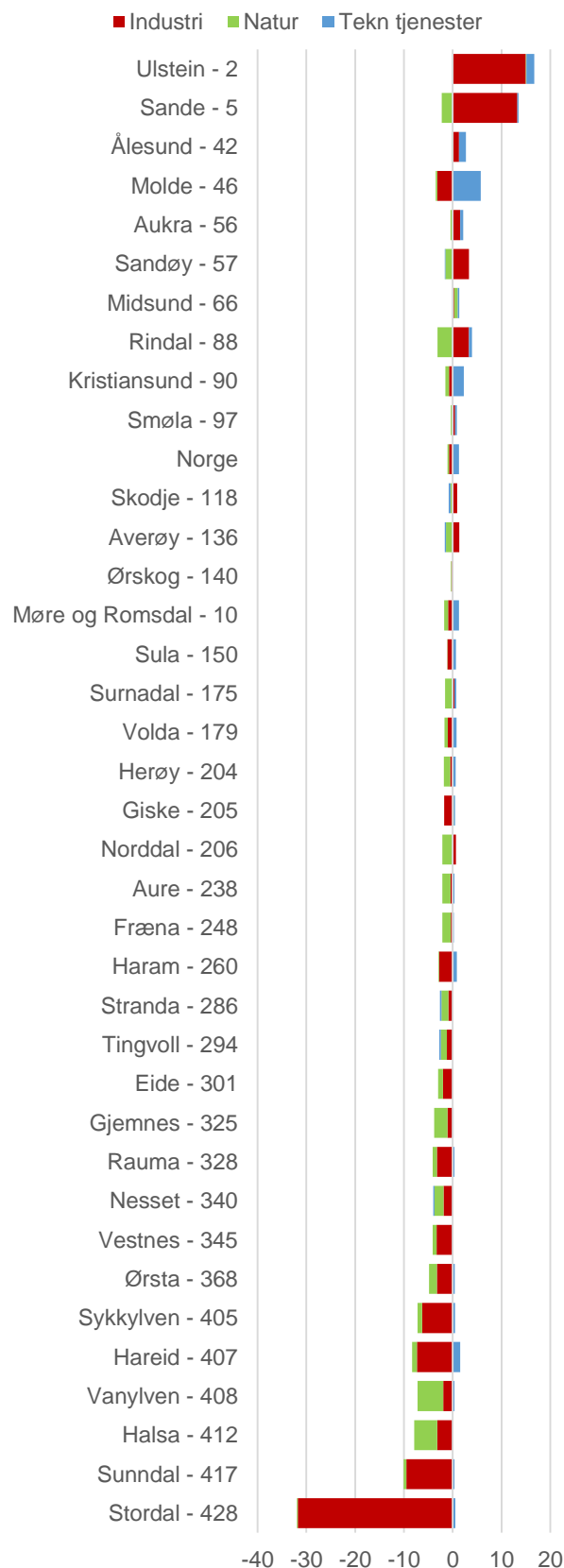
2.5.5 Basisnæringer - vekstimpulser

Vi var så vidt innom begrepet *vekstimpuls* tidligere. Når vi vil se på arbeidsplassveksten, ønsker vi å se på hvordan arbeidsplassveksten har vært i forhold til samlet sysselsetting. Dette gjør vi for å unngå dette problemet: Gitt at et sted har én arbeidsplass innen de teknologiske tjenestene og at antall arbeidsplasser øker til to. Da har det vært en arbeidsplassvekst på 100 prosent, men én arbeidsplassvekst har neppe bidratt til mye arbeidsplassvekst *på stedet*. Siden det er stedets utvikling vi er opptatt av, ser vi derfor på vekst i antall arbeidsplasser som andel av samlet sysselsetting. Dette er mindre intuitivt, men det sier mer om hvordan veksten har bidratt til utviklingen på stedet. Vi vil nå se på hvordan vekstimpulsene har vært i basisnæringene i kommunene i M&R etter finanskrisen.

Som vi har sett tidligere, har det vært en tjevn vekst i privat sektor etter finanskrisen. I M&R har Ulstein og Sande hatt en vekst som er rangert som nummer 2 og 5 blant landets 428 kommuner, mens Stordals nedgang har tilsvart 32 prosent av sysselsettingen og er svakest i landet.

Ørstas negative vekstimpulser fra basisnæringene er rangert som nummer 368 blant landets 428 kommuner, altså et godt stykke under middels. Voldas vekstimpulser har vært svakt negative, men rangerer som nummer 179, dvs. over middels.

Figuren viser hvordan vekstimpulsene i basisnæringene varierer stort mellom kommunene.

Figur 35: Vekstimpulser i basisnæringene, 2008-2013, kommunene i Møre og Romsdal, fylket og Norge. Rangering blant landets 428 kommuner. Møre og Romsdal er rangert blant landets 19 fylker.

2.5.6 Dekomponering av veksten i basisnæringene

Vi vil nå se på hvordan vekstimpulsene fra basisnæringene har vært, gitt den nasjonale veksten og de strukturelle forholdene, dvs. bransjeeffekten. Har veksten vært høyere enn man statistisk sett kunne forvente? Eller lavere? Hvis veksten har vært høyere, sier vi at stedet har vært attraktiv for bedrift i basisnæringene.

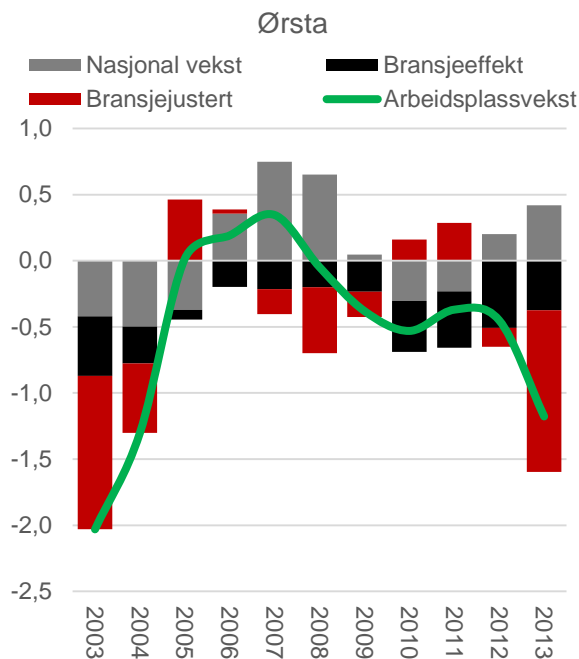
Den grønne linjen viser vekstimpulsene fra basisnæringene. De grå stolpene viser Norges vekst i samme periode. De sorte stolpene viser hvilken vekst stedet skulle hatt, dersom utviklingen i hver bransje på stedet hadde vært likt utviklingen på landsbasis. Det er altså de grå og sorte stolpene vi må legge til grunn når vi skal analysere bedriftsattraktiviteten, for dette er faktorer et sted ikke kan gjøre noe med selv. For Ørsta og Volda sin del har bransjestrukturen hatt en negativ effekt på utviklingen.

Men når vi så justerer for nasjonal vekst og bransjestruktur, hvordan har da veksten vært? Høyere eller lavere enn forventet?

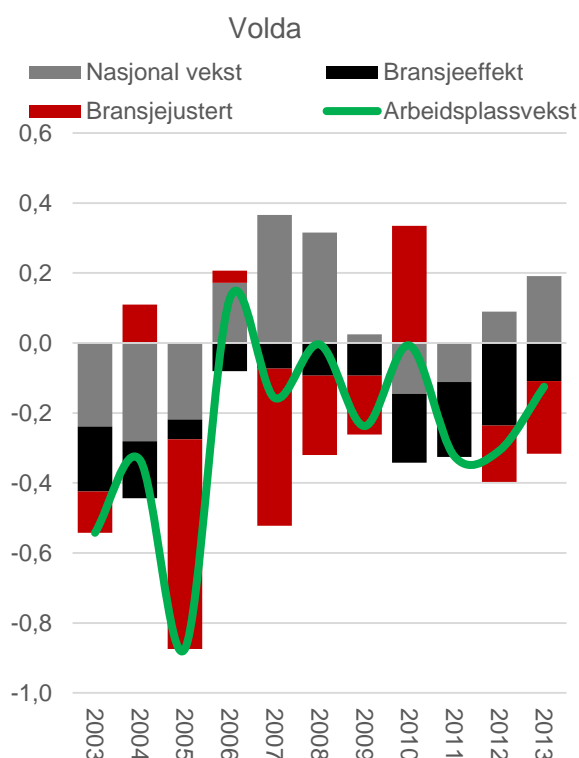
I Ørsta har veksten vært lavere enn forventet i den siste treårsperioden. Den var høyere i noen år etter finanskrisen, men lav under den store nasjonale oppgangstiden rett før finanskrisen.

Også i Volda har veksten vært lavere enn forventet de siste to treårsperiodene. Under den nasjonale oppgangstiden var veksten faktisk negativ i Volda, og det skyldes en lav bransjejustert vekst, dvs. negativ attraktivitet.

Det viser seg dermed å være et utnyttet potensiale for vekst i basisnæringene i både Ørsta og Volda. Ingen av kommunene kan forvente noe særlig høy vekst på grunn av en negativ bransjeeffekt, men veksten skulle statistisk sett ikke vært så lav som den faktisk har vært.

Figur 36: Arbeidsplassveksten i basisnæringene i Ørsta dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 37: Arbeidsplassveksten i basisnæringene i Volda dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

2.5.7 Bransjustert vekst i basisnæringene i Møre og Romsdal

Den bransjusterte veksten i basisnæringene, det vi bruker som mål på attraktiviteten, er vist i figuren til høyre. Figuren viser veksten i basisnæringene etter finanskrisen i kommunene i M&R dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Kommunene er rangert blant landets 428 kommuner mht. bransjustert vekst.

Vi så på forrige side at både Ørsta og Volda har hatt en negativ bransjustert vekst i basisnæringene det siste året. I sum etter finanskrisen har Volda hatt en omtrent nøytral bransjustert vekst, og rangerer som nummer 219, dvs. omtrent middels.

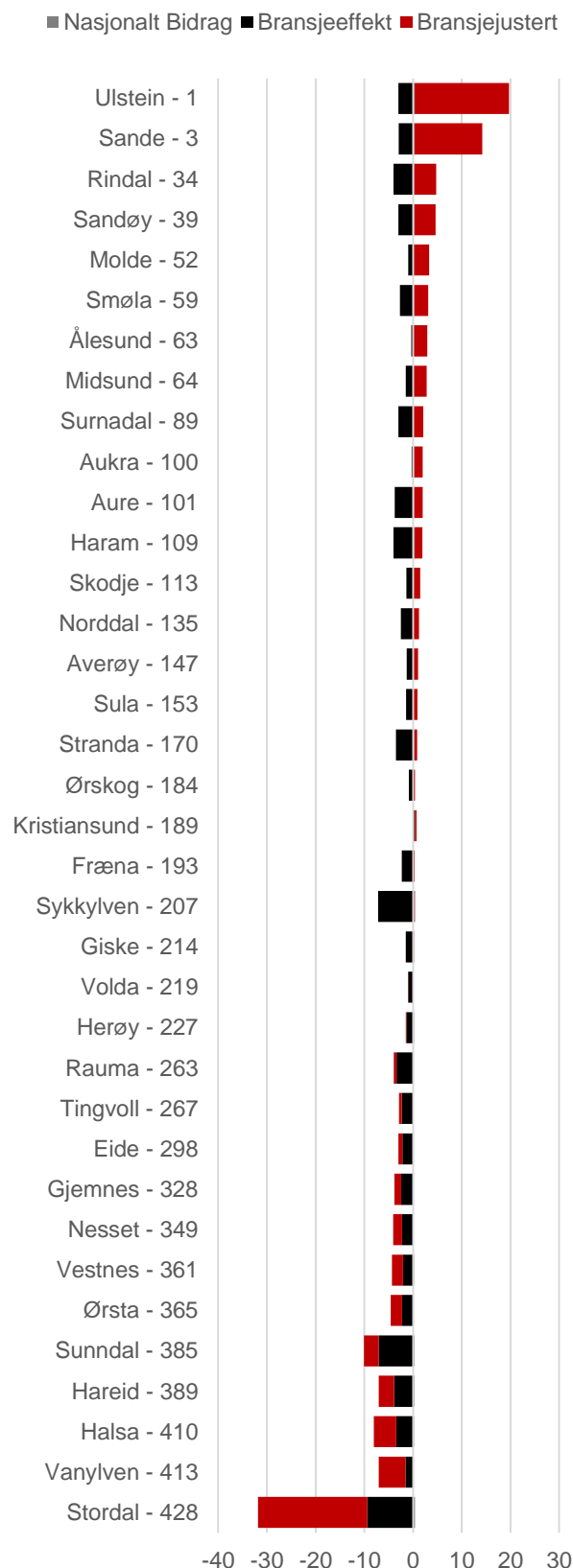
Ørsta har hatt en bransjustert vekst som er så lav at den rangerer som nummer 365 blant landets 428 kommuner.

I M&R har Ulstein hatt en mye høyere vekst i basisnæringene enn forutsetningen skulle tilsi. Ulstein har hatt den høyeste bransjusterte veksten i basisnæringene.

Stordal har hatt den laveste bransjusterte veksten.

Møre og Romsdal har med det både den beste og den dårligste kommunen i sitt fylke.

Ingen kommuner i M&R har en positiv bransjeeffekt i basisnæringene. Det er stort sett kommuner i Rogaland og Akershus som nyter godt av en positiv bransjeeffekt i basisnæringene, siden de har mye næringsliv i de teknologiske tjenestene. De fleste fylkene i Norge har dårlige strukturelle forhold for vekst i basisnæringene, siden de har mye næringsliv knyttet til industri og landbruk.

Figur 38: Vekstimpulser i basisnæringene i kommunene i Møre og Romsdal, 2008-2013, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjustert vekst.

2.6 Besøksnæringer, befolkningseffekt og besøksattraktivitet

Tidligere så vi at Ørsta har hatt sterk vekst i besøksnæringene mens Volda har hatt en relativt svak vekst. I dette kapitlet vil vi forsøke å analysere årsakene til dette. Besøksnæringer er ikke bare turisme. Handelen er størst, og det er stort sett stedets egne innbyggere som er konsumenter i besøksnæringene. Et sted med befolkningsvekst kan derfor forvente vekst i besøksnæringene. Dette må vi justere for når vi skal analysere utviklingen i besøksnæringen.

Tabellene under viser antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Ørsta og Volda i 2008 og 2013. Tabellene viser endring i antall arbeidsplasser, prosentvis endring og endring som andel av sysselsetting (vekstimpuls). Vekstimpulsene er sammenliknet med vekstimpulsene på landsbasis.

Besøksnæringene er inndelt i fire bransjer: Aktivitetsnæringer, handel, overnatting og servering.

Tabell 4: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Ørsta i 2008 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

Næring	Bransje	2008	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Besøk Ørsta	Aktivitet	80	59	-21	-26,3	-0,4	0,0
	Handel	578	569	-9	-1,6	-0,2	-0,3
	Overnatting	46	61	15	32,6	0,3	0,0
	Servering	42	61	19	45,2	0,4	0,1
	Totalsum	746	750	4	0,5	0,1	-0,1
	Sysselsatte	5 317	5 343	26	0,5		

Tabell 5: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Volda i 2008 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

Næring	Bransje	2008	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Besøk Volda	Aktivitet	52	75	23	44,2	0,5	0,0
	Handel	420	386	-34	-8,1	-0,8	-0,3
	Overnatting	14	17	3	21,4	0,1	0,0
	Servering	35	59	24	68,6	0,6	0,1
	Totalsum	521	537	16	3,1	0,4	-0,1
	Sysselsatte	4 340	4 458	118	2,7		

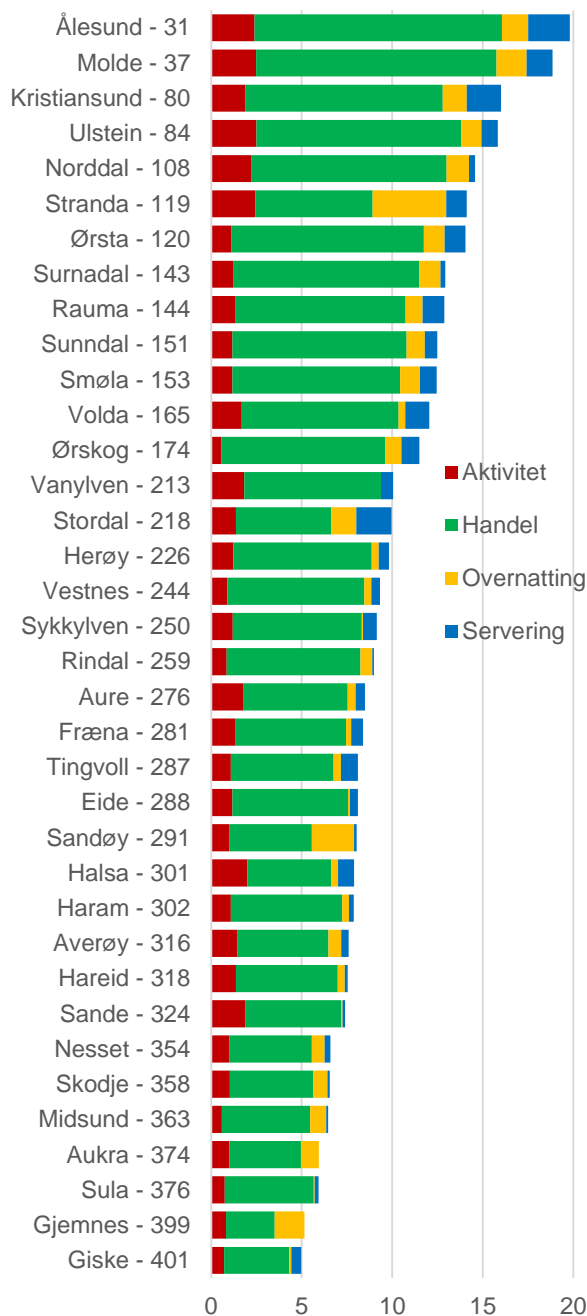
Landet som helhet har hatt nedgang i besøksnæringene etter finanskrisen.

Etter finanskrisen har Volda skapt 16 nye arbeidsplasser i besøksnæringene. Dette tilsvarer 0,4 prosent av sysselsettingen. Ørsta på sin side har skapt 4 nye arbeidsplasser, og det tilsvarer 0,1 prosent av samlet sysselsetting. Både Ørsta og Volda har hatt en relativt god utvikling i besøksnæringene etter finanskrisen.

2.6.1 Besøk - nivå

I M&R er det de store byene som har mest besøksnæringer, og det meste av besøksnæringene er knyttet til handelen. Det er gjerne slik at butikker klumper seg i store sentra.

Ørstas andel arbeidsplasser innen besøksnæringene er rangert som nummer 120 blant de 428 kommunene, dvs. over middels. Også Volda har en forholdsvis høy andel arbeidsplasser i besøksnæringene, og rangerer som nummer 165.

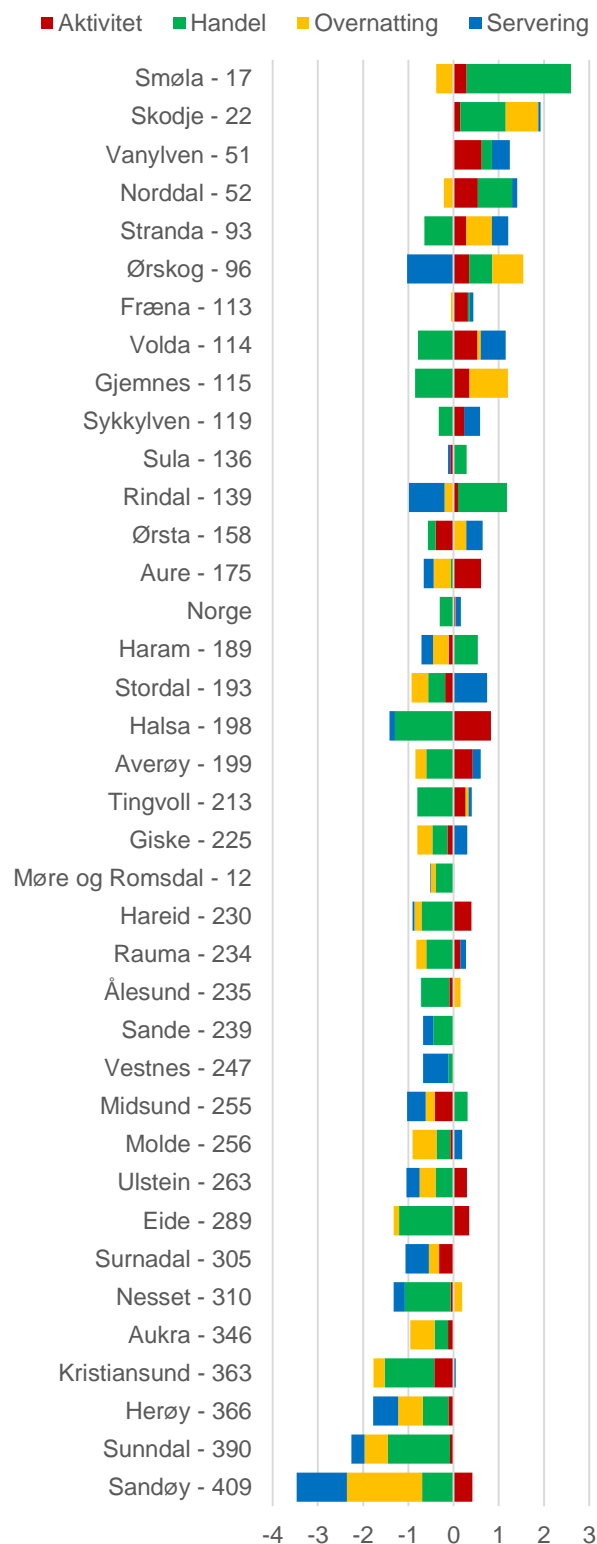

Figur 39: Nivå besøksnæringer, kommunene i Møre og Romsdal i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.6.2 Besøk - vekstimpulser etter finanskrisen

Som vi så i tabellen to sider tilbake, har vekstimpulsene fra besøksnæringene i Ørsta og Volda vært høyere enn vekstimpulsene nasjonalt.

Voldas vekstimpulser er rangert som nummer 114, mens Ørstas er rangert som nummer 150. Begge har hatt en bedre utvikling i besøksnæringene enn mediankommunen.

Figur 40: Vekstimpulser fra besøksnæringene, 2008-2013, kommunene i Møre og Romsdal, fylket og landet som helhet. Kommunene er rangert blant landets 428 kommuner. Fylket er rangert mht. landets 19 fylker.

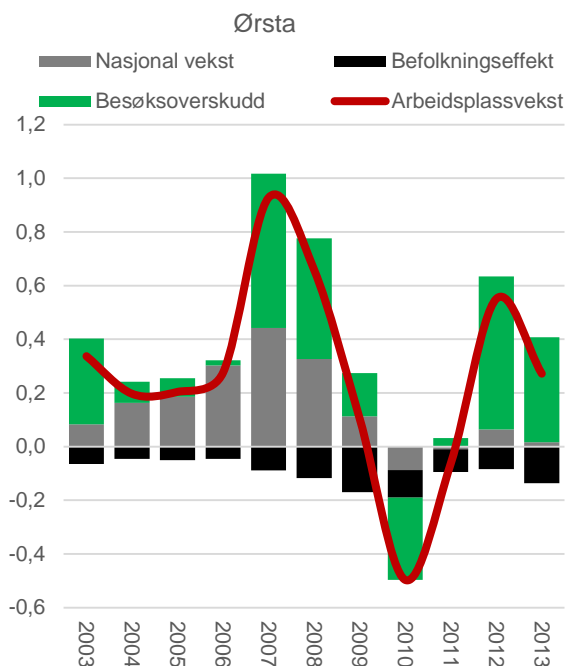
2.6.3 Dekomponering av veksten i besøksnæringene

Når vi nå skal forsøke å forklare hvorfor veksten i besøksnæringene har vært høyere i Ørsta og Volda enn i landet som helhet, må vi justere for befolkningsveksten. Vi nevnte tidligere at det er stedets egen befolkning som utgjør den største kundegruppen i besøksnæringene. Derfor vil steder med relativ befolkningsvekst kunne forvente vekst i besøksnæringene utover veksten nasjonalt. I figurene til høyre viser den røde linjen vekstimpulsene fra besøksnæringene i Ørsta og Volda over en periode på ti år. De grå stolpene viser den nasjonale veksten, mens de sorte viser befolkningseffekten. Summen av de sorte og grå stolpene viser forventet vekst i besøksnæringene i Ørsta og Volda. Vekst utover den forventede kaller vi besøksoverskudd, og den er et mål på *besøksattraktiviteten*. Dersom veksten i antall arbeidsplasser har vært høyere enn forutsetningene skulle tilsi, sier vi at stedet har vært attraktivt for besøk – og motsatt.

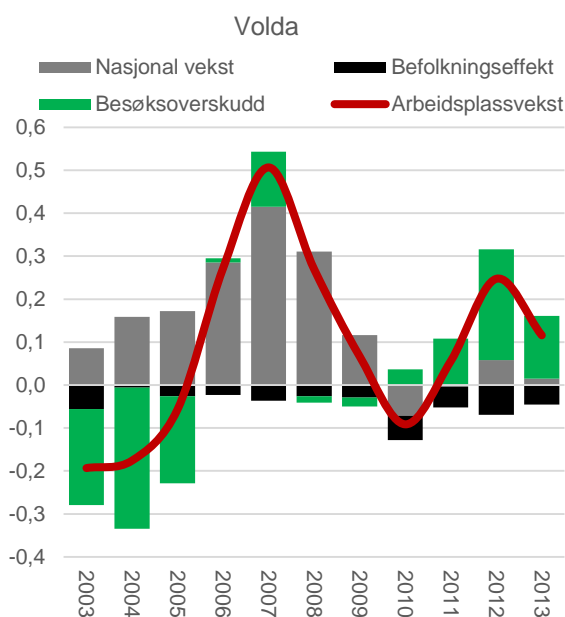
Både i Ørsta og Volda har befolkningsveksten vært lavere enn befolkningsveksten på landsbasis, og derfor kan begge kommunene forvente en svakere vekst i besøksnæringene enn den nasjonale veksten.

Men begge kommunene har i de siste tre treårsperiodene hatt en høyere vekst enn forutsetningene skulle tilsi. Både Ørsta og Volda har dermed vært attraktive for besøk i denne perioden.

Ørsta har vært attraktiv for besøk i alle perioder bortsett fra 2010 (gjennomsnittet av 2008, 2009 og 2010). Volda først ble ordentlig attraktiv for besøk i den nasjonale oppgangstiden og etter finanskrisen.

Figur 41: Vekstimpulser fra besøksnæringene i Ørsta, 2000-2013, dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 42: Vekstimpulser fra besøksnæringene i Volda, 2000-2013, dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

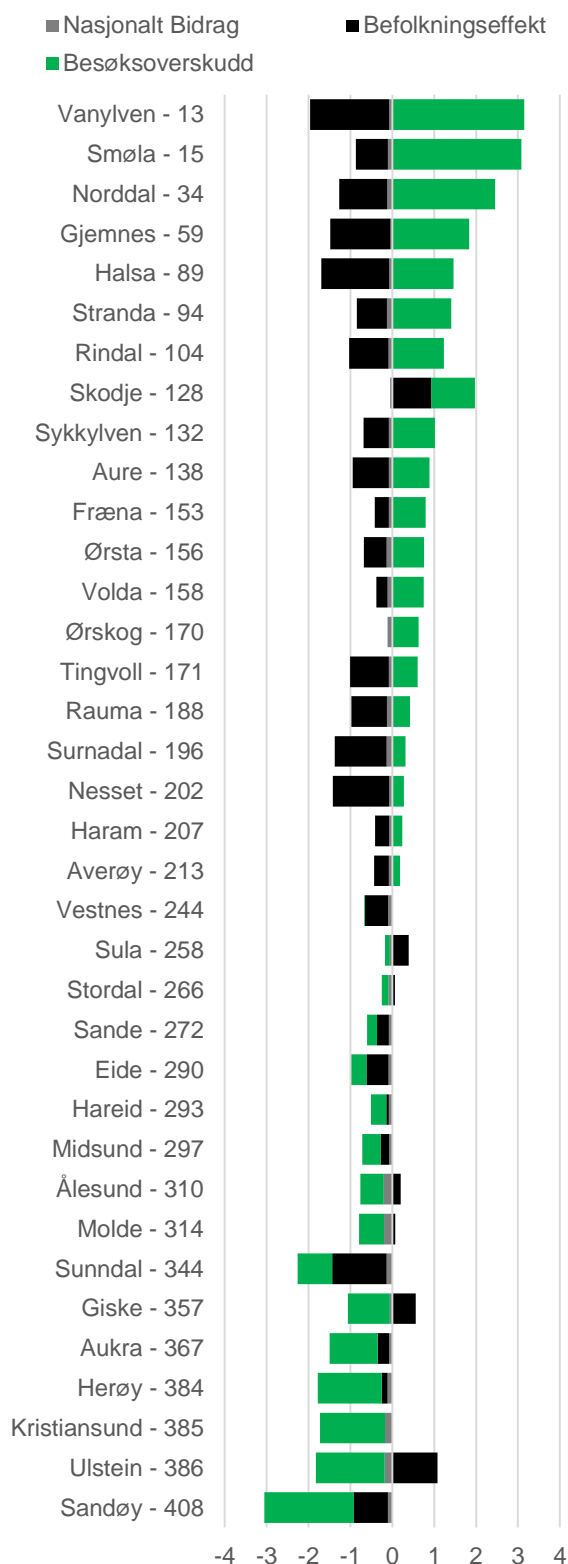
2.6.4 Besøksoverskudd i kommunene i Møre og Romsdal

Vi rangerer besøksoverskuddet i kommunene i M&R etter finanskrisen i figuren til høyre.

Bare noen få kommuner har hatt en befolkningsutvikling som tilsier vekst i besøksnæringene.

Det positive besøksoverskuddet til Ørsta og Volda er rangert som hhv. 156 og 158, dvs. over middels blant landets 428 kommuner.

Det er tydelig at Ørsta og Volda har klart å gjøre seg attraktiv for bransjer som krever personlig oppmøte.

Figur 43: Vekstimpulser fra besøksnæringene i perioden 2008-2013 i kommunene i Møre og Romsdal dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd. Rangering mht. besøksoverskudd blant landets 428 kommuner.

2.7 Regionale næringer, bransjestruktur og attraktivitet

De regionale næringene er sammensatt av mange ulike bransjer. På landsbasis er det de regionale næringene som er størst. De er mest konsentrert i de store byene, men de aller fleste kommuner, også små, har en viss grad av regionale næringer, f.eks. bankvesen.

Tabellene under viser antall arbeidsplasser i de regionale næringene i Ørsta og Volda i 2008 og 2013. Vi har også lagt inn en kolonne som viser endringen i antall arbeidsplasser og endringen i prosent. De to siste kolonnene viser vekstimpulsene, det vil si endringene i antall arbeidsplasser som prosentandel av samlet sysselsetting, i henholdsvis Ørsta, Volda og Norge.

Tabell 6: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene 2008 og 2013, absolutt endring, prosentvis endring, og vekstimpuls i hhv. Ørsta og Norge fra 2008 til 2013.

Næring	Bransje	2008	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Regional Ørsta	Agentur og Engros	145	136	-9	-6,2	-0,2	-0,1
	Bygg og anlegg	371	491	120	32,3	2,3	0,6
	Diverse	187	195	8	4,3	0,2	0,0
	Finans, eiendom, utleie	124	109	-15	-12,1	-0,3	0,0
	Forr. tjenesteyting	99	103	4	4,0	0,1	0,4
	Transport	281	327	46	16,4	0,9	-0,2
	Utleie av arbeidskraft	30	30	0	0,0	0,0	-0,3
Totalsum		1 237	1 391	154	12,4	2,9	0,4
	Sysselsatte	5 317	5 343	26	0,5		

Tabell 7: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene 2008 og 2013, absolutt endring, prosentvisendring, og vekstimpuls i hhv. Volda og Norge fra 2008 til 2013.

Næring	Bransje	2008	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Regional Volda	Agentur og Engros	63	88	25	39,7	0,6	-0,1
	Bygg og anlegg	296	361	65	22,0	1,5	0,6
	Diverse	154	152	-2	-1,3	0,0	0,0
	Finans, eiendom, utleie	76	74	-2	-2,6	0,0	0,0
	Forr. tjenesteyting	154	139	-15	-9,7	-0,3	0,4
	Transport	271	258	-13	-4,8	-0,3	-0,2
	Utleie av arbeidskraft	86	60	-26	-30,2	-0,6	-0,3
Totalsum		1 100	1 132	32	2,9	0,7	0,4
	Sysselsatte	4 340	4 458	118	2,7		

Ørsta har skapt 154 arbeidsplasser i de regionale næringene etter finanskrisen. Dette tilsvarer 2,9 prosent av sysselsettingen. Det er først og fremst utviklingen i bygg- og anleggsbransjen og transportbransjen som har bidratt mest til dette. Vekstimpulsene fra de regionale næringene har vært høyere i Ørsta enn i landet som helhet.

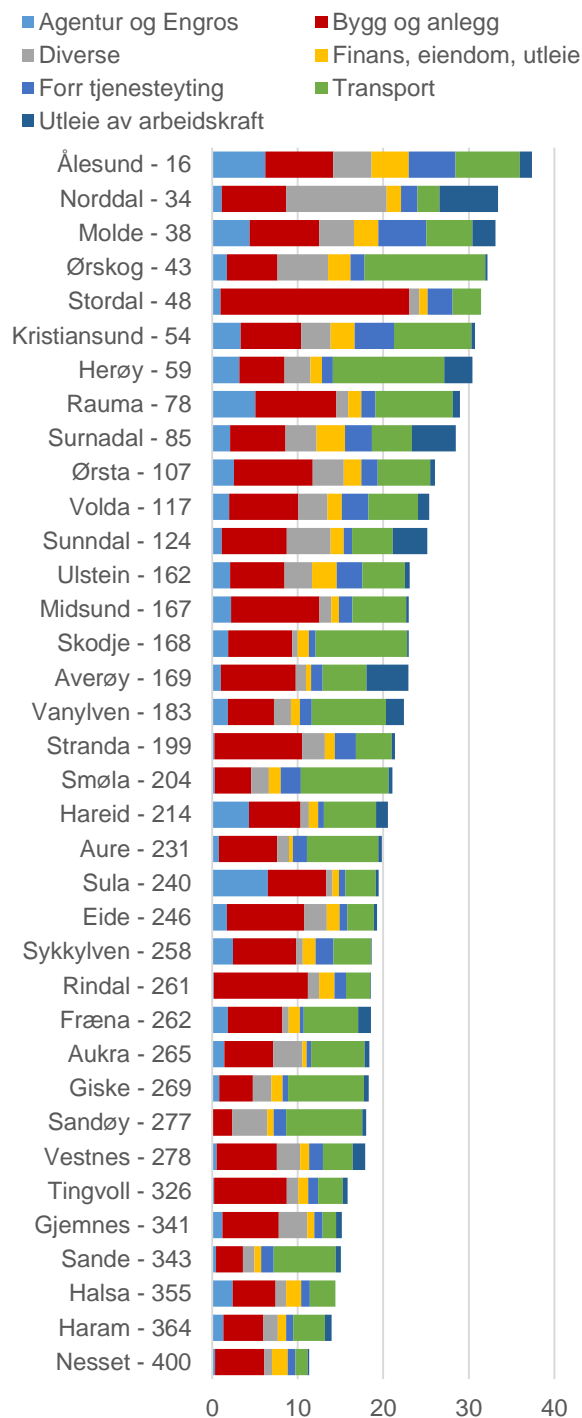
I Volda har det blitt skapt 32 arbeidsplasser i de regionale næringene fra 2008 til 2013. Veksten er høyere enn veksten nasjonalt. Utviklingen i agentur og engros og bygg- og anlegg har bidratt mest til veksten, mens utleie av arbeidskraft har bidratt negativt.

2.7.1 Regionale næringer – nivå

Både Ørsta og Volda har et forholdsvis høyt nivå på de regionale næringene, dvs. at de regionale næringene utgjør en forholdsvis stor andel av samlet sysselsetting.

Ørstas nivå er rangert som nummer 107, mens Voldas er rangert som nummer 117 blant landets 428 kommuner.

De regionale næringene klumper seg ofte i de store byene. Det er derfor ingen overraskelse at Ålesund er kommunen med høyest nivå på de regionale næringene i M&R.

Figur 44: Nivå på de regionale næringene i kommunene i Møre og Romsdal i 2013. Rangering mht. nivå blant landets 428 kommuner.

2.7.2 Regionale næringer - vekstimpulser

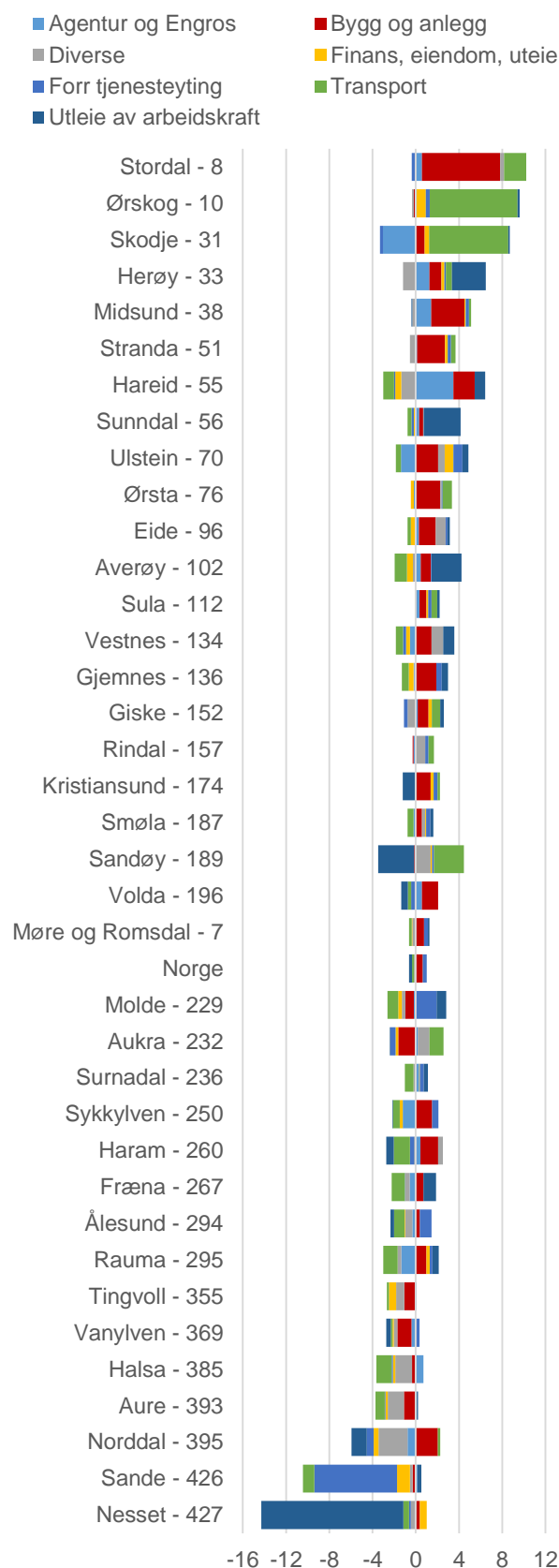
Vi så tidligere at både Ørsta og Volda har hatt en bedre vekst i de regionale næringene etter finanskrisen enn det landet som helhet har hatt.

Vekstimpulsene fra de regionale næringene i Ørsta har vært sterke, og rangerer som nummer 76. Dette er høyt tatt i betraktning at det er 428 kommuner i Norge.

Volda rangerer som nummer 196, litt over middels.

Møre og Romsdal som helhet har hatt en forholdsvis god vekst i de regionale næringene etter finanskrisen.

Veksten har vært høyere enn i landet som helhet, og M&R rangerer som nummer 7 blant landets 19 fylker.

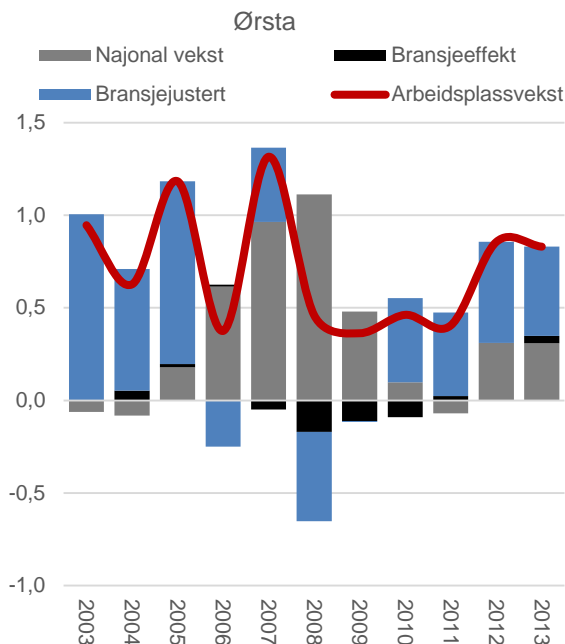
Figur 45: Vekstimpulser fra de regionale næringene fra 2008 til 2013 i kommunene i Møre og Romsdal, fylket og landet som helhet. Kommunene er rangert blant landets 428 kommuner. Fylket blant landets 19.

2.7.3 Dekomponering av veksten

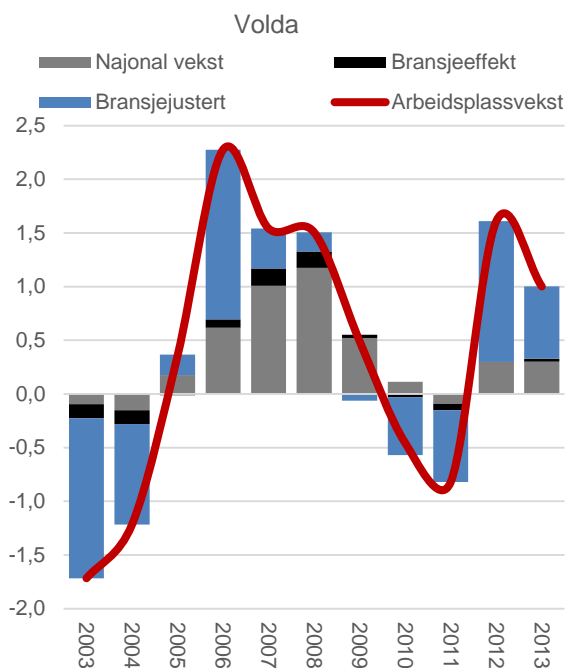
Bransjeeffekten har mindre å si for utviklingen i de regionale næringene enn for basisnæringene. Det er fordi de fleste steder har et visst antall arbeidsplasser i samtlige bransjer i de regionale næringene, og de regionale næringene svinger generelt mindre enn basisnæringene. De regionale næringene er ikke like konjunkturutsatt som basisnæringene. Man skal likevel ikke «skimse» av de regionale næringene, for det er denne næringstypen som er størst og som vokser mest.

I Ørsta har vekstimpulsene fra de regionale næringene vært positive i hver treårsperiode siden 2003. Spesielt de siste årene har vekstimpulsene vært gode. Den nasjonale veksten kan forklare en del av veksten. Bransjestrukturen forklarer lite. Mye av veksten skyldes andre forhold. Den bransjejusterte veksten var særdeles positiv frem til 2005. Etter finanskrisen har den også vært positiv, og den forklarer mer enn hva den nasjonale veksten gjør. Siden veksten de siste årene har vært høyere enn forventet, sier vi at Ørsta har vært attraktiv for bedrift i de regionale næringene. Ørsta har klart å skape flere arbeidsplasser i de regionale næringene enn forutsetningene skulle tilsi.

I Volda har utviklingen vært mer ujevn enn i Ørsta. Mens det var oppgangstider i Norge var veksten i de regionale næringene høyere enn den nasjonale. Og da det var nasjonal nedgang, var nedgangen større i Volda enn i landet som helhet. I de siste to treårsperiodene har det vært vekst nasjonalt, og veksten i Volda har igjen overgått den nasjonale langt på vei. De siste to årene har Volda hatt en positiv bransjejustert vekst. Volda har vært attraktiv for bedrift i de regionale næringene de siste to treårsperiodene.

Figur 46: Vekstimpulser fra de regionale næringene i Ørsta fra 2000 til 2013. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 47: Vekstimpulser fra de regionale næringene i Volda fra 2000 til 2013. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

2.7.4 Bransjustert vekst i de regionale næringene i Møre og Romsdal

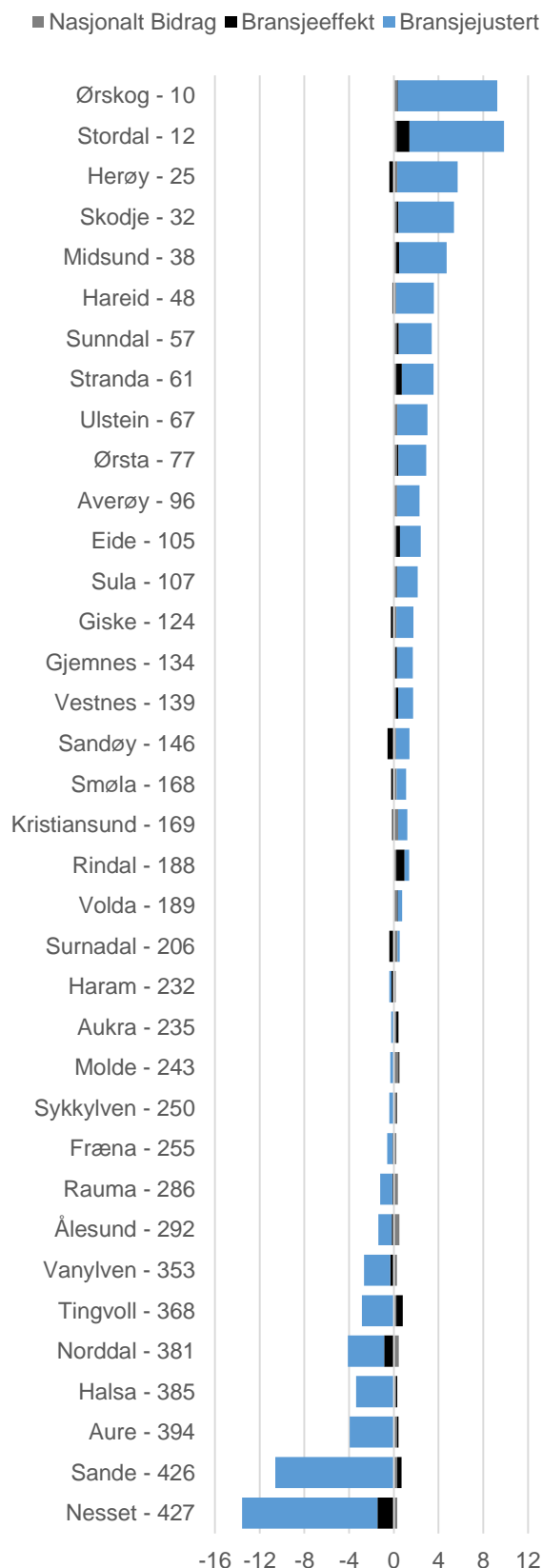
Vi ser igjen vekstimpulsene fra de regionale næringene i kommunene i M&R etter finanskrisen, men denne gangen er vekstimpulsene dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Kommunene er rangert blant landets 428 kommuner mht. bransjustert vekst.

Verken den nasjonale veksten eller bransjeeffekten har hatt mye å si for veksten i de regionale næringene i kommunene i M&R etter 2008. Derfor er det mye av veksten som ikke kan forklares av ytre forhold og strukturelle betingelser. Vi antar at variasjonen i veksten skyldes interne forhold og at den kan påvirkes lokalt.

Ørsta er den 77. mest attraktive kommunen mht. bedriftsattraktivitet i de regionale næringene. Volda er rangert som nummer 189, litt over middels.

Ørskog og Stordal har hatt en særdeles høy bransjustert vekst i de regionale næringene, mens Sande og Nesset har hatt en av landets aller svakeste- gitt nasjonal vekst og strukturelle forhold.

Mye kan tyde på at både Ørsta og Volda har gjort noe riktig innen næringslivet, siden veksten i de regionale næringene er bedre enn forutsetningene skulle tilsi.

Figur 48: Vekstimpulser fra de regionale næringene i kommunene i Nordland, 2008-2013, dekomponert i nasjonalt vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Rangering mht. bransjustert vekst blant landets 428 kommuner.

2.8 Oppsummering næringsattraktivitet

Vi vil nå oppsummere utviklingen i Ørsta og Volda med hensyn til næringsattraktivitet. Først ser vi på hvordan den samlede næringsattraktiviteten har utviklet seg over tid. Deretter ser vi på hvor mye av veksten som kan forklares av nasjonal vekst, samlet struktureffekt og samlet næringsattraktivitet.

Dette vil gjøre oss i stand til å vise «størrelsen» på det lokale handlingsrommet innen næringsutvikling.

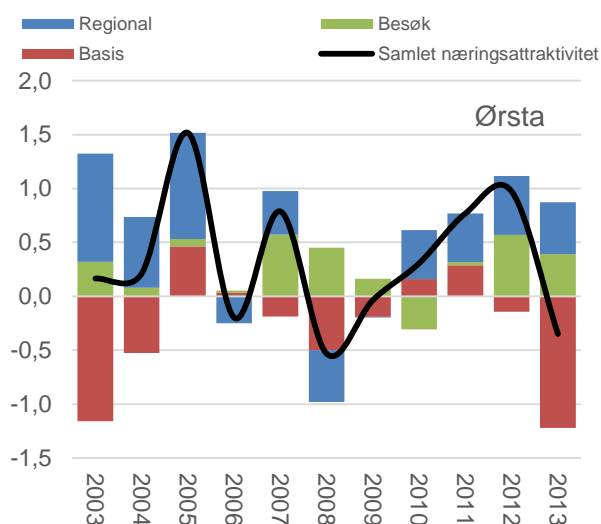
2.8.1 Ørsta

Den samlede næringsattraktiviteten er summen av den bransjejusterte veksten i basisnæringene og de regionale næringene, og besøksoverskuddet i besøksnæringene.

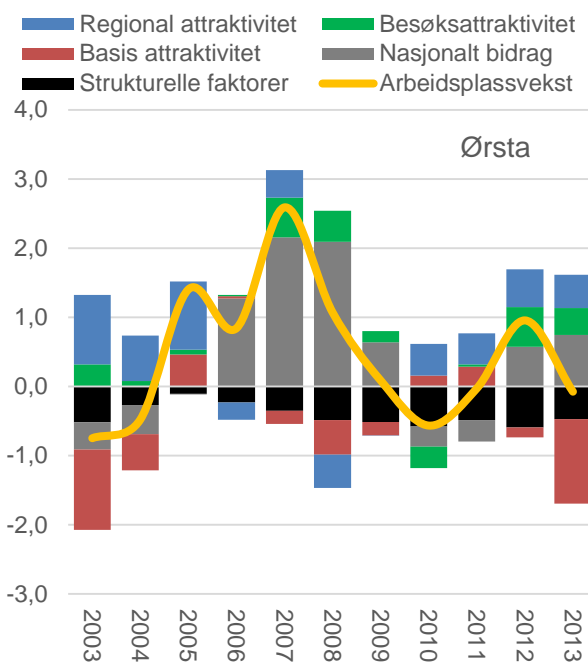
I perioden etter finanskrisen var næringsattraktiviteten positiv. Veksten var høyere enn forventet i basisnæringene og i de regionale næringene. De siste to treårsperiodene har besøksnæringene hatt en sterkere vekst enn forventet. Men basisnæringene har hatt en utvikling som er mye dårligere enn de strukturelle forholdene skulle tilsi, og dette har ført til at den samlede næringsattraktiviteten har vært negativ i den siste treårsperioden.

Men hvor stor rolle spiller egentlig næringsattraktiviteten for en enkelt kommune? Er det ikke nasjonens økonomi som til syvende og sist teller mest? Svaret er både og, og det vises i figur 50. Den viser vekstimpulsene fra privat sektor dekomponert i nasjonal vekst, samlet struktureffekt og samlet næringsattraktivitet. Da det var oppgangstid i Norge, var det også oppgang i Ørsta, men den nasjonale vekten forklarte ikke hele utviklingen. Etter finanskrisen har både de strukturelle forholdene og attraktiviteten fått økt betydning. I den siste treårsperioden har de ytre forholdene mindre å si for veksten enn de interne forholdene.

Det er derfor mye som kan påvirkes lokalt. For Ørsta sin del er det mye «ugjort» innen basisnæringene, mens de regionale næringene og besøksnæringene har gjort det bedre enn forventet. Siden basisnæringene er store i Ørsta, får en avvikende utvikling i denne næringstypen stor betydning for veksten på stedet.

Figur 49: Bransjejustert vekst i de ulike næringstypene, Ørsta. Linjen viser den samlede næringsattraktiviteten. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 50: Vekstimpulser fra privat sektor i Ørsta dekomponert i nasjonal vekst, strukturelle faktorer og attraktivitet for hhv. basis-, besøks- og regionale næringer. Tre års glidende gjennomsnitt.

2.8.2 Volda

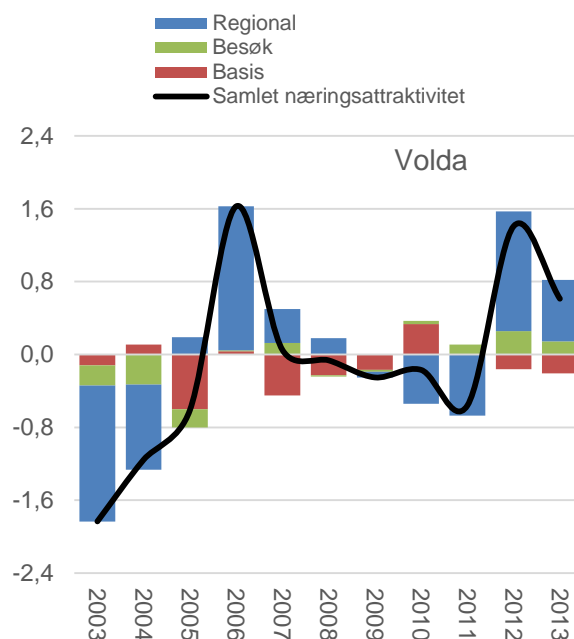
I Volda er det den bransjusterte veksten i de regionale næringene som har slått ut på den samlede næringsattraktiviteten. Mens både besøksnæringene og basisnæringene har hatt en bedre eller dårligere utvikling enn forventet, har de regionale næringene enten hatt veldig høy uforklart vekst (bransjustert vekst) eller veldig lav uforklart vekst. Volda har dermed skiftet litt på å være særdeles attraktiv for bedrift i de regionale næringene, og u-attraktiv. Den gode nyheten er at Volda har vært attraktiv for bedrift i de regionale næringene i de siste to treårsperiodene.

Hvor mye av veksten kan forklares av ytre forhold, og hvor mye kan forklares av interne forhold? Det viser figuren under.

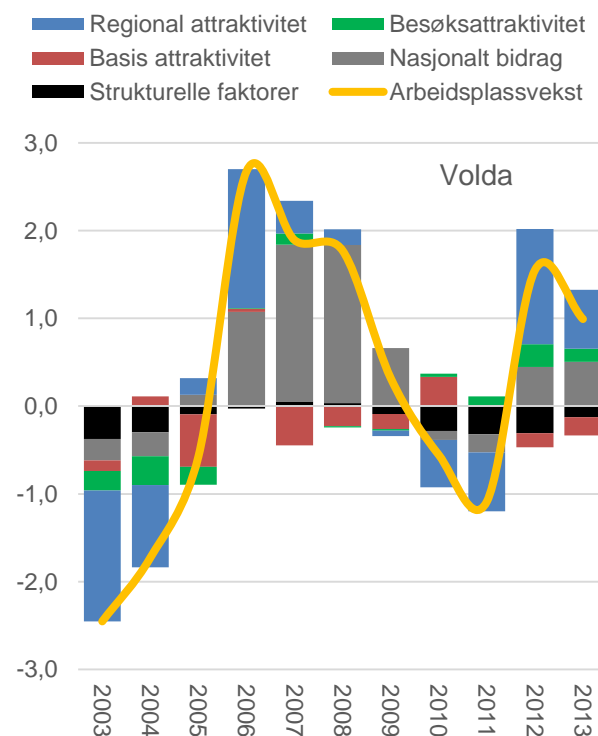
Ganske mye av arbeidsplassveksten i Volda skyldes andre forhold enn nasjonal vekst og bransjestruktur. Med unntak av den nasjonale oppgangstiden mellom 2006 og 2008 har veksten avveket ganske mye fra den forventede. (Den forventede er da summen av de grå og sorte stolpene.)

De siste to treårsperiodene har veksten i de regionale næringene langt på vei «overgått» den forventede veksten.

Hvis Volda klarer å beholde et så høyt attraktivitetsnivå i de regionale næringene, vil kommunen kunne regne med høy arbeidsplassvekst i de kommende årene.

Figur 51: Bransjustert vekst i de ulike næringstypene, Volda. Linjen viser den samlede næringsattraktiviteten. Tre års glidende gjennomsnitt.

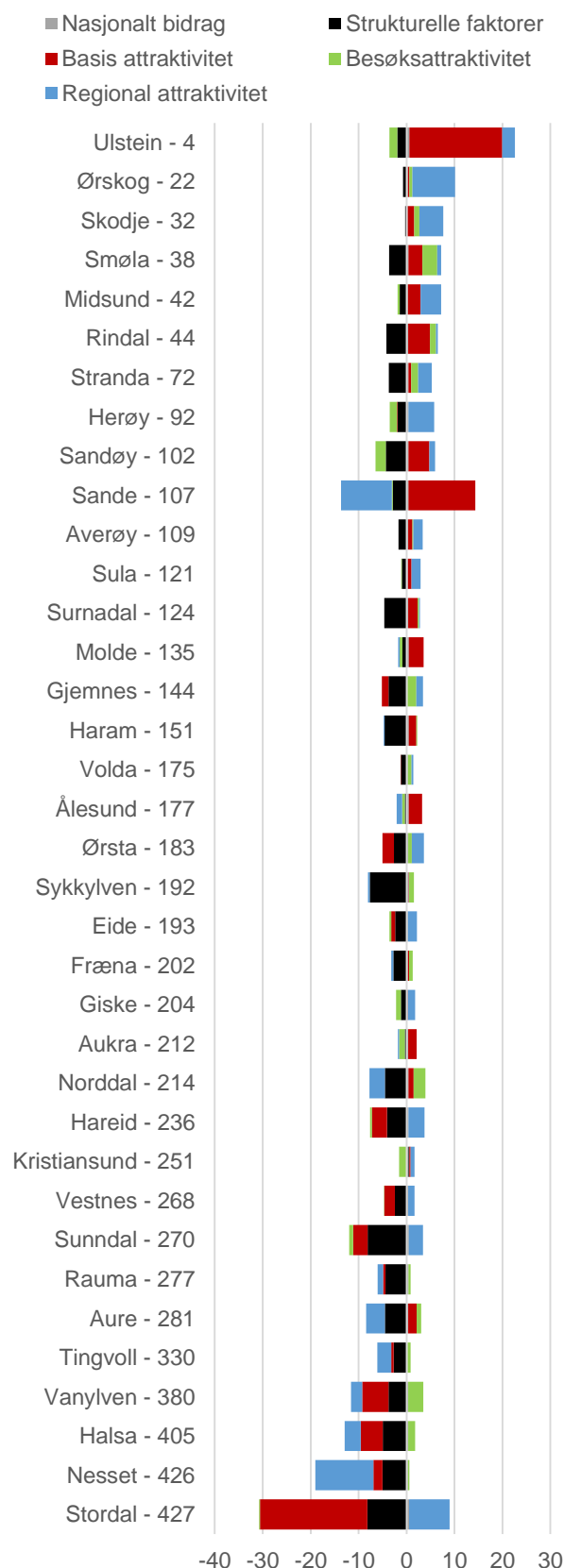
Figur 52: Vekstimpulser fra privat sektor i Volda dekomponert i nasjonal vekst, strukturelle faktorer og attraktivitet for hhv. basis-, besøks- og regionale næringer. Tre års glidende gjennomsnitt.

2.8.3 Struktur og næringsattraktivitet i Møre og Romsdal

Det er stor variasjon i næringslivets utvikling i kommunene i Møre og Romsdal. For kommunene som har gjort det best og dårligst er det attraktiviteten som har vært enten veldig høy eller veldig lav. Dette gjelder Ulstein og Stordal.

Voldas samlede næringsattraktivitet rangeres som nummer 177 blant landets 428 kommuner, dvs. over middels. Ørstas samlede næringsattraktivitet rangeres som nummer 183, også over mediankommunen.

Siden noen kommuner har hatt veldig høyt vekst, og andre veldig høy nedgang, blir nyansene små for de andre kommunene i fylket.

Figur 53: Vekstimpulser fra basis-, besøks- og de regionale næringene, 2008-2013, dekomponert i nasjonal vekst, samlet struktureffekt og næringsattraktivitet. Rangering mht. samlet næringsattraktivitet blant de 428 kommunene.

3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et av de viktigste strukturelle forholdene for nettoflyttingen til et sted er hvordan stedet henger sammen med området utenfor. Hvor lett er det å pendle ut og inn av stedet, og hvordan er arbeidsplassutviklingen i omkringliggende kommuner? Pendlingsstrømmene kan fortelle oss om disse forholdene.

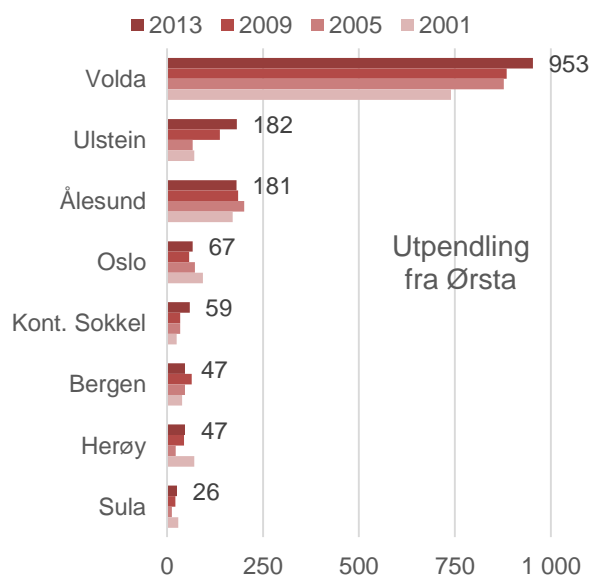
3.1 Utpendling

De fleste som pendler fra Ørsta, pendler til Volda. Det viser figuren til høyre.

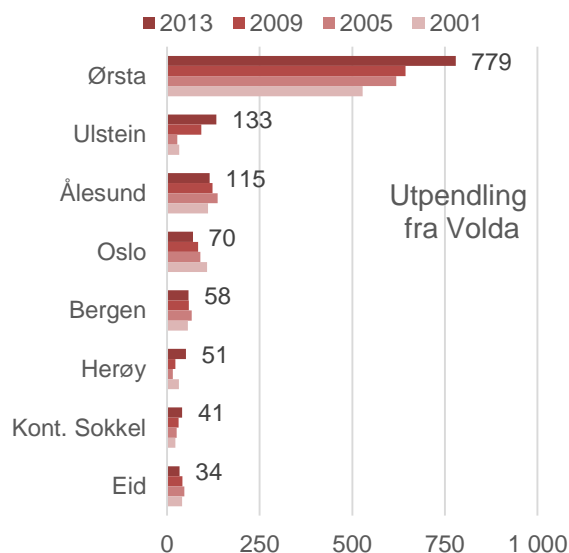
Likewise er det slik at de fleste som pendler fra Volda, pendler til Ørsta. Det ser vi i figuren under.

Pendlingen til kommuner som Ulstein, Ålesund og Oslo er beskjeden sammenliknet med pendlingen til hhv. Volda og Ørsta.

Det er noen flere som pendler fra Ørsta til Volda enn andre veien.

Figur 54: Antall pendlere fra Ørsta til de åtte kommunene det pendles mest til.

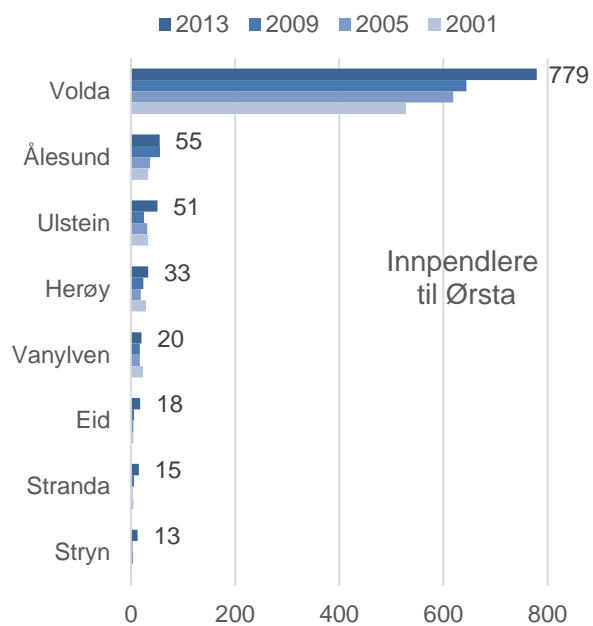

Figur 55: Antall pendlere fra Volda til de åtte kommunene det pendles mest til.

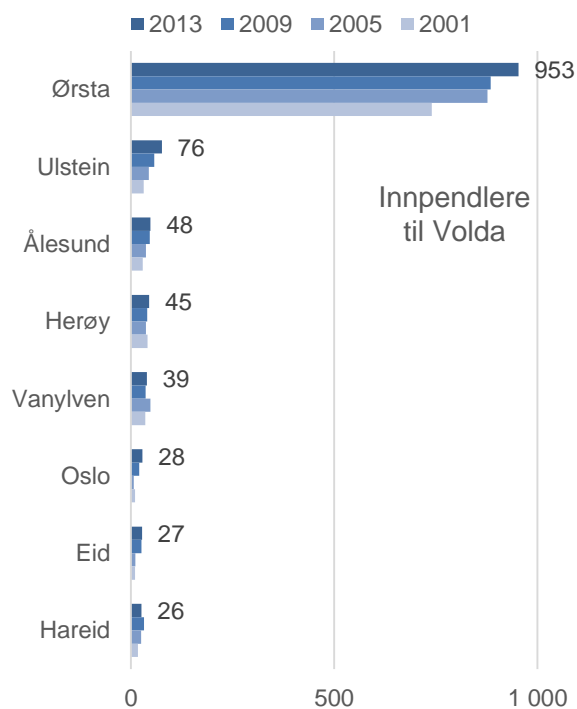
3.2 Innpendling

Det er få som pendler fra Ålesund og Ulstein til Ørsta og Volda. Det fleste som pendler inn til Ørsta og Volda, er de som bor i hhv. Volda og Ørsta.

Dermed ser det ut til at Ørsta og Volda er et godt integrert arbeidsmarked, men at pendlingen mellom utenforliggende arbeidsmarkeder er forholdsvis beskjeden.

Figur 56: Antall pendlere til Ørsta fra de åtte kommunene med størst innpendling til Ørsta.

Figur 57: Antall pendlere til Volda fra de åtte kommunene med størst innpendling til Volda.

3.3 Pendling mellom Ørsta og Volda

Figurene på forrige side viste tydelig at det meste av pendlingen fra både Ørsta og Volda går til hverandre. Derfor er det verd å undersøke pendlingen mellom disse to kommunene nærmere.

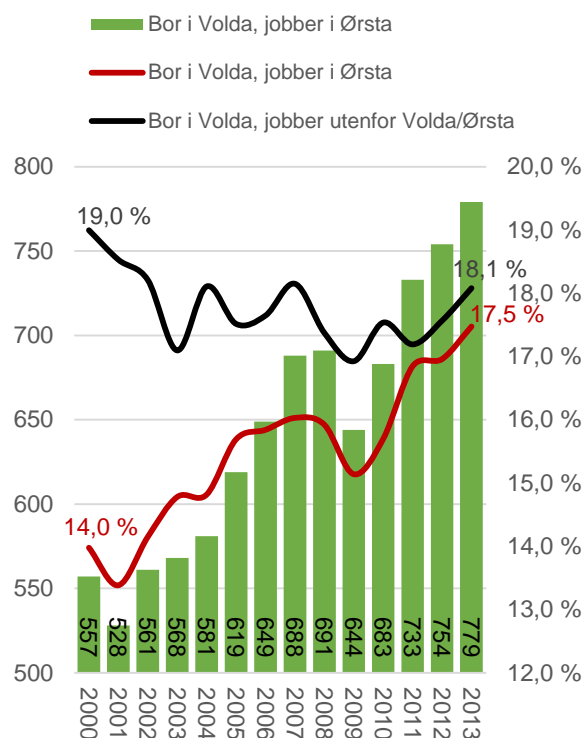
Stolpene i figur 58 viser antall personer som er bosatt i Volda og som jobber i Ørsta, fra 2000 til 2013. Det er tydelig at antallet har økt. Antallet har steget fra 557 i 2000 til 779 i 2013. Den prosentvise *andelen* har også økt. I 2000 jobbet 14 prosent av den sysselsatte befolkningen i Volda i Ørsta. Andelen hadde steget til 17,5 prosent i 2013.

Samtidig har andelen pendlere fra Volda til andre kommuner avtatt. Mens 19 prosent av den sysselsatte befolkningen i Volda jobbet utenfor Ørsta/Volda i 2000, var denne andelen bare 18,1 prosent i 2013.

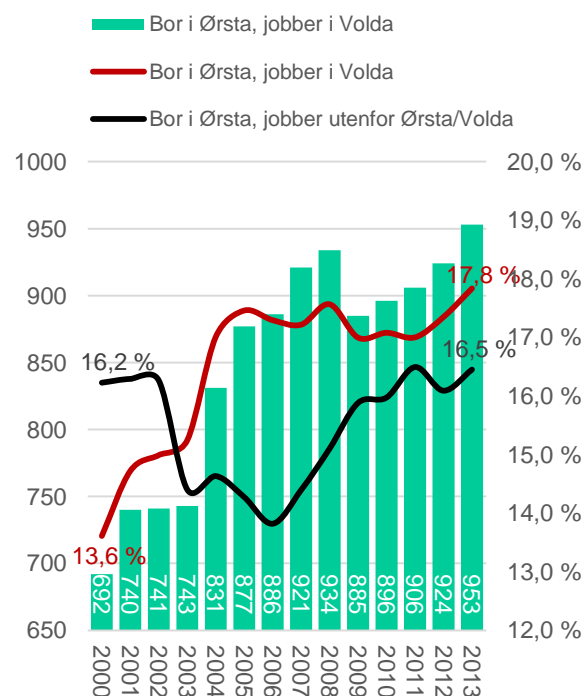
Vi finner det samme mønsteret fra Ørsta, og det er vist i figur 59. Mens 13,6 prosent av den sysselsatte befolkningen i Ørsta jobbet i Volda i 2000, hadde andelen steget til 17,8 prosent i 2013. Parallelt har pendlingen generelt, altså pendling til andre kommuner enn Volda, ikke endret seg noe særlig.

Pendlingen fra Ørsta til Volda har vært høyere enn pendlingen fra Ørsta til andre kommuner helt siden 2003. Økingen i pendlingen fra Ørsta til Volda økte spesielt mye mellom 2003 og 2005. I samme periode avtok pendlingen fra Ørsta til andre kommuner i Norge.

Arbeidsmarkedene i Ørsta og Volda har blitt mer integrert mellom 2000 og 2013.

Figur 58: Stolpene viser antall personer som bor i Volda, men som pendler til Ørsta. Den røde linjen viser andelen av den sysselsatte befolkningen i Volda som pendler til Ørsta. Den sorte linjen viser andelen av befolkningen i Volda som jobber utenfor Ørsta/Volda.

Figur 59: Stolpene viser antall personer som bor i Ørsta, men som pendler til Volda. Den røde linjen viser andelen av den sysselsatte befolkningen i Ørsta som pendler til Volda. Den sorte linjen viser andelen av befolkningen i Ørsta som jobber utenfor Ørsta/Volda.

3.4 Arbeidsmarkedsintegrasjon

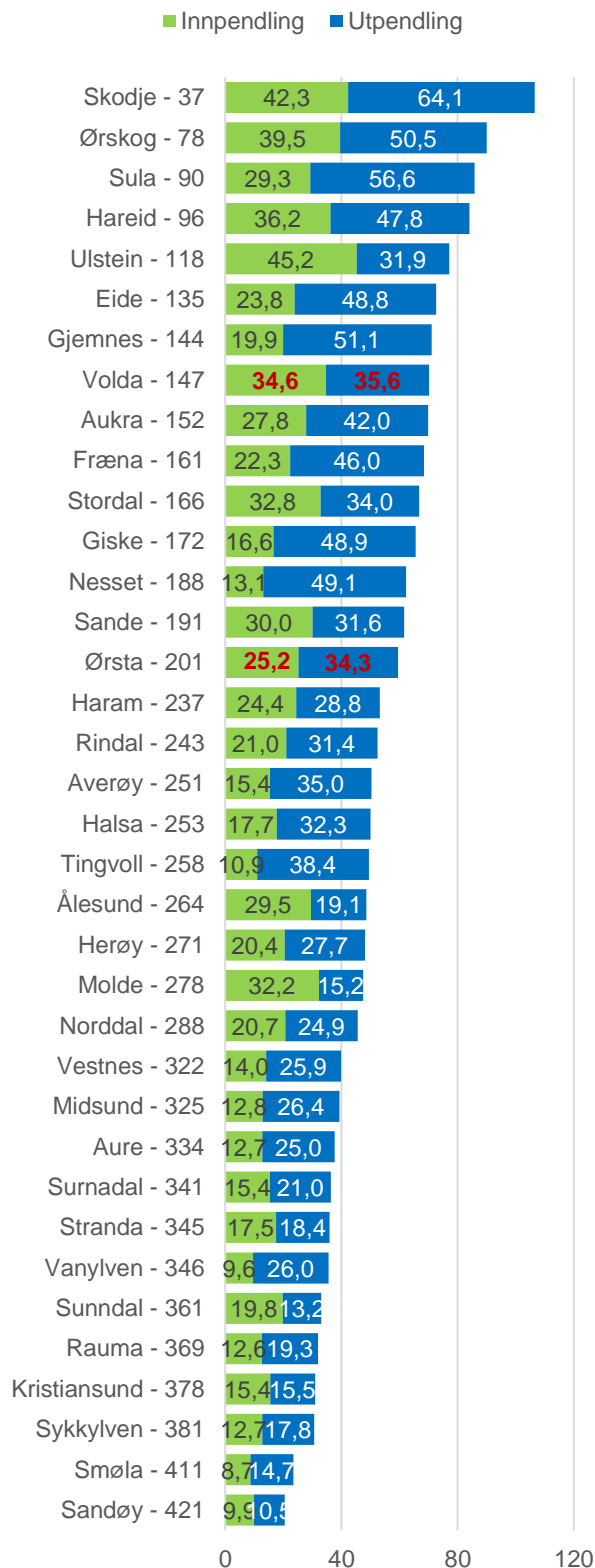
Arbeidsmarkedsintegrasjonen måler summen av andelen av den sysselsatte befolkningen som pendler ut og andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Det er en stor fordel for et sted å ha gode pendlingsmuligheter. Det er lettere for f.eks. en familie å flytte til et sted med flere arbeidsmarkeder. Et sted med mange omkringliggende arbeidsplasser er også mindre sårbart. Dersom man skulle miste jobben i én kommune, så finnes det kanskje arbeid i en annen kommune i nærheten?

Arbeidsmarkedsintegrasjonen for 2013 i kommunene i M&R er vist i figuren til høyre. De er rangert blant landets 428 kommuner.

Volda har et mer integrert arbeidsmarked enn Ørsta. Voldas arbeidsmarkedsintegrasjon er rangert som nummer 147, dvs. over middelverdien. Inn- og utpendlingen er forholdsvis lik.

Ørsta har en litt lavere arbeidsmarkedsintegrasjon enn Volda, og rangerer som nummer 201. Ørsta har mer utpendling enn innpendling.

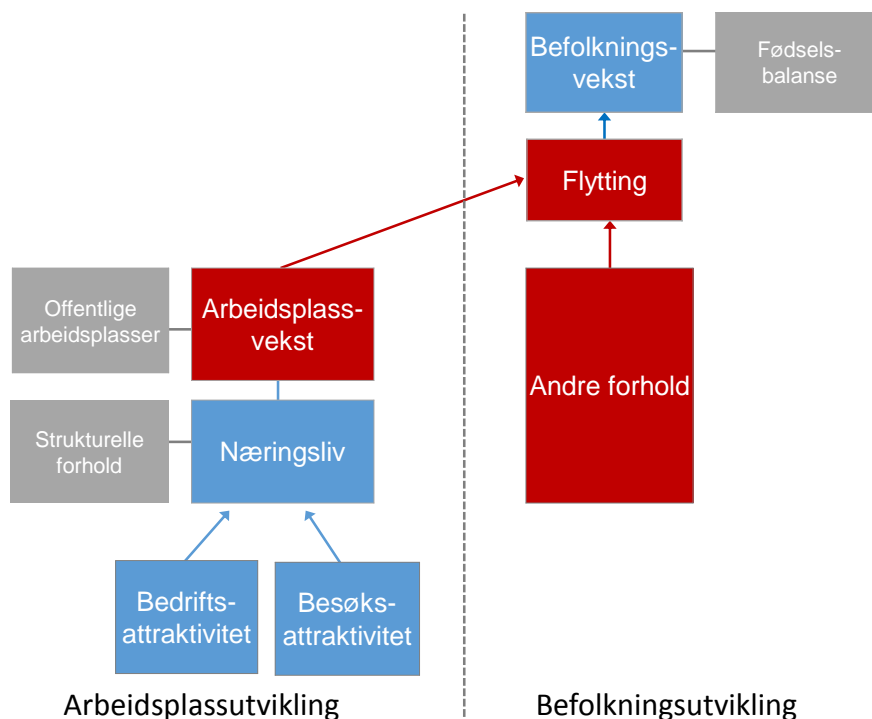

Figur 60: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Møre og Romsdal i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

4. Bostedsattraktivitet

Vi har nå beskrevet og analysert utviklingen når det gjelder arbeidsplasser. I dette kapitlet skal vi se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på de som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn arbeidsplassveksten tilsier. Høy bostedsattraktivitet gjør det også lettere for næringslivet å rekruttere ansatte.

Vi skal nå analysere flyttingen på bakgrunn av arbeidsplassveksten. Hvordan er sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen? Er det andre forhold enn arbeidsplassveksten som har vært drivkrefter, og som har ført til at stedet har fått flere innflyttere?

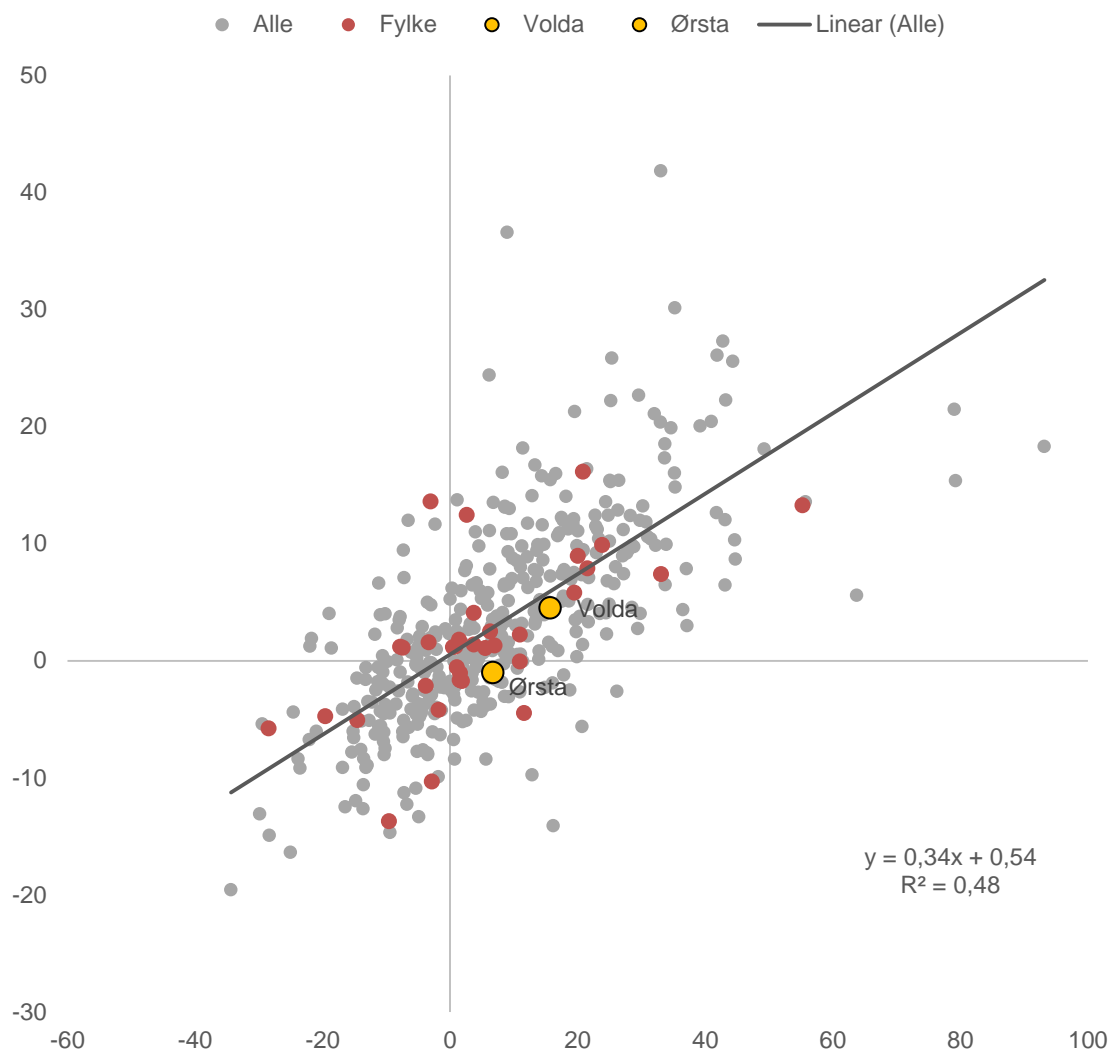

Figur 61: Attraktivitetsmodellen, og de delene vi skal fokusere på i dette kapitlet.

Det er viktig å avdekke sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflyttingen. Når vi kjenner denne sammenhengen, kan vi finne ut av hvor mye av flyttingen som skyldes andre forhold. Etterpå skal vi se nærmere på disse andre forholdene. Det er noen strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen i stor grad. Til slutt kan vi finne ut om stedene er attraktive som bosteder.

4.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Det kan vi se gjennom å lage et plott over arbeidsplassvekst og nettoflytting i kommunene i perioden 2000-2013.

Figur 62: Kommunene i Norge plassert etter arbeidsplassvekst og nettoflytting i perioden 2000-2013. De røde prikkene er kommunene i Møre og Romsdal, mens de store oransje representerer Ørsta og Volda.

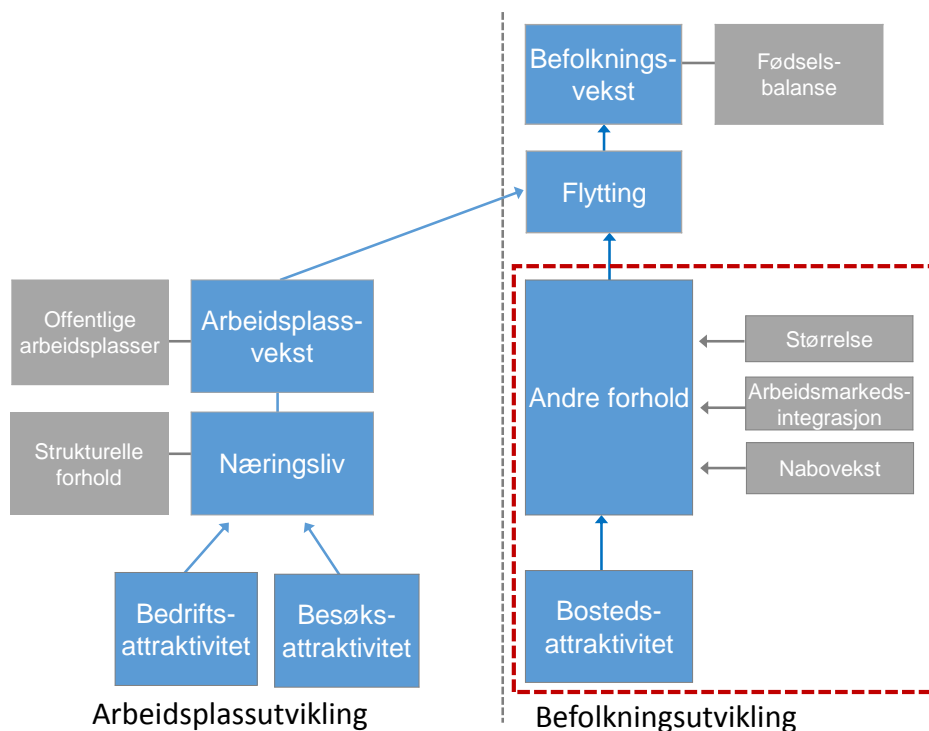
Det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og deres nettoflytting. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene i perioden 2000-2013. Den representerer ekstra nettoflytting som følge av øking i antall arbeidsplasser.

Volda har hatt en høyere arbeidsplassvekst enn Ørsta i denne perioden. Nettoflyttingen til Volda har da også vært høyere enn nettoflyttingen til Ørsta. Ørsta har faktisk hatt negativ nettoflytting i perioden vi har målt for.

Både Ørsta og Volda har hatt en lavere nettoflytting enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi. Hva kan dette skyldes? Strukturelle forhold? Eller andre ting? Det vil vi se nærmere på, på de neste sidene.

4.2 Strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Vi viste på forrige side at noen kommuner har hatt bedre nettoutflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre kommuner har mindre nettoutflytting. Nå skal vi analysere årsakene til disse avvikene.

Figur 63: Attraktivitetsmodellen.

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Det er tre strukturelle forhold som har signifikant betydning for steders nettoutflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoutflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder, og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen har systematisk høyere nettoutflytting. Disse to faktorene er statiske, ved at de forandrer seg svært langsomt.

Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst blir nettoutflyttingen påvirket positivt.

4.2.1 Strukturelle flyttefaktorer

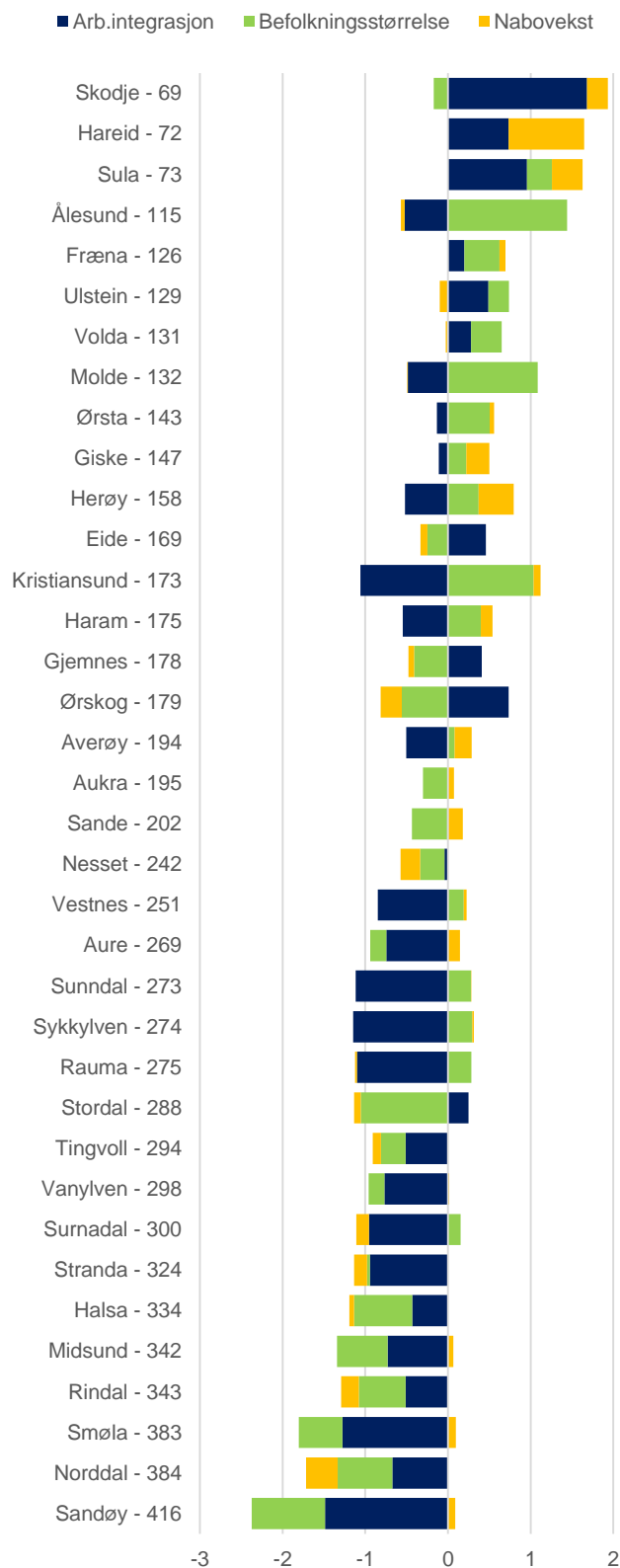
Figuren til høyre viser hvordan de strukturelle flyttefaktorene har påvirket nettoflyttingen til kommunene i M&R, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Både Ørsta og Volda er forholdsvis store kommuner, og dette har hatt en positiv effekt på nettoflyttingen. Litt muntlig (og upresist) sagt: Siden Ørsta og Volda er forholdsvis store kommuner, har noen valgt å flytte til disse kommunene ene og alene på grunn av befolkningsstørrelsen.

Voldas arbeidsmarkedsintegrasjon har også bidratt positivt til nettoflyttingen til kommunen, etter at arbeidsplassveksten er korrigert for. For Ørsta sin del har den relativt lave arbeidsmarkedsintegrasjonen bidratt negativt til nettoflyttingen, men effekten er liten.

Ørsta har tjent noen innflyttere på grunn av arbeidsplassvekst i nabokommunene. Det vil være grunn til å tro at arbeidsplassvekst i Volda har ført til innflytting til Ørsta. Volda har derimot ikke tjent noen innflyttere på grunn av arbeidsplassvekst i nabokommunene.

Samlet sett har Volda litt bedre strukturelle forhold for flytting enn Ørsta, men begge kommunene rangerer godt over medianverdien. Voldas strukturelle forhold for flytting er rangert som nummer 131 blant landets 428 kommuner, mens Ørsta rangerer som nummer 143.

Figur 64: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting siste fire treårsperioder. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.2.2 Ekte bostedsattraktivitet

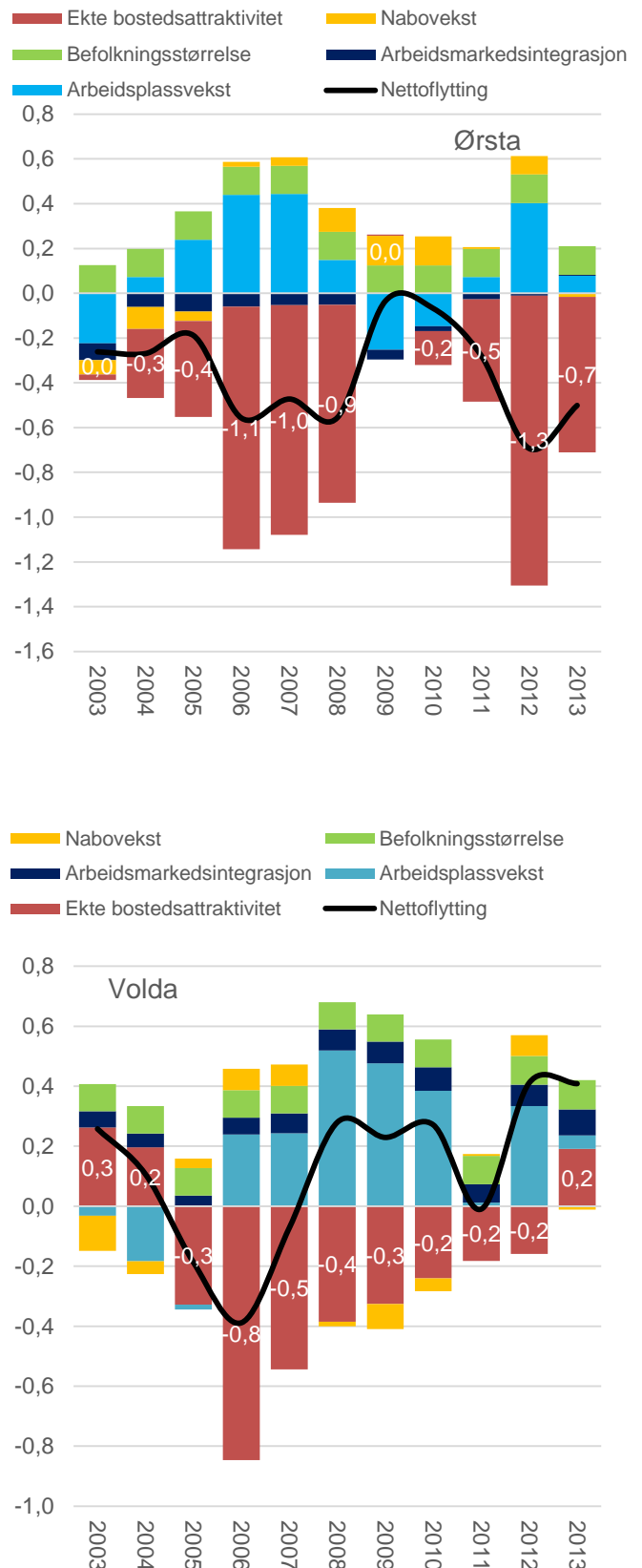
Nå har vi analysert nettoflyttingen, og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles en del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for regionen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav, gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen.

Nettoflyttingen til Ørsta har vært og er mye lavere enn arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene skulle tilsi. Dersom nettoflyttingen til Ørsta hadde vært som statistisk forventet, skulle kommunen ha hatt en nettoflytting som er høyere enn nettoflyttingen nasjonalt. De strukturelle forholdene for flytting er samlet sett gode, og arbeidsplassveksten har stort sett vært god.

En stor del av Ørstas relativt dårlige nettoflytting kan ikke forklares av ytre faktorer. Restleddet, som er differansen mellom faktisk og forventet flytting, kaller vi bostedsattraktivitet. Den har vært negativ i Ørsta i hver periode vi har målt for. Ørsta har dermed et uutnyttet potensiale mht. å skaffe flere innflyttere, eller ikke tape sine innbyggere til andre kommuner.

Volda har bedre forutsetninger for positiv nettoflytting enn Ørsta på grunn av høyere arbeidsplassvekst og bedre strukturelle forhold. Men også i Volda har nettoflyttingen vært lavere enn forutsetningene skulle tilsi. Derimot ser den negative trenden ut til å endre seg for Volda. I den siste treårsperioden var nettoflyttingen høyere enn forventet, og bostedsattraktiviteten var positiv.

Siden bostedsattraktiviteten har bedret seg hvert år siden 2006, kan det se ut som om Volda har gjort noen tiltak for å bedre nettoflyttingen til kommunen. Kanskje har Volda gjort noe selv for å bli mer attraktiv som bosted?

Figur 65: Øverst: Ørsta. Nederst: Volda. Relativ nettoflytting dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt. Enhetene er standardavvik av nettoflytting.

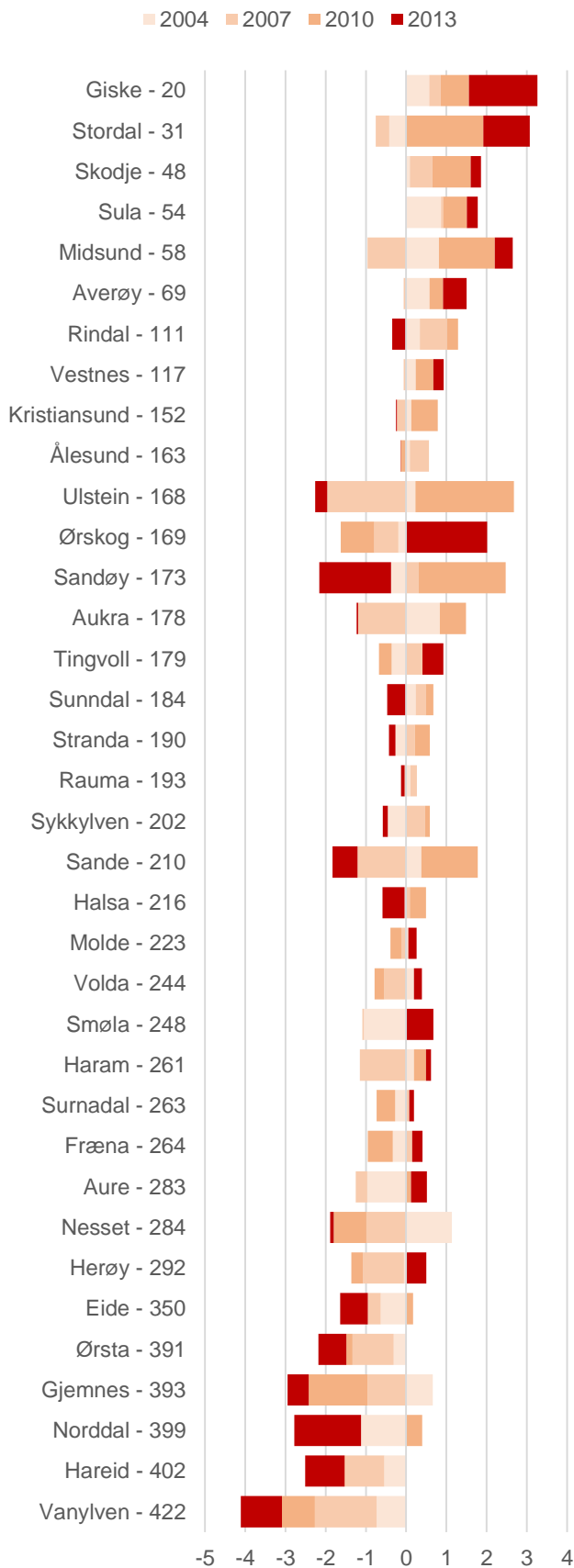
4.2.3 Ekte bostedsattraktivitet rangert

Vi fokuserer på bostedsattraktiviteten litt til, og ser på den samlede bostedsattraktiviteten over tid. Figuren til høyre viser bostedsattraktiviteten de siste fire treårsperiodene i kommunene i M&R, og de er rangert blant landets 428 kommuner. Den røde stolpen viser bostedsattraktiviteten for den siste treårsperioden.

Volda rangerer som nummer 244, og man kan da si at over en tolvårsperiode er Volda den 224. mest attraktive bostedskommunen i Norge. Bostedsattraktiviteten er da flytting som ikke kan forklares av arbeidsplassvekst eller strukturelle flyttefaktorer. Bostedsattraktiviteten måler nettoflytting som ikke er «normal». Det positive for Volda sin del er at bostedsattraktiviteten har gått fra å være negativ til positiv i den siste perioden.

Over en tolvårsperiode rangerer Ørsta som nummer 391 blant landets 428 kommuner mht. bostedsattraktivitet. Ørsta har hatt negativ bostedsattraktivitet i alle periodene vi har målt for.

Man kan så spørre seg om bostedsattraktiviteten er viktig? Er det ikke viktigere at de strukturelle forholdene og arbeidsplassveksten er på plass, så «kommer innflytterne av seg selv»? Det er vanskelig å gi noe konkret svar på det. Det den negative bostedsattraktiviteten for Ørsta og Voldas del viser, er at det er potensiale for mange flere innflyttere (eller mangel på utflyttere) enn det som er tilfellet i dag.

Figur 66: Bostedsattraktiviteten for de siste fire treårsperiodene. Rangering blant landets 428 kommuner.

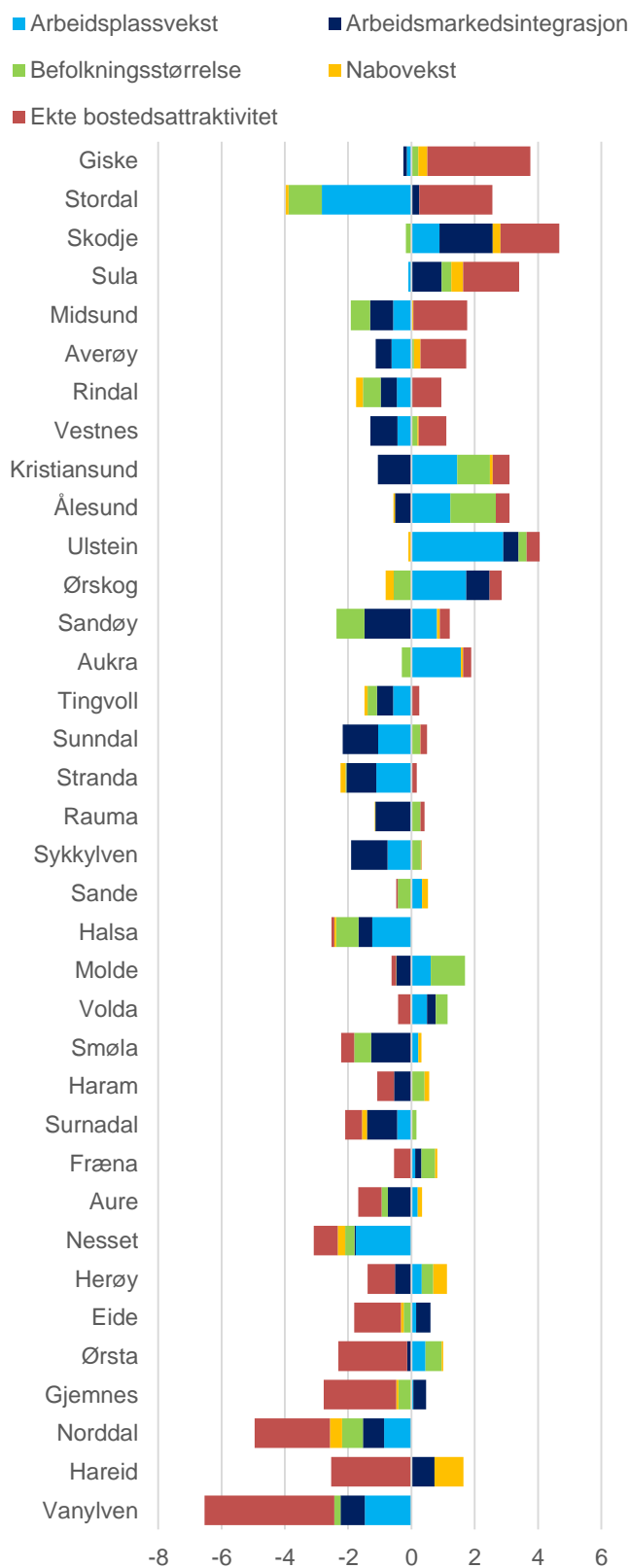
4.2.4 Nettoflytting forklart av arbeidsplassvekst, strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Avslutningsvis vil vi se på nettoflyttingen for de siste tolv årene, og vise hva nettoflyttingen skyldes. Som på forrige side er kommunene rangert etter bostedsattraktivitet. Det figuren til høyre viser, er hvor mye av nettoflyttingen som skyldes arbeidsplassvekst, hvor mye som skyldes strukturelle forhold og hvor mye som skyldes bostedsattraktivitet.

Over en tolvårsperiode har den negative bostedsattraktiviteten i Ørsta utliknet den positive effekten av arbeidsplassvekst og en høy befolkningsstørrelse.

I Volda har den negative bostedsattraktiviteten trukket den positive nettoflyttingen noe ned. Men mesteparten av den positive nettoflyttingen kan forklares av arbeidsplassvekst, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Volda har tapt noen innflyttere på grunn av lav bostedsattraktivitet, men de strukturelle forholdene og arbeidsplassveksten har likevel bidratt til positiv nettoflytting.

Figuren viser at i mange kommuner i M&R kan nettoflyttingen nesten utelukkende forklares av arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Det er noen kommuner i «ytterkantene», kommuner som har hatt en unormal høy eller lav nettoflytting. Giske har hatt en nettoflytting som er mye høyere enn forventet, mens Vanylven har hatt en mye svakere nettoflytting enn forventet.

Figur 67: Den relative nettoflyttingen til kommunene i Møre og Romsdal dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, strukturelle flyttefaktorer og ekte bostedsattraktivitet. Siste fire treårsperioder. Rangert etter bostedsattraktivitet.

5. Scenarier for framtidig vekst

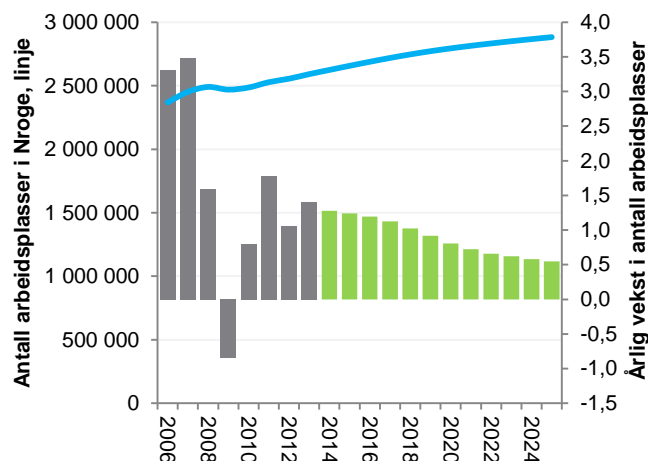
Vi skal avslutte denne delen av rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Fremtidsscenarioene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

5.1 Strukturelle forhold

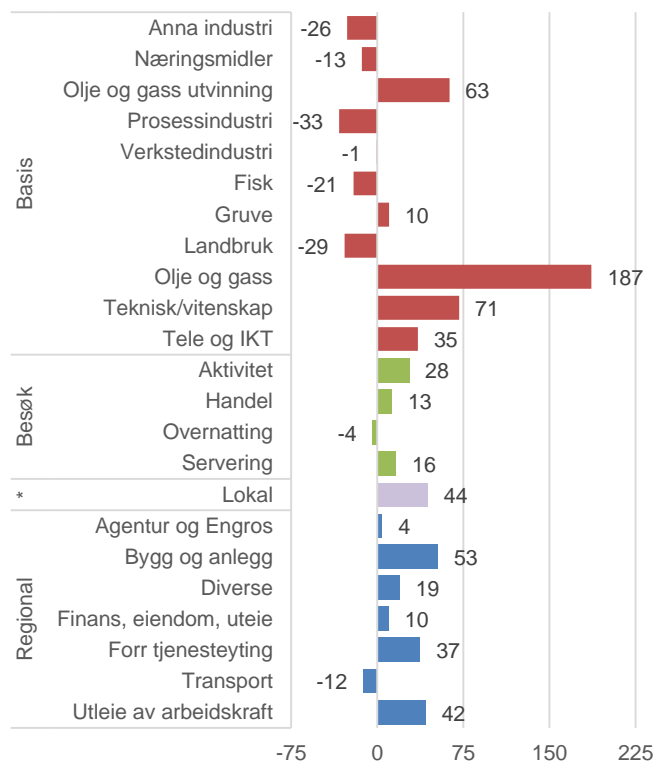
De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Norge blir. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig normalscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

Vi baserer oss på SSBs middelframskrivning for befolkningsveksten i Norge. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstant^e, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden 2000-2013. Vi ser hvordan veksten har variert i de ulike bransjene i figur 69.

Figur 68: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2013, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsettingsandelen skal være konstant og SSBs middelforprognose for befolkningsveksten.

Figur 69: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

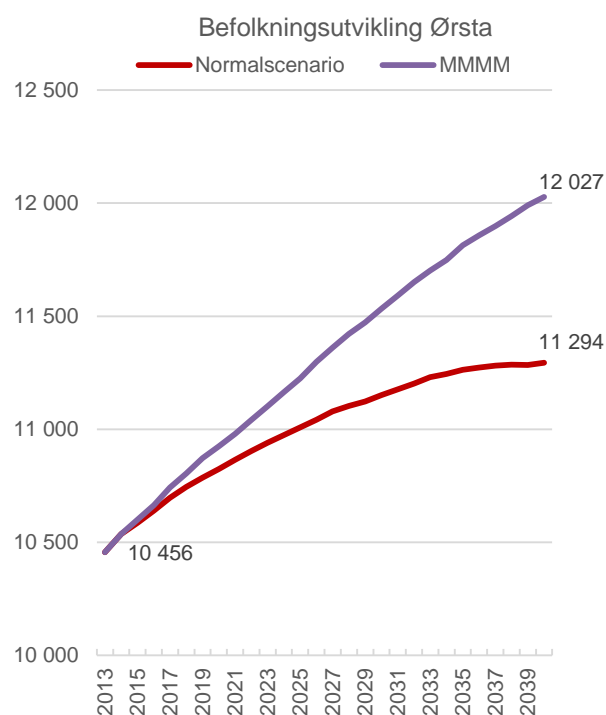
5.3 Normalscenario for Ørsta

Figuren til høyre viser hvilken befolkningsutvikling Ørsta forventes å få dersom kommunen oppfører seg som «statistisk normalt» ut ifra de strukturelle forholdene.

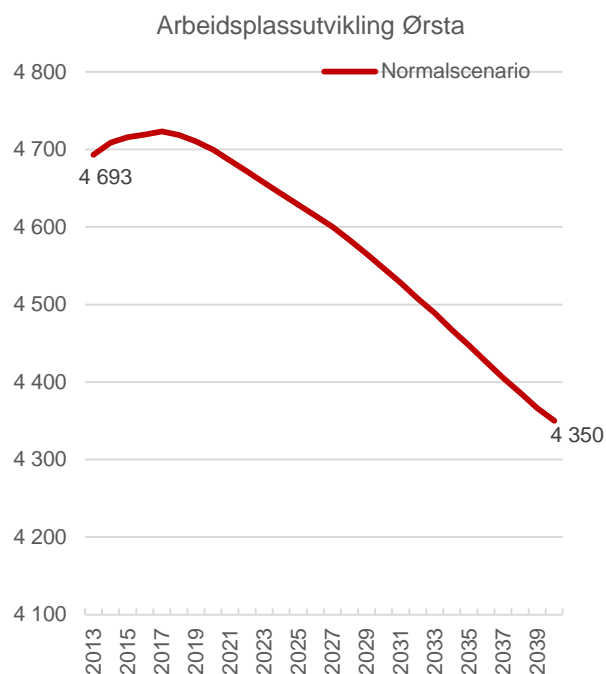
Det forventes da at Ørstas befolkning vil stige til 11 294 innen 2040. Dette tilsvarer en befolkningsvekst på 838 personer, en prosentvis vekst på 8 prosent.

I følge SSBs middelfremskriving vil Ørstas befolkning stige til 12 027 innbyggere innen 2040. Dette tilsvarer en øking på 1 571, en vekst på 15 prosent. Vårt normalscenario er noe mer pessimistisk enn SSBs framskriving. Årsaken er at SSB har lagt inn en dempingsfaktor i den innenlandske flyttingen. Denne dempingsfaktoren innebærer at sentraliseringsmønsteret i Norge vil avta på sikt. Vi har lagt til grunn av flyttemønstrene vil fortsette som før, og derfor blir befolkningsscenariet vårt og SSBs noe forskjellig.

Dersom Ørsta får en arbeidsplassutvikling som er normal ut ifra bransjestrukturen, vil Ørsta miste 343 arbeidsplasser innen 2040.

Figur 71: Antall innbyggere i Ørsta, fremskrevet til 2040. Normalscenariet og SSBs middelfremskriving.

Figur 72: Normalscenario for arbeidsplassvekst i Ørsta frem til 2040.

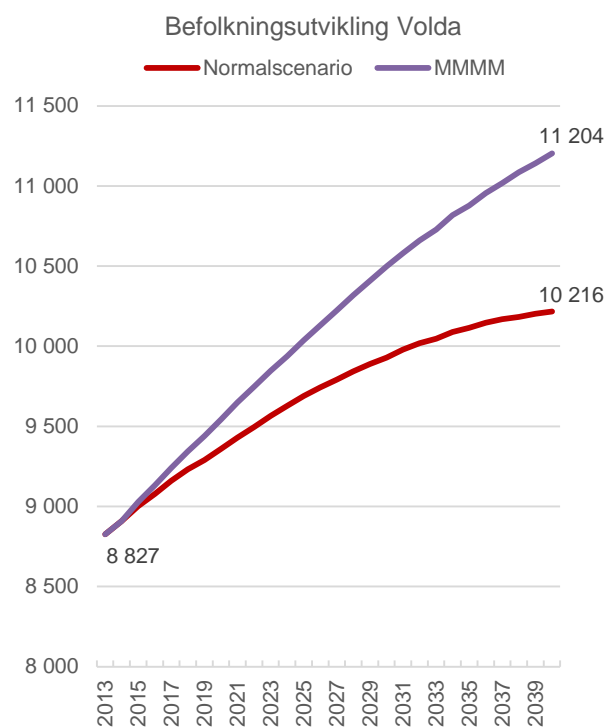
5.4 Normalscenario for Volda

Figuren til høyre viser hvilken befolkningsutvikling Volda forventes å få dersom kommunen oppfører seg som «statistisk normalt».

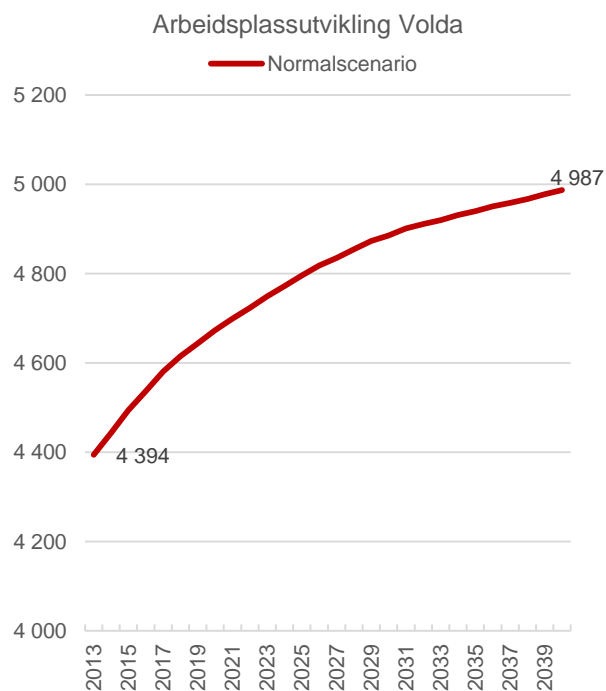
Antall innbyggere forventes å øke med 1 389 til 10 216 innbyggere i 2040. Dette tilsvarer en vekst på 15,7 prosent. Volda ventes en høyere befolkningsvekst enn Ørsta.

I følge SSBs middelfremskriving forventes folketallet i Volda til å øke til 11 204 i 2040.

Dersom Voldas arbeidsplassutvikling forløper seg normalt, gitt befolkningsutvikling og strukturelle forhold, vil antall arbeidsplasser øke med 593 frem til 2040. Dette tilsvarer en vekst på 13,5 prosent. Til forskjell fra Ørsta, forventes en arbeidsplassvekst som ligger ganske tett opp til befolkningsveksten.

Figur 73: Antall innbyggere i Volda, fremskrevet til 2040. Normalscenariet og SSBs middelfremskriving.

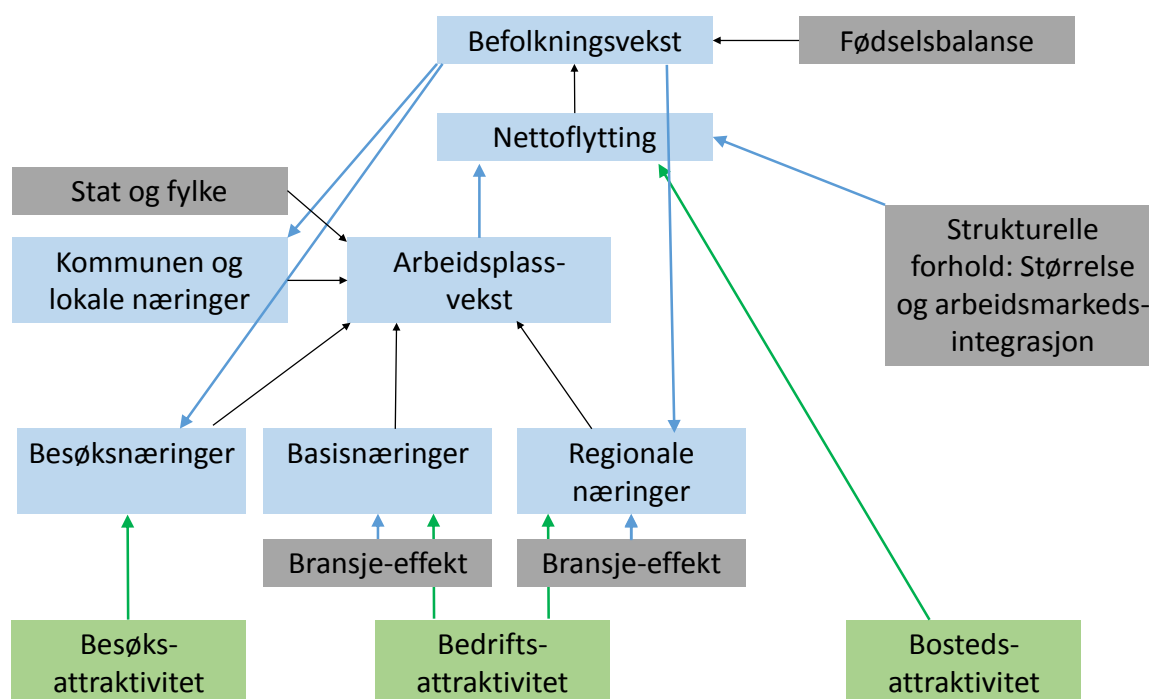
Figur 74: Normalscenario for arbeidsplassvekst i Volda frem til 2040.

5.5 Alternative scenarier med ulik attraktivitet

Normalscenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold.

Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn historisk attraktivitet for regionen, og deretter legger vi inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Figur 75: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som kommunen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling kommunen vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste årene.

5.6 Scenarier for historisk attraktivitet - befolkningsutvikling i Ørsta og Volda

Dersom utviklingen går som normalt, vil både Ørsta og Volda oppleve befolkningsvekst frem mot 2040. Men vi så tidligere at bostedsattraktiviteten har vært lav både i Ørsta og Volda. Riktig nok ser trenden ut til å snu i Volda. Men hva skjer med befolkningsutviklingen dersom kommunene fortsetter med den samme negative bostedsattraktiviteten?

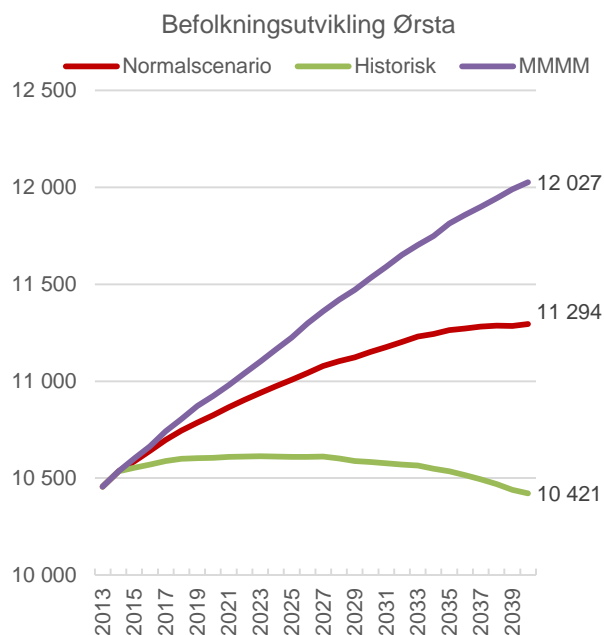
Dersom ikke Ørsta gjør noe med sin bostedsattraktivitet, vil befolkningen avta innen 2040. Ørsta må bedre sin bostedsattraktivitet dersom de skal unngå befolkningsnedgang.

Tabell 8: Historiske verdier på attraktiviteten til Ørsta og Volda fra 2000 til i dag. Verdiene for basis, besøk og regional er i prosent. Verdien for bosted er i antall standardavvik fra gjennomsnittet.

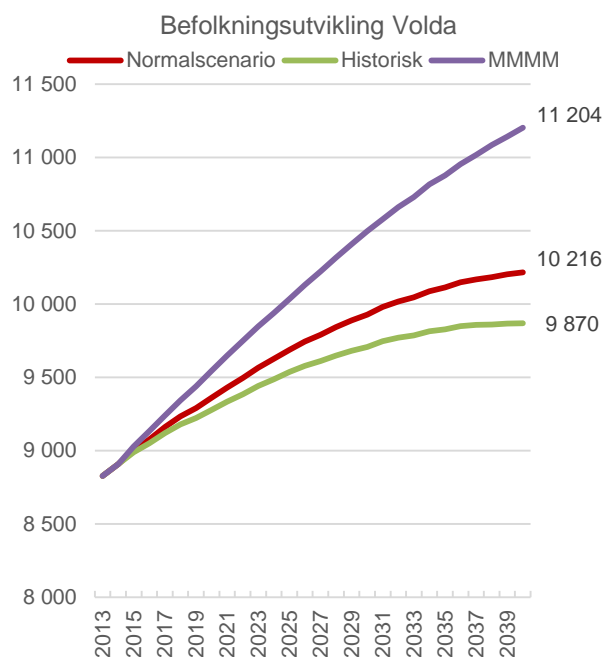
Historisk	Ørsta	Volda
Bostedsattraktivitet	-0,4	-0,2
Basis attraktivitet	-1,1	-1,6
Besøksattraktivitet	1,7	0,1
Regional attraktivitet	1,8	1,2

For Voldas del er utsiktene noe bedre. Volda har hatt en bostedsattraktivitet som er dårlig, men bedre enn Ørsta sin. Volda kan forvente vekst også dersom bostedsattraktiviteten fortsetter som før. Men veksten vil være lavere enn dersom kommunen har nøytral attraktivitet.

Både Ørsta og Volda bør dermed ha minst nøytral attraktivitet, dersom de ønsker en viss befolkningsvekst.

Figur 76: Historisk og normalscenario for befolkningsframskrivingen til Ørsta frem til 2040. MMMM viser SSBs framskrivninger.

Figur 77: Historisk og normalscenario for befolkningsframskrivingen til Volda frem til 2040. MMMM viser SSBs framskrivninger.

5.7 Scenarier med historisk attraktivitet – arbeidsplassutvikling i Ørsta og Volda

Frem til i dag har både Ørsta og Volda vært attraktive for bedrift i de regionale næringene. Dette er bra for arbeidsplassutviklingen, siden de regionale næringene er en næringstype som utgjør en stor andel av sysselsettingen på landsbasis. Ørsta har også vært attraktiv for besøksnæringene. Både i Ørsta og Volda har veksten i basisnæringene vært svakere enn forutsetningene skulle tilsi. Utviklingen har vært dårligere i Volda enn i Ørsta.

Dersom denne tendensen fortsetter, hvordan vil det da gå med arbeidsplassutviklingen i Ørsta og Volda?

Ørsta vil under det historiske scenariet nå 5 154 arbeidsplasser innen 2040. Det vil si en øking i 461 arbeidsplasser, dvs. en vekst på 9,8 prosent.

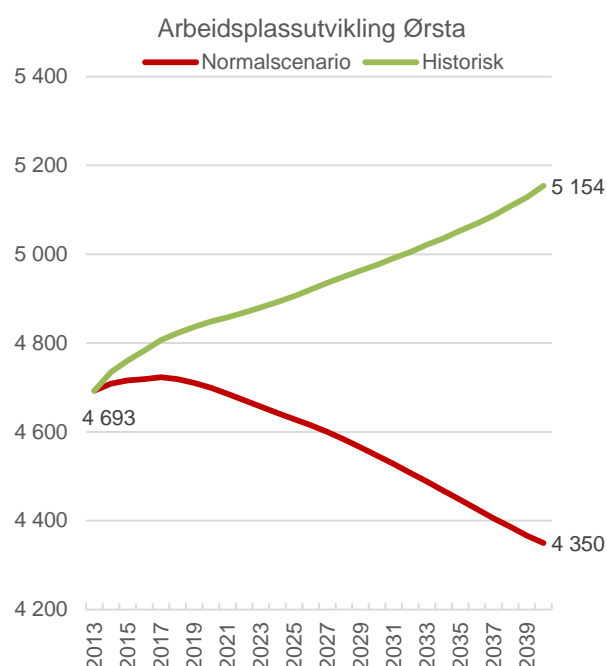
Tabell 9: Historiske verdier på attraktiviteten til Ørsta og Volda fra 2000 til i dag. Verdiene for basis, besøk og regional er i prosent. Verdien for bosted er i antall standardavvik fra gjennomsnittet.

Historisk	Ørsta	Volda
Bostedsattraktivitet	-0,4	-0,2
Basis attraktivitet	-1,1	-1,6
Besøksattraktivitet	1,7	0,1
Regional attraktivitet	1,8	1,2

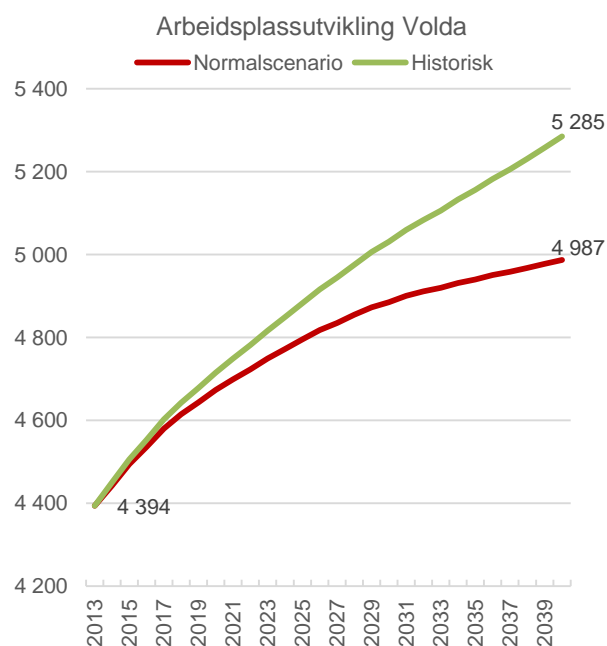
Volda vil nå 5 285 arbeidsplasser innen 2040. Det vil si en vekst på 891 arbeidsplasser, tilsvarende 20 prosent.

Både Ørsta og Volda vil tjene mer på å fortsette med det historiske attraktivitetsnivået enn ved å ikke være attraktive i det hele tatt, når vi ser på arbeidsplassutviklingen.

På den annen side kan både Ørsta og Volda gjøre noe med sin attraktivitet innen basisnæringene. Hva vil skje dersom de klarer å gå fra negativ til positiv attraktivitet i basisnæringene? Hvordan vil arbeidsplass- og befolkningsutviklingen utvikle seg da?

Figur 78: Scenarier for arbeidsplassutvikling i Ørsta frem til 2040 med historisk og nøytral attraktivitet. Normalscenariet viser utviklingen under nøytral attraktivitet.

Figur 79: Scenarier for arbeidsplassutvikling i Volda frem til 2040 med historisk og nøytral attraktivitet. Normalscenariet viser utviklingen under nøytral attraktivitet.

5.8 Scenario med høy attraktivitet for bedrift, besøk og bosted - Ørsta

Vi legger nå inn et scenario der bostedsattraktiviteten til Ørsta snur fra å ligge nesten et halvt standardavvik under gjennomsnittet, til å ligge et halvt standardavvik over gjennomsnittet. Videre legger vi enn et scenario for næringsattraktiviteten, der den årlige veksten blir ett prosentpoeng høyere enn den ville vært, dersom veksten hadde vært slik forutsetningene skulle tilsi - i samtlige næringstyper. Dette vil si at hver næringstype vil ha en ekstra og uforklart vekst på en prosent årlig.

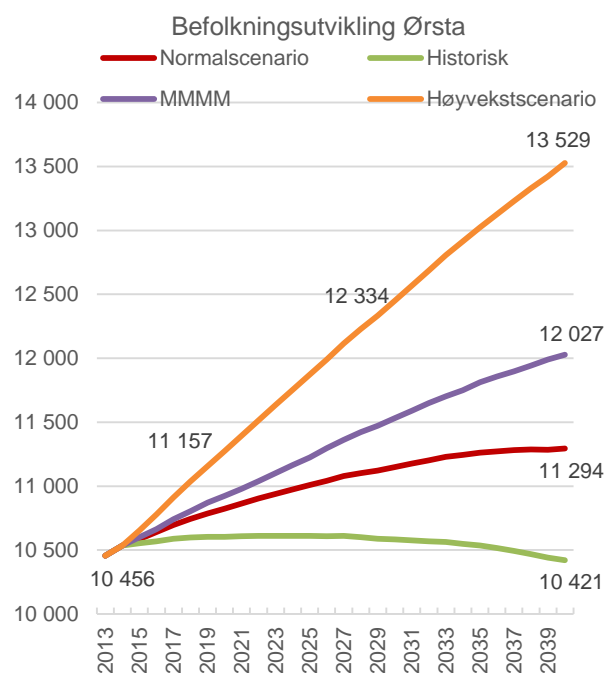
For Ørstas del innebærer høyvekstscenarioet en stor endring i bostedsattraktiviteten, men en mindre endring i næringsutviklingen. I de siste ti årene har nemlig veksten i besøksnæringene og de regionale næringene vært unormalt høy, og den årlige «ekstra» veksten har vært på 1,7 prosent for besøksnæringene og 1,8 prosent i de regionale næringene. Det som endres i høyvekstscenarioet er utviklingen i basisnæringene. Veksten i besøksnæringene og i de regionale næringene er allerede høyere enn det vi legger inn i dette høyvekstscenarioet.

Tabell 10: Historiske verdier og høyvekst på attraktiviteten til Vågan fra 2000 til i dag. Verdiene for basis, besøk og regional er i prosent. Verdien for bosted er i antall standardavvik fra gjennomsnittet.

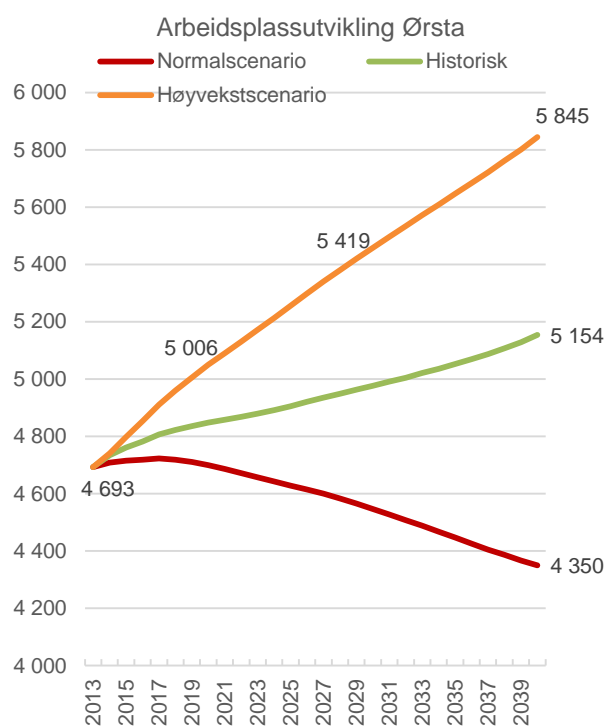
	Høyvekst	Historisk
Bostedsattraktivitet	0,5	-0,4
Basis attraktivitet	1,0	-1,1
Besøksattraktivitet	1,0	1,7
Regional attraktivitet	1,0	1,8

Under et slikt scenario vil både befolkningen og antall arbeidsplasser øke mye. Befolkningen antas da å nå 13 529 innen 2040, noe som er høyere enn SSBs middelfremskriving.

Antall arbeidsplasser vil øke med 1 152 fra i dag til 2040, dvs. 24,5 prosent. Det er mulig å oppnå målene vi har satt inn for høyvekstscenarioet. Målet er allerede oppnådd innen besøksnæringene og de regionale næringene. Ørsta har dermed potensiale til å vokse mer, både i antall arbeidsplasser og antall innbyggere.

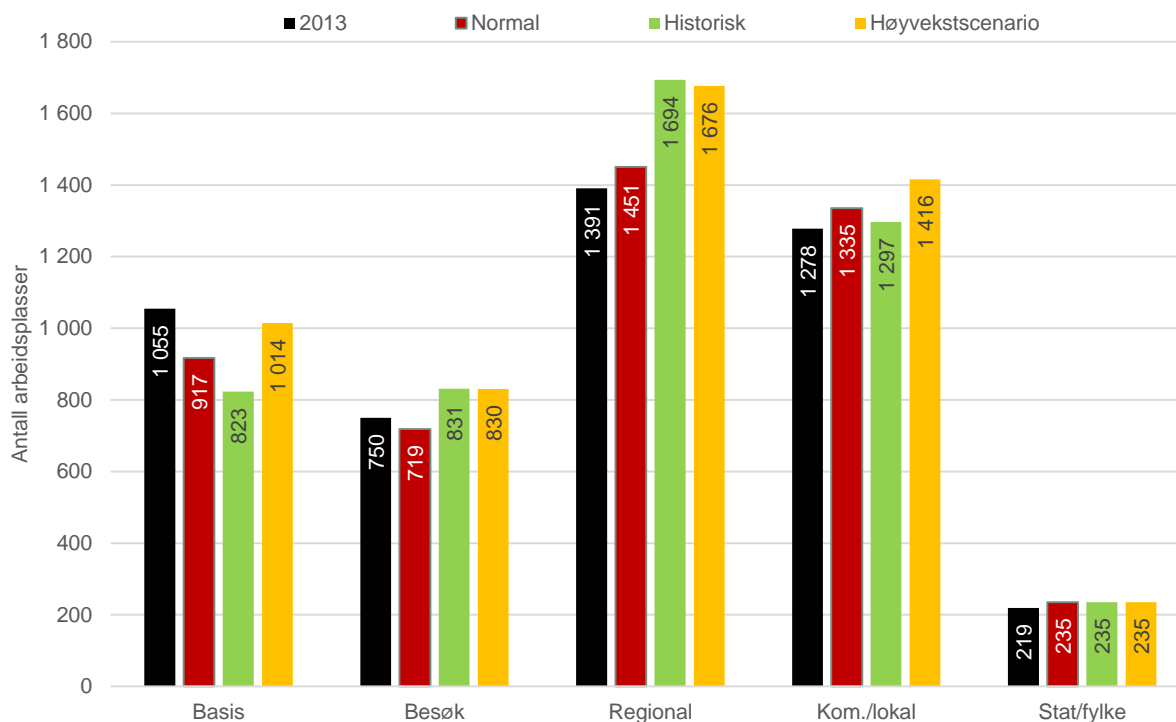
Figur 80: Befolkningsutvikling under ulike scenarier for attraktivitet i Ørsta frem til 2040.

Figur 81: Arbeidsplassutvikling i Ørsta frem til 2040 under ulike scenarier av attraktivitet.

5.8.1 Hvor kommer veksten fra i vekstscenariene til Ørsta?

Vi kan også vise hvordan arbeidsplassutviklingen blir i de ulike scenariene når vi deler opp veksten i de ulike sektorene og næringstypene. I figuren under viser vi antall arbeidsplasser i 2013 og antall arbeidsplasser i 2023 for de ulike scenariene.

Figur 82: Antall arbeidsplasser i ulike sektorer og næringstyper i 2013 og i de ulike scenariene i 2023, i Ørsta.

Basisnæringene vil kunne forvente noe nedgang uansett scenario. Dette skyldes den ugunstige bransjestruturen. Også med en rimelig høy attraktivitet, vil det forventes noe nedgang. Men det er stor forskjell på hvor stor denne nedgangen blir avhengig av attraktivitetsnivået. Med det samme nivået på attraktiviteten som Ørsta har hatt til nå, vil antall arbeidsplasser i basisnæringene falle til 823 i løpet av ti år, fra 1 055 i dag. Dersom Ørsta snur trenden og blir attraktiv, vil antall arbeidsplasser bare bli redusert med 41 i løpet av de neste ti årene.

Besøksnæringene vil oppnå omtrent like høy vekst i høyvekstscenariet som i det historiske scenariet. Grunnen til at veksten forventes å bli like stor, er at høyvekstscenariet spår en vekst i besøksnæringene som er lavere enn den Ørsta allerede har, men med en høyere befolkningseffekt. I det historiske scenariet vil attraktiviteten være høyere, men befolkningseffekten lavere. Summa summarum vil veksten bli like høy.

Vi får en tilsvarende situasjon for de regionale næringene. Veksten i de regionale næringene viser seg også å bli påvirket av befolkningsveksten. Dermed er det tre effekter som spiller inn for vekst i de regionale næringene: Befolkningseffekt, bransjeeffekt og attraktivitet.

Kommunal sektor/lokale næringer vil få vekst under høyvekstscenariet, og dette skyldes befolkningsveksten. Antall arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor, vil bli omtrent likt uansett scenario.

5.9 Scenario med høy attraktivitet for bedrift, besøk og bosted - Volda

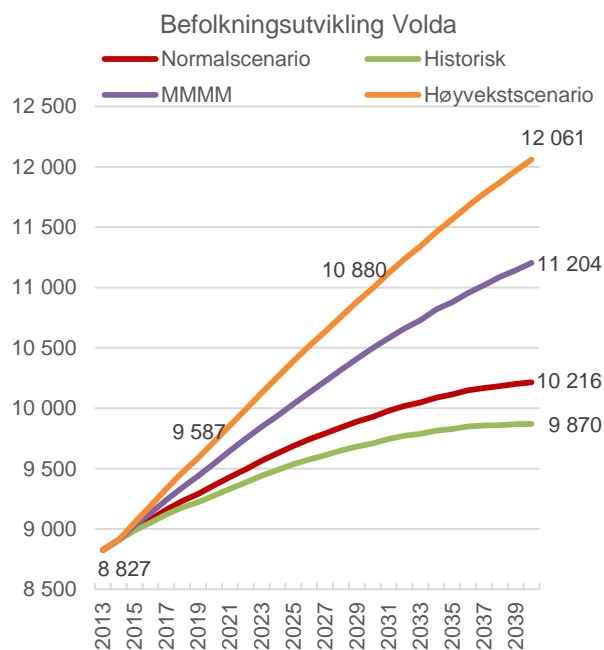
Vi legger inn et tilsvarende høyvekstscenario for Volda. For Voldas del vil det bety en betraktelig forbedring i bostedsattraktiviteten. Det vil også innebære en tydelig forbedring i arbeidsplassutviklingen i basisnæringene. Volda er allerede litt attraktiv for besøk, men attraktiviteten har hittil innebåret en «ekstra» vekst på 0,1 prosent årlig. Høyvekstscenarioet innebærer en ekstra vekst på en prosent. Volda har i løpet av de siste ti årene vært attraktiv for bedrift i de regionale næringene. Denne attraktiviteten har bidratt til en «ekstra» vekst på 1,2 prosent årlig. Høyvekstscenarioet innebærer en ekstra årlig vekst på en prosent.

Tabell 11: Historiske verdier og høyvekst på attraktiviteten til Volda fra 2000 til i dag. Verdiene for basis, besøk og regional er i prosent. Verdien for bosted er i antall standardavvik fra gjennomsnittet.

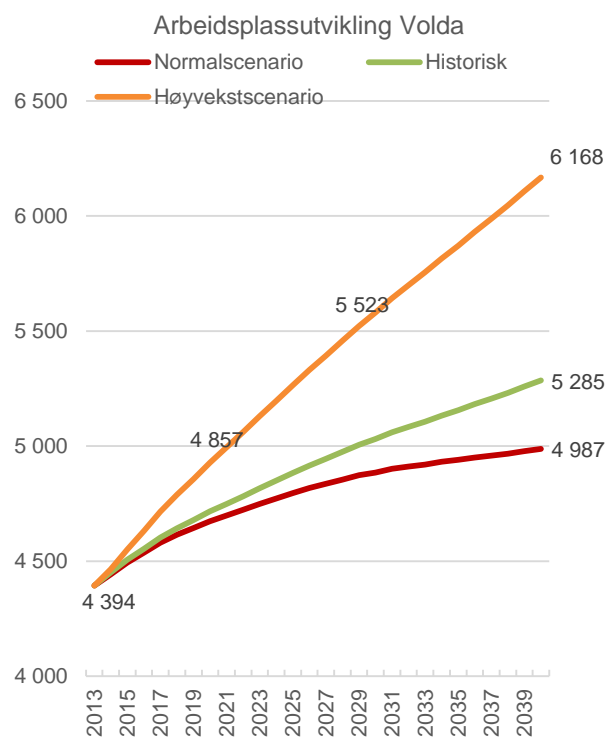
	Høyvekst	Historisk
Bostedsattraktivitet	0,5	-0,2
Basis attraktivitet	1,0	-1,6
Besøksattraktivitet	1,0	0,1
Regional attraktivitet	1,0	1,2

I et høyvekstscenario vil Voldas befolkning øke til 12 061 innen 2040. Dette tilsvarer en vekst på 36,6 prosent fra dagens nivå. Veksten vil bli høyere enn SSBs framskrivninger.

Antall arbeidsplasser vil øke til 6 168 innen 2040. Dette er mye høyere enn normalscenariet og det historiske scenariet. Det er attraktiviteten som vil gi denne ekstra veksten.

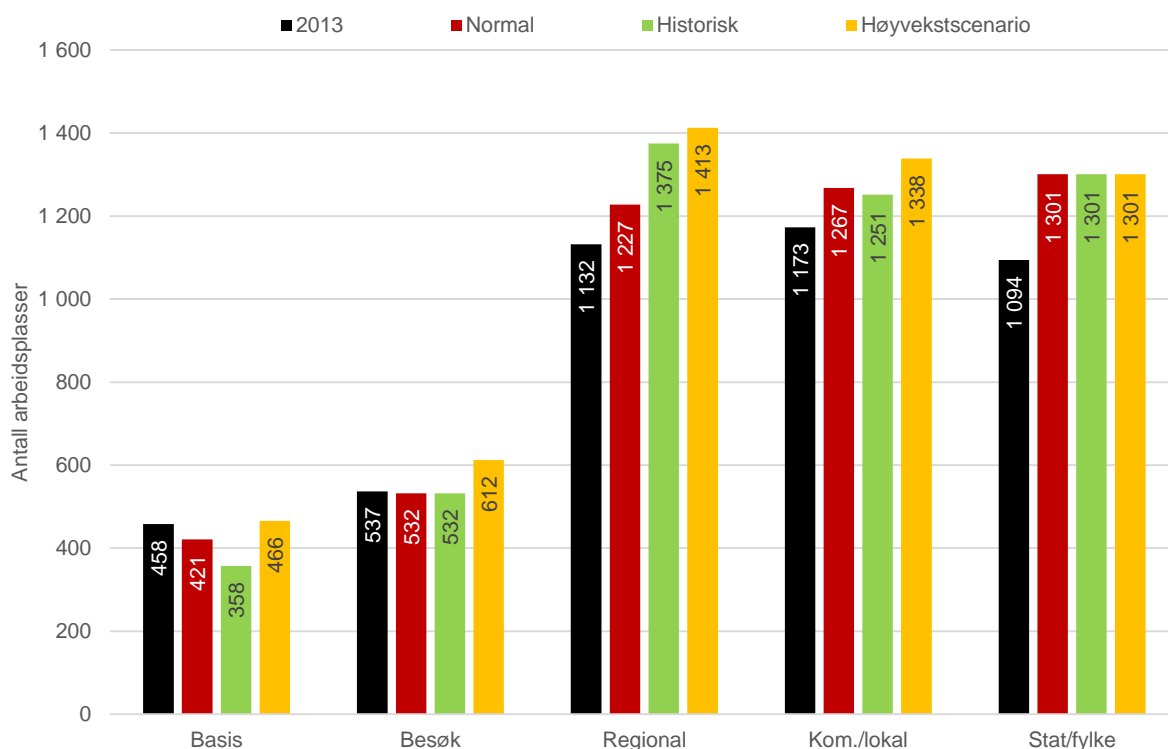
Figur 83: Befolkningsutvikling under ulike scenarier for attraktivitet i Volda frem til 2040.

Figur 84: Arbeidsplassutvikling i Volda frem til 2040 under ulike scenarier av attraktivitet.

5.9.1 Hvor kommer veksten fra i vekstscenariene til Volda?

Figuren under viser hvor arbeidsplassveksten først og fremst vil komme under høyvekstscenariet vi introduserte på forrige side. Figuren sammenlikner tallene for 2013 med tallene under ulike scenarier i 2023.

Figur 85: Antall arbeidsplasser i ulike sektorer og nærings typer i 2013 og i de ulike scenariene i 2023, i Volda.

Basisnæringene er allerede små i Volda, og dermed vil ikke veksten slå ut så mye for den totale arbeidsplassveksten. Dersom Volda fortsetter med å ikke være attraktive for basisnæringer, vil antall arbeidsplasser i basisnæringene reduseres til 358 innen ti år. Grunnet en dårlig bransjestruktur vil også antall arbeidsplasser i basisnæringene reduseres dersom Volda har nøytral attraktivitet i basisnæringene. Med en attraktivitet på 1 prosent årlig, vil antall arbeidsplasser i basisnæringene øke litt i løpet av de neste ti årene.

Besøksnæringene vil få omtrent like mange arbeidsplasser i normalscenariet som i det historiske scenariet. Det er mangelen på negativ bostedsattraktivitet som slår positivt ut i normalscenariet, mens det er den svakt positive besøksattraktiviteten som slår positivt ut i det historiske scenariet. I et høyvekstscenario vil det derimot bli vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæringene.

Det er de regionale næringene som vil slå ut ulikt avhengig av hvordan fremtiden utvikler seg i Volda. Med nåværende attraktivitetsnivå i de regionale næringene kombinert med den nåværende lave bostedattraktiviteten, vil antall arbeidsplasser i de regionale næringene vokse ganske mye. De vil vokse ytterligere i høyvekstscenariet. Den ekstra veksten vil komme fra ringvirkninger fra vekst i basisnæringene og i befolkningen.

Antall arbeidsplasser i kommunal sektor/lokale næringer vil øke noe i høyvekstscenariet på grunn av befolkningsvekst. Antall arbeidsplasser i statlig og fylkeskommunal sektor antas å øke uansett scenario.

Befolkningsvekst og arbeidsplassvekst i én sektor eller næringsstype, påvirker veksten positivt i en annen næringsstype. Dermed er det bra å være attraktiv langs alle dimensjoner, siden dette gir positive ringvirkninger til de forskjellige næringsstypene og sektorene.

6. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

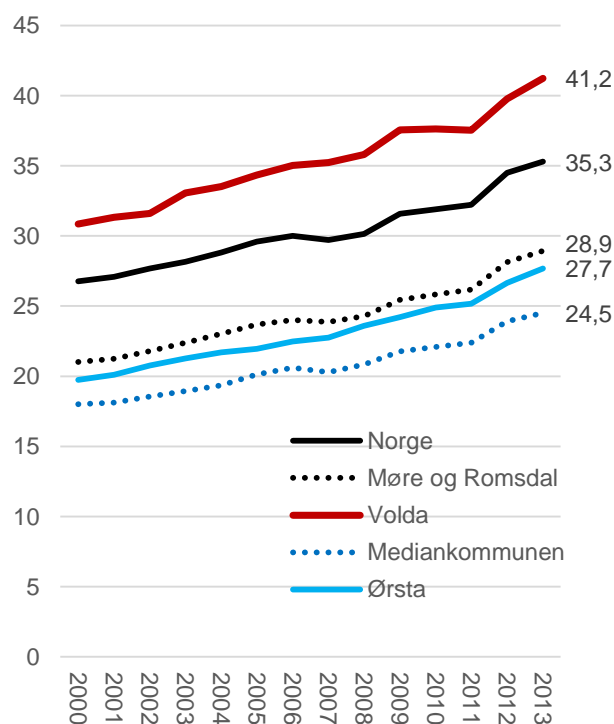
6.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom stedene. Bærum har høyst utdanningsnivå i sin befolkning i 2013 med 54,8 prosent av den sysselsatte befolkningen med minst tre års utdanning. I Værøy kommune var tilsvarende andel 13 prosent.

I Volda hadde 41,2 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning i 2013. Andelen har vokst fra 30,8 prosent i 2000. Volda har et utdanningsnivå langt over landsgjennomsnittet, og er rangert som nummer 14 av alle de 428 kommunene i landet. I Ørsta er utdanningsnivået lavere enn både lands- og fylkestallene. Ørsta har imidlertid en andel av befolkningen med høyere utdanning klart over mediankommunen, og er rangert som nummer 127.

Det er bare 35 av 428 kommuner som har et utdanningsnivå i befolkningen som er over utdanningsnivået på landsbasis.

Utdanningsnivået i Volda er dermed svært høyt. Høgskolekommuner har jevnt over høyt utdanningsnivå i befolkningen. Høgskolen lokalisering i Volda er derfor en nærliggende forklaring til det høye nivået i kommunen.

Figur 86: Andel av den sysselsatte befolkningen i Norge, Møre og Romsdal, Ørsta, Volda og mediankommunen med høyere utdanning, 2000-2013.

6.1.1 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse.

Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan vi kanskje tolke som at de er attraktive som bostedskommune for personer med høy utdanning.

Rent intuitivt skulle en tro at kommuner som har et høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i egen kommune hadde lav utdanning blant de som pendlet ut, ettersom innbyggerne får dekket tilbud om arbeid til høyt utdannede i egen kommune. I praksis er det omvendt. Dess høyere utdanningsnivå det er i arbeidsmarkedet i egen kommune, dess høyere er utdanningsnivået blant de som pendler ut.

Det er i praksis også en sammenheng mellom høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i kommunen og utdanningsnivået blant de som pendler inn. Det virker intuitivt naturlig, men sammenhengen er mye sterkere mellom utdanningsnivået i egen kommune og de som pendler ut. Dermed ser det ut til at de høyt utdannede klumper seg i noen kommuner.

Differansen mellom utpendlerne og innpendlerne er vist i tabellen til høyre. Der ser vi at kommuner som Ørskog, Halså og Sandøy har klart høyere utdanningsnivå blant de som pendler ut enn de som pendler inn. Det virker som disse kommunene er foretrukne bosteder blant de med høyere utdanning. I Nesset, Tingvoll og Vanylven er det motsatt. Her er utdanningsnivået mye høyere blant de som pendler inn enn ut.

Både i Ørsta og Volda er det liten forskjell mellom utdanningsnivå hos de som pendler ut og inn. Vi kan se at det er et spesielt høyt utdanningsnivå i Volda blant de som både arbeider og bor i kommunen. Antakelig er det årsaken til at Ørsta har forholdsvis høyt utdanningsnivå blant de som pendler ut. Det kan se ut til at høgskolens beliggenhet i Volda trekker opp utdanningsnivået til de som pendler ut av Ørsta, og dermed trekker opp utdanningsnivået i befolkningen i Ørsta. Vi ser at utdanningsnivået blant de som både arbeider og bor i Ørsta ikke er spesielt høyt.

Tabell 12: Andel med høyere utdanning hos pendlere i 2012.

Rang	Sted	Jobber samme sted	Innpendling	Utpendling	Differanse
11	Ørskog	27,9	23,9	36,6	12,7
19	Halså	21,6	19,0	30,2	11,3
29	Sandøy	18,8	22,4	31,9	9,6
32	Skodje	20,2	22,8	31,7	8,9
40	Averøy	19,0	26,6	34,7	8,2
42	Sykkylven	21,0	30,4	38,5	8,1
46	Molde	39,5	29,7	37,3	7,6
51	Sunndal	25,3	20,1	27,3	7,2
52	Aukra	22,8	25,5	32,7	7,2
74	Sula	22,0	27,2	32,2	5,0
83	Stordal	20,4	24,8	29,3	4,5
85	Sande	17,4	21,0	25,3	4,3
91	Rauma	23,0	23,2	26,8	3,6
111	Ålesund	36,0	33,0	35,4	2,4
126	Ulstein	30,9	33,8	35,2	1,4
131	Vestnes	19,4	25,5	26,4	0,9
146	Norrdal	22,2	29,1	29,3	0,1
153	Giske	22,5	34,5	34,2	-0,3
171	Midsund	19,6	24,8	23,7	-1,1
176	Ørsta	23,7	36,7	35,4	-1,3
178	Rindal	17,8	27,6	26,2	-1,4
198	Surnadal	23,6	26,5	24,1	-2,5
199	Volda	42,5	41,4	38,9	-2,5
220	Gjemnes	21,8	30,7	27,4	-3,2
227	Hareid	19,8	30,9	27,2	-3,7
239	Kristiansund	29,9	30,9	26,2	-4,7
290	Stranda	19,8	30,0	22,8	-7,2
291	Aure	23,0	28,6	21,3	-7,3
295	Eide	18,9	32,2	24,7	-7,5
307	Smøla	18,3	31,5	23,5	-8,0
309	Herøy	21,4	33,1	24,8	-8,3
328	Fræna	18,3	33,5	23,4	-10,1
329	Haram	21,4	37,9	27,7	-10,2
396	Vanylven	19,4	36,7	18,9	-17,9
400	Tingvoll	26,6	42,0	23,7	-18,2
415	Nesset	21,1	35,8	14,1	-21,8

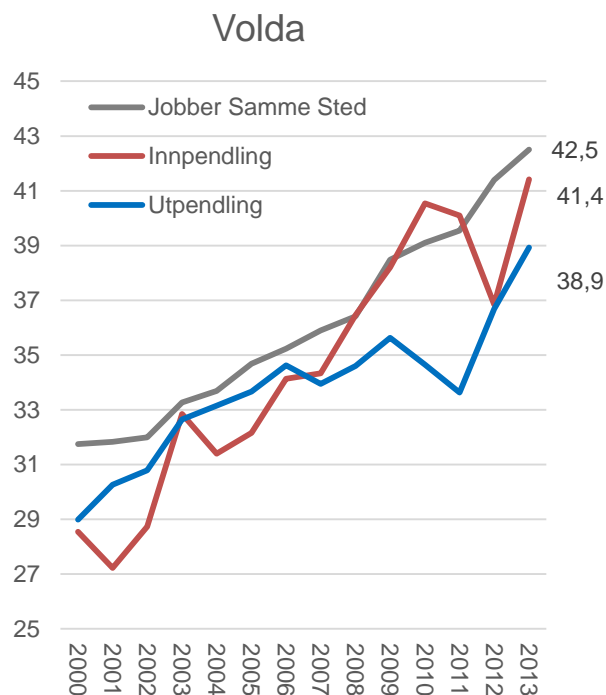
6.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere over tid

I figurene til høyre ser vi hvordan utdanningsnivået har utviklet seg blant inn- og utpendlerne i Volda og Ørsta.

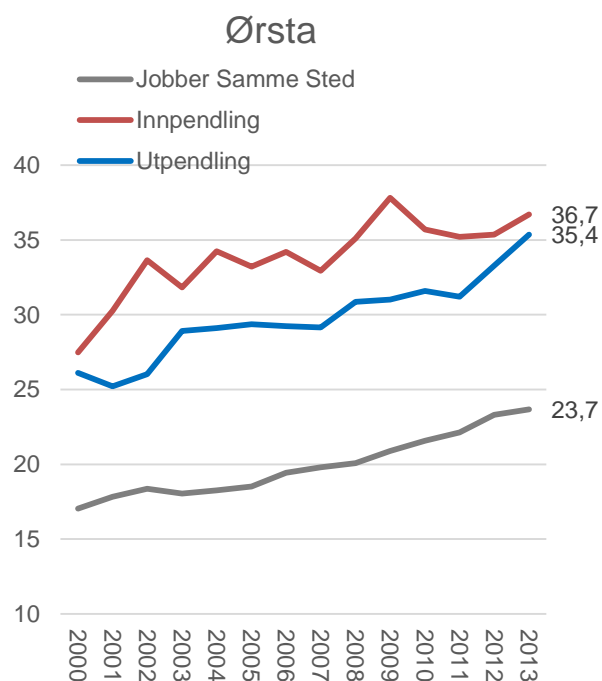
Vi kan se at utdanningsnivået har økt for alle, men det er ikke noen spesiell utvikling i forskjellen mellom utdanningsnivå mellom de som pendler inn og ut.

Den store forskjellen mellom kommunene er at det er et spesielt høyt utdanningsnivå i arbeidsmarkedet i Volda, mens arbeidsmarkedet i Ørsta er mer gjennomsnittlig hva utdanningsnivå angår.

Ørsta og Volda har mye pendling til hverandre, som vi så tidligere i denne rapporten. Pendlingen til andre kommuner er forholdvis liten. Dermed vil tallene som kommer fram her domineres av den interne pendlingen mellom Ørsta og Volda.

Figur 87: Andel med høyere utdanning hos de som pendler ut, pendler inn og arbeider i Volda.

Figur 88: Andel med høyere utdanning hos de som pendler ut, pendler inn og arbeider i Ørsta.

6.2 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunen har høyere utdanning, mens 65,3 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning. Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,9 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning

I Volda er det et høyt utdanningsnivå i alle de offentlige sektorene, mens Ørsta har en noe lavere utdanningsnivå.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet i Norge har høyere utdanning. Volda har noe høyere utdanningsnivå i næringslivet enn fylket, mens Ørsta har noe lavere.

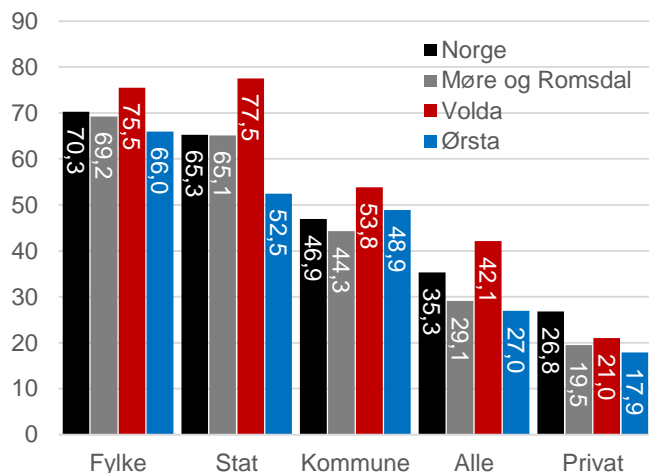
Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen. Det gjelder spesielt Volda, som har mange ansatte i statlig sektor.

6.2.1 Utdanningsnivå næringslivet

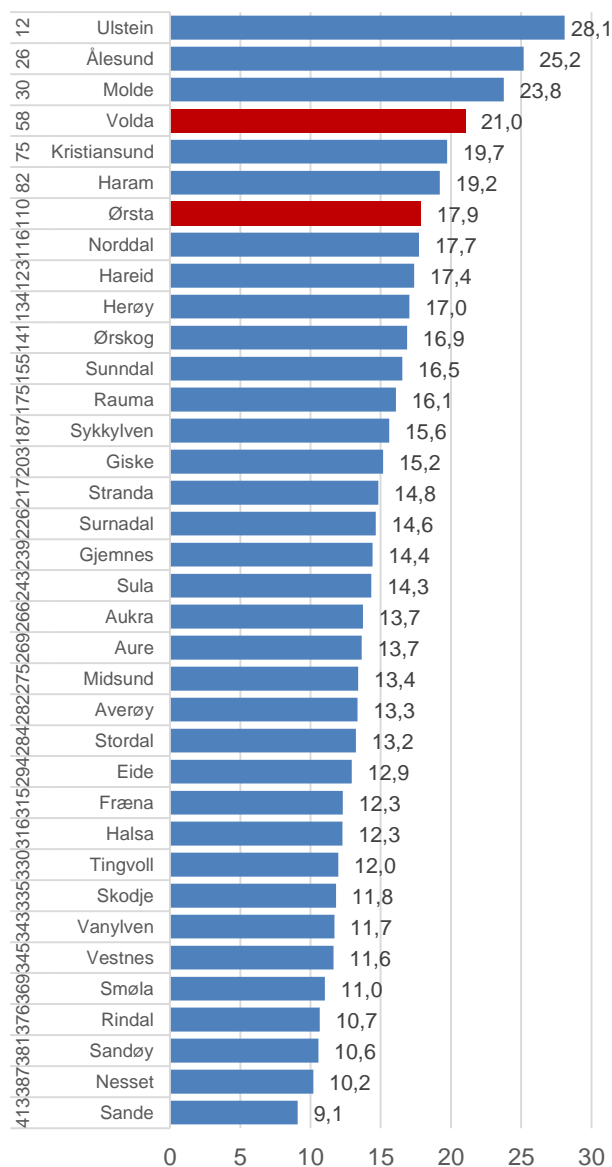
I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 90.

Kommuner som Ulstein, Ålesund og Molde har det høyeste utdanningsnivået i næringslivet av kommunene i Møre og Romsdal, mens Volda er på fjerdeplass i fylket og nummer 58 av kommunene i landet. Ørsta har også et utdanningsnivå i næringslivet som er over medianen, og er rangert som nummer 110.

Det er bare 16 kommuner i hele landet som har et utdanningsnivå i næringslivet som er høyere enn utdanningsnivået for næringslivet på landsbasis. Det er fordi de store byene drar opp snittet på landsbasis.

Figur 89: Andel med høyere utdanning etter sektor, 2012.

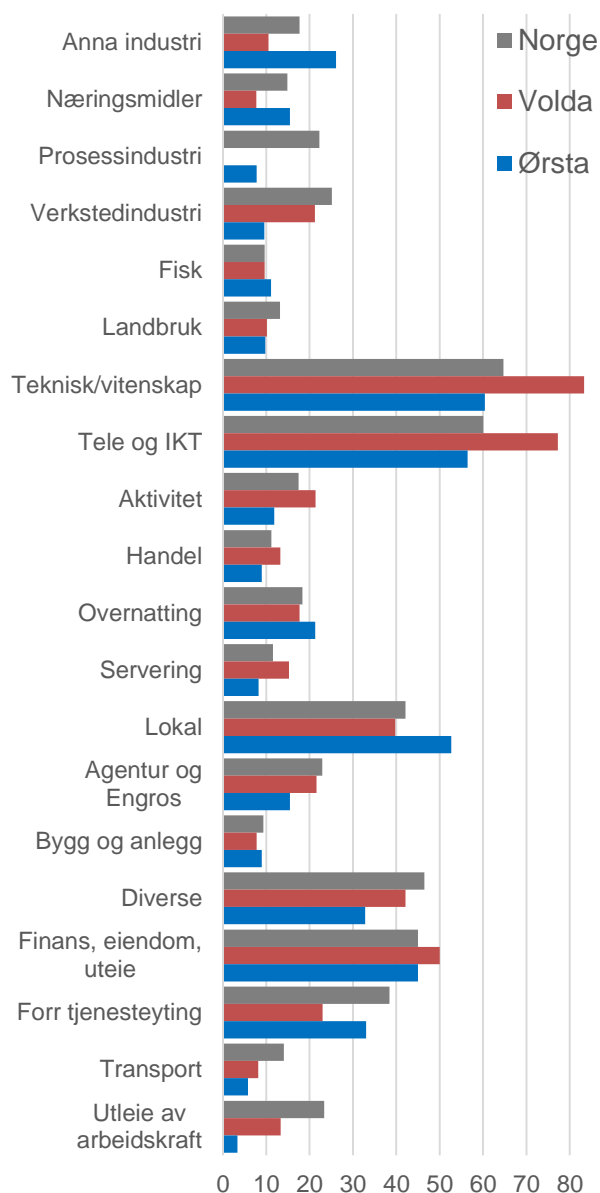
Figur 90: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2013.

6.3 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået i de ulike bransjene. I figuren til høyre ser vi at i noen bransjer, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester, er andelen ansatte med høyere utdanning godt over 50 prosent på landsbasis. I bransjer som bygg og anlegg og handel er andelen rundt 10 prosent.

I figuren kan vi også sammenlikne utdanningsnivået mellom Ørsta, Volda og Norge bransje for bransje.

Volda har et høyere utdanningsnivå enn landet i noen bransjer, som tele og IKT, teknisk/vitenskapelige tjenester, finans, handel og aktivitetsnæringer. Ørsta har høyere utdanningsnivå i bransjer som lokale næringer, overnatting, næringsmidler og anna industri.

Figur 91: Andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer i Norge, Ørsta og Volda.

6.3.1 Bransjustert utdanningsnivå

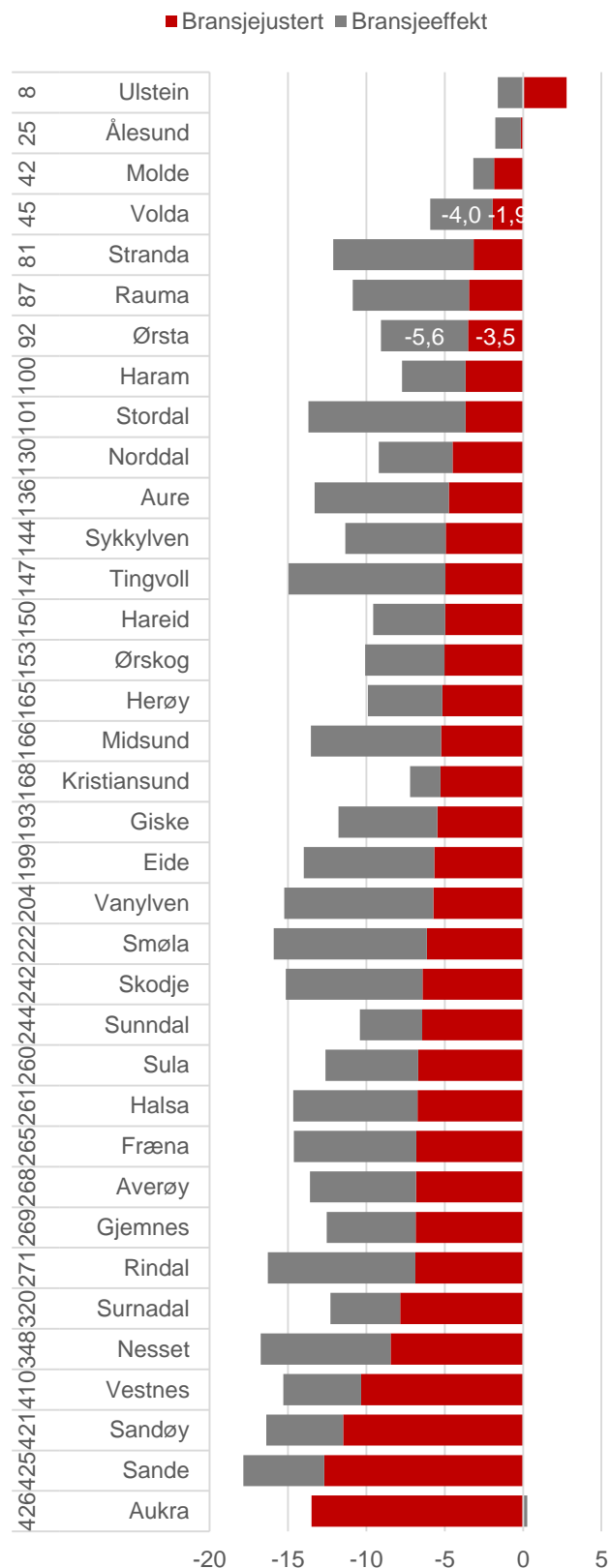
Ettersom det er store forskjeller mellom utdanningsnivå mellom bransjene, vil det være interessant å undersøke om de regionale ulikhetene mellom utdanningsnivå i næringslivet skyldes at bransjestrukturen er forskjellig. Det har vi gjort i figuren til høyre. Bransjeeffekten er beregnet gjennom å kalkulere hvilken andel ansatte med høy utdanning det ville vært dersom det var gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje, og deretter trekke fra næringslivets generelle utdanningsnivå.

I Møre og Romsdal er det bare Aukra som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået skulle være høyere enn landsgjennomsnittet. Alle de andre kommunene har en bransjestruktur som tilsier at de normalt skal ha et lavere utdanningsnivå enn landet i næringslivet.

Når vi har regnet ut bransjeeffekten, kan vi også se om noen regioner har unormalt høyt utdanningsnivå når bransjeeffekten er trukket fra. Ulstein har høyere utdanningsnivå enn bransjestrukturen tilsier, og er rangert som nummer åtte i landet. Det er bare 24 kommuner i landet med positiv bransjustert utdanningsnivå, siden de store byene drar landstallene svært mye opp.

Volda har litt lavere utdanningsnivå enn bransjestrukturen tilsier. Volda er likevel rangert som nummer 45 i landet, og må dermed sies å ha et høyt utdanningsnivå, også justert for bransjestrukturen.

Ørsta er rangert som nummer 92, og har dermed også et høyt utdanningsnivå i næringslivet, etter justering for bransjestrukturen.

Figur 92: Avvik mellom regionenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert andel.

7. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping 10. Andel foretak med vekst i verdiskaping, justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder.
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 11. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren forteller oss om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak, samt innflyttede foretak fratrukket utflyttede.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestruktur, bedriftenes omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en indikator som justerer for bransjestruktur, omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak av samtlige regnskapspliktige foretak på stedet som har vekst i verdiskaping. Det er også en siste indikator der det er justert for forskjeller i bransjestruktur, omsetning og alder til foretakene.

Indikatoren «næringslivets størrelse» er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen på stedet. For hver indikator rangeres både regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe. Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av NæringsNM.

Nyetableringer

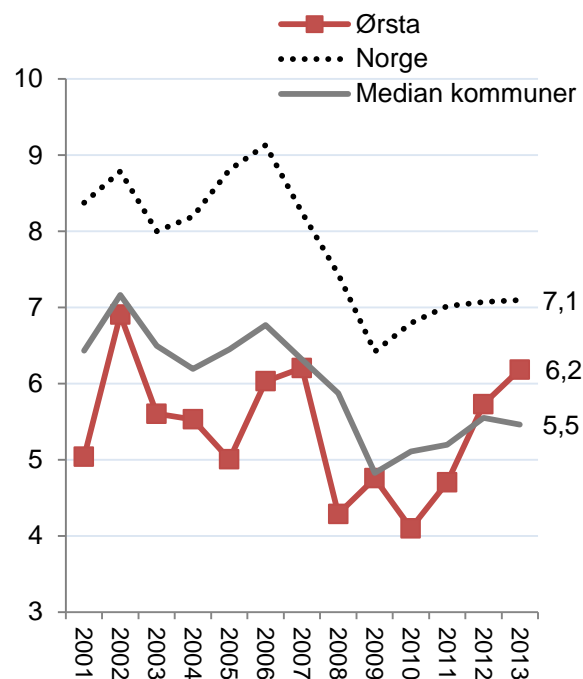
Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I de siste årene har landets etableringsfrekvens ligget på rundt sju prosent. Mediankommunens etableringsfrekvens er lavere enn landets fordi de store bykommunene drar opp gjennomsnittet mye.

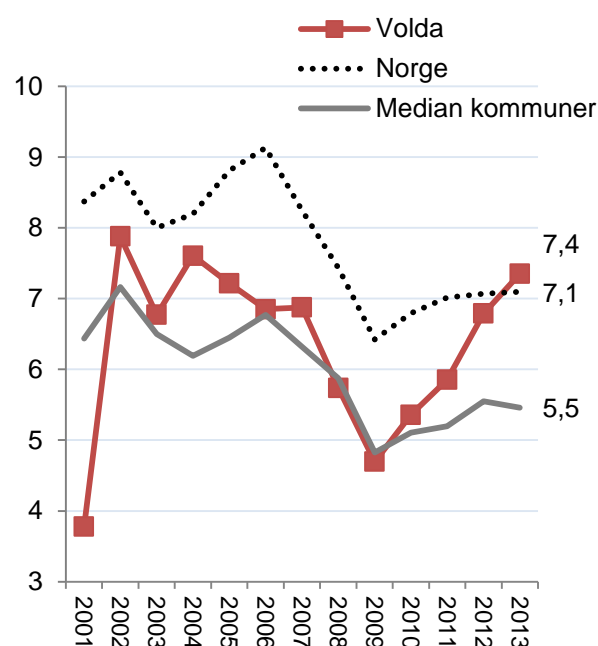
Etableringsfrekvensen i Ørsta var på 6,2 prosent i 2013. Dette er en klar forbedring fra årene før. Nivået er under landsgjennomsnittet, men over medianverdien

Ørsta har tradisjonelt sett ligget på eller under medianverdien, men har siden i fjor passert medianen.

Etableringsfrekvensen i Volda har skutt fart etter 2009, og passerte i år landsgjennomsnittet. I 2009 var etableringsfrekvensen i Volda lik medianverdien, og før det noen ganger over, noen ganger under. Det er først i 2013 at Volda har en etableringsfrekvens som er høyere enn landsgjennomsnittet.

Figur 93: Etableringsfrekvensen i Ørsta, Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2001-2013.

Figur 94: Etableringsfrekvensen i Volda, Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2001-2013.

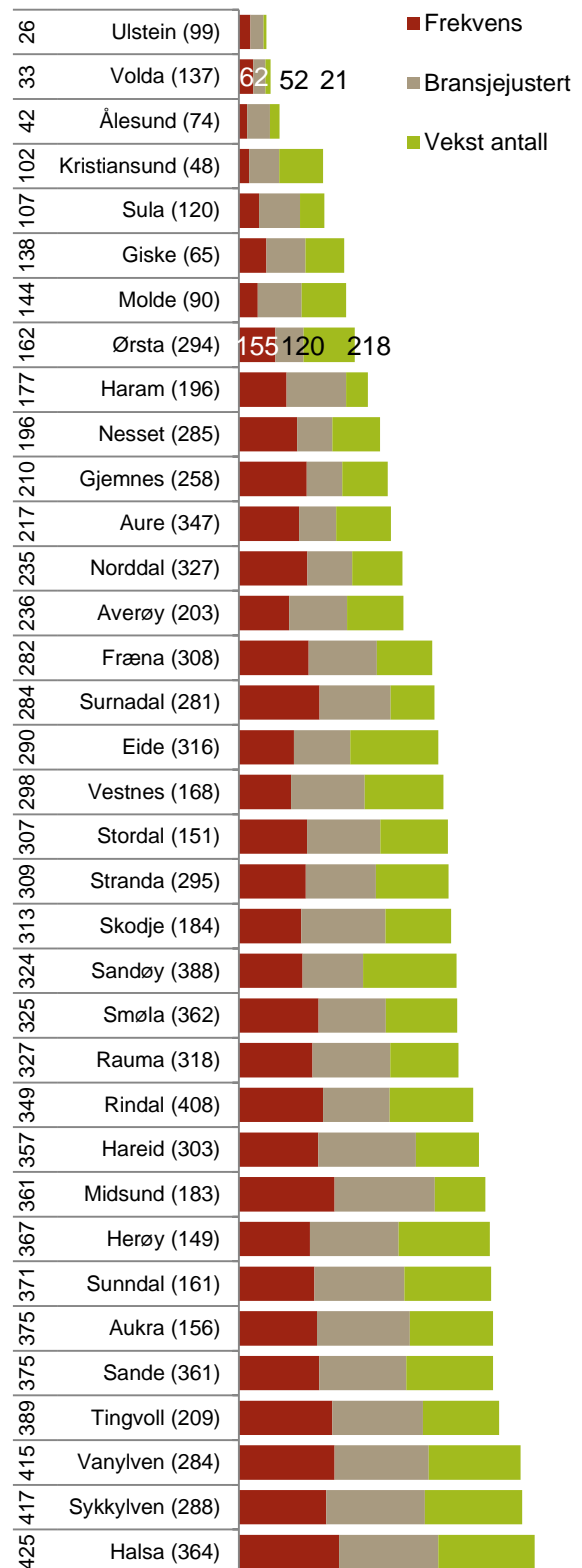
7.1.1 Etableringsindeksen for kommuner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering, etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i kommunene.

I figur 86 ser vi hvilken rangering kommunene i Møre og Romsdal har for etableringsfrekvensen det siste året og de foregående ti årene samlet.

Volda har en høy etableringsfrekvens, både nasjonalt og i fylket. I Møre og Romsdal er det bare Ulstein som hadde en høyere etableringsfrekvens i 2013. Også Ørsta har en over middels høy etableringsfrekvens.

Volda scorer høyt på indikatoren for vekst i antall foretak.

Figur 95: Etableringsindeksen for kommunene i Møre og Romsdal, med rangeringsnummer for hver av indikatorene. Rangering for etableringsindeksen er vist helt til venstre. I parentes er rangeringen for etableringsindeksen siste ti år.

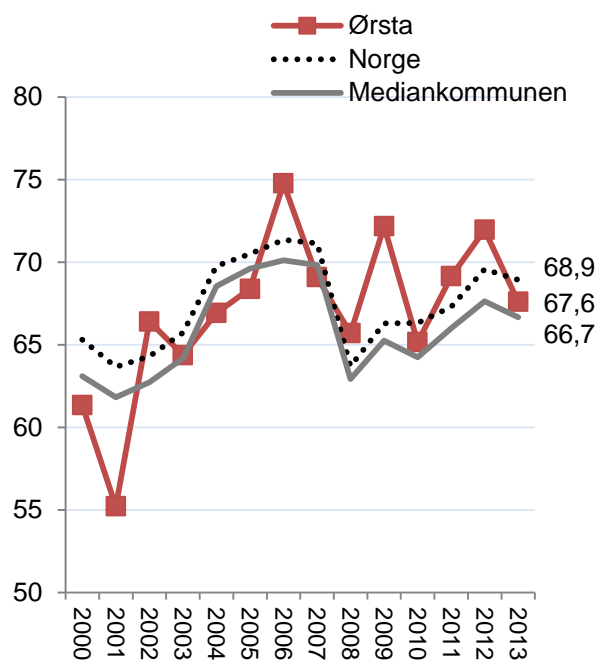
7.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

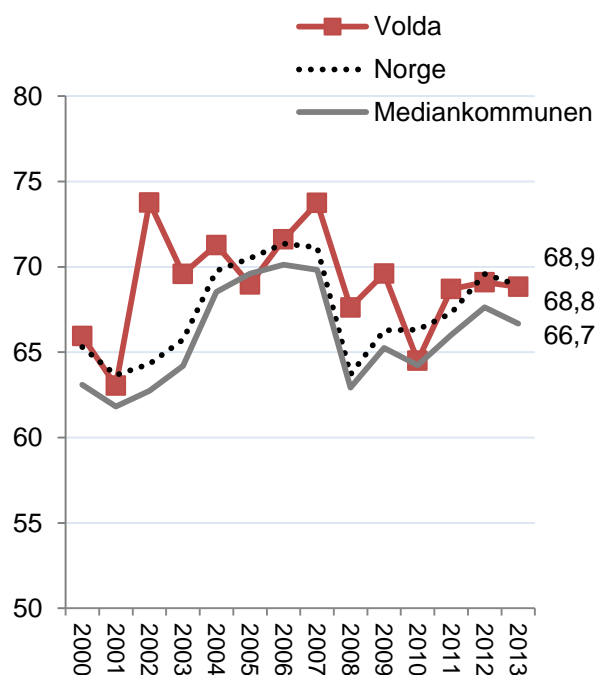
Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, for deretter å stige de tre neste årene. I 2013 hadde 68,9 prosent av alle regnskapspliktige foretak positivt resultat før skatt, noe som var en liten nedgang fra 2012.

Andelen lønnsomme foretak i Ørsta var litt høyere enn andelen nasjonalt og andelen til mediankommunen. Vi ser at det ikke er så stor forskjell på gjennomsnittsverdien og medianverdien.

Også i Volda er andelen foretak med positivt resultat før skatt høyere enn medianen. Andelen var omtrent like høy som gjennomsnittet i 2013. Andelen foretak med positivt resultat før skatt har i hele perioden vi har målt for vært omtrent som på landsbasis eller litt høyere.

Figur 96: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Ørsta sammenliknet med Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2000-2013.

Figur 97: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Volda sammenliknet med Norge og medianen av kommunene i Norge i perioden 2000-2013.

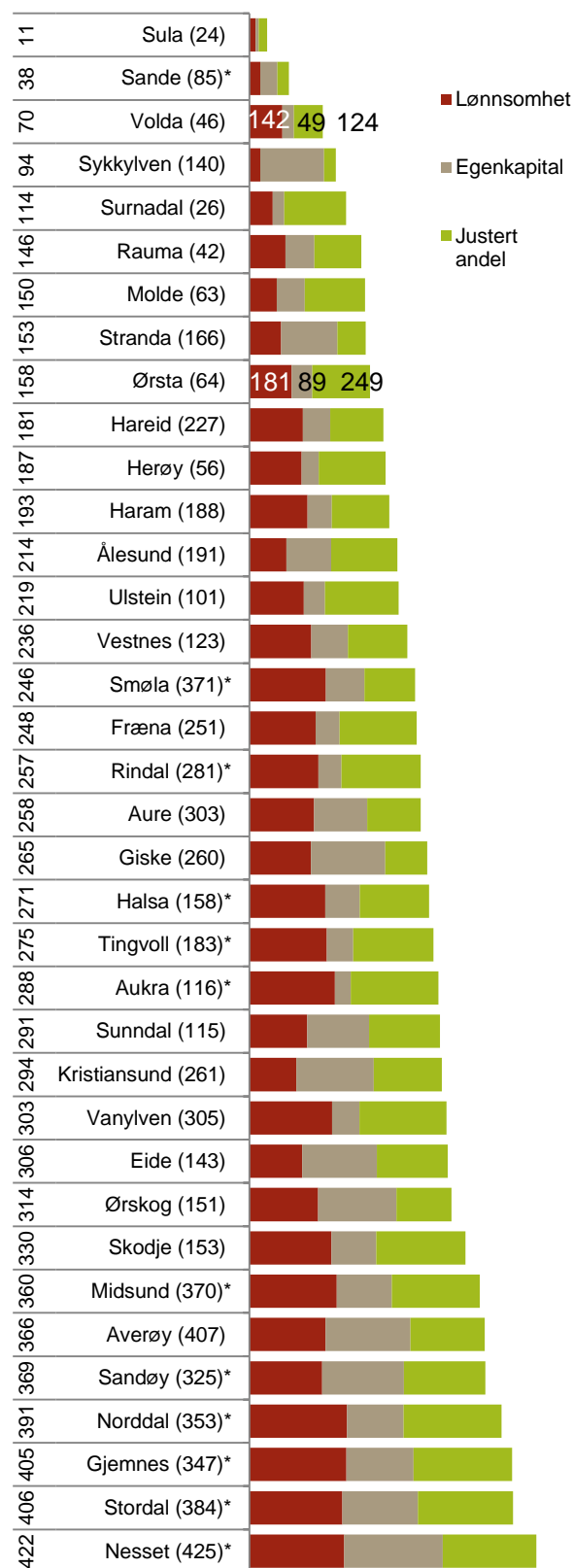
7.2.1 Lønnsomhetsindeksen for kommuner

I figuren til høyre ser vi hvordan kommunene i Møre og Romsdal gjør det på lønnsomhetsindeksen i 2013.

Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer, andel foretak med positivt resultat, andelen av foretak med positiv egenkapital og andel lønnsomme foretak justert for bransje, størrelse og alder på foretakene.

Volda er blant kommunene i Møre og Romsdal som kommer høyest opp på lønnsomhetsindeksen. På landsbasis kom Volda som nummer 70, en nedgang fra snittplasseringen for den siste tiårsperioden. Volda kommer høyest opp på indikatoren for andelen av foretak med positiv egenkapital.

Også Ørsta gjør det bra på lønnsomhetsindeksen, både i nasjonal sammenheng og i fylket. Ørsta gjør det også relativt best på indikatoren for andel foretak med positiv egenkapital.

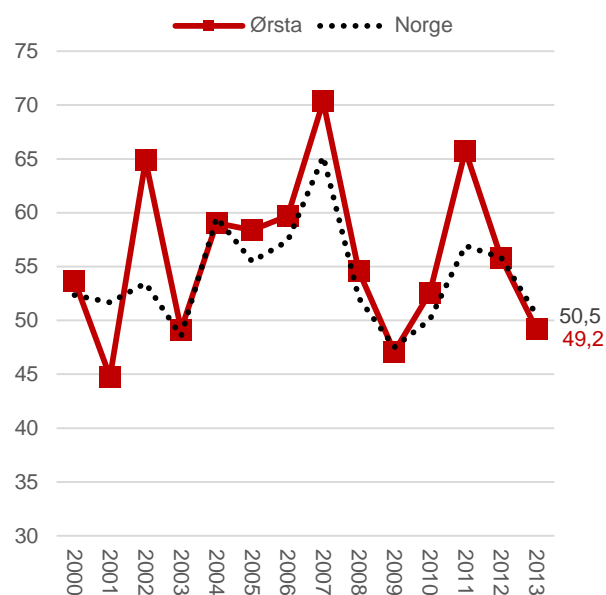
Figur 98: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Møre og Romsdal. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren. Kommuner merket med * er små kommuner.

7.3 Vekst

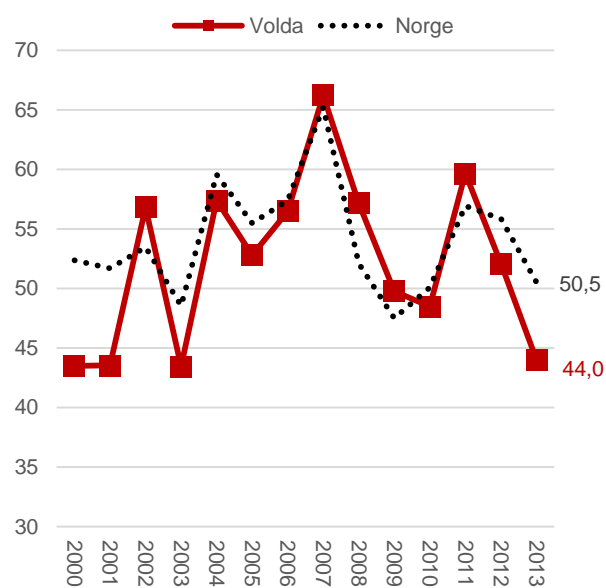
Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette tok andelen vekstforetak seg opp, men falt ganske mye fra 2012 til 2013. I 2013 hadde 50,5 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Andelen vekstforetak i Ørsta har i mange perioder vært like høy som andelen på landsbasis. De siste to årene har andelen vekstforetak i Ørsta vært lik andelen på landsbasis. I 2011 var andelen i Ørsta mye høyere enn andelen på landsbasis.

Volda hadde en under gjennomsnittet lav andel vekstforetak i 2013. Andelen var på 44 prosent, mens andelen nasjonalt er på 50,5 prosent. For øvrig har andelen i Volda vært ganske lik andelen på landsbasis.

Figur 99: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Ørsta og Norge.

Figur 100: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Volda og Norge.

7.3.1 Vekstindeksen for kommuner

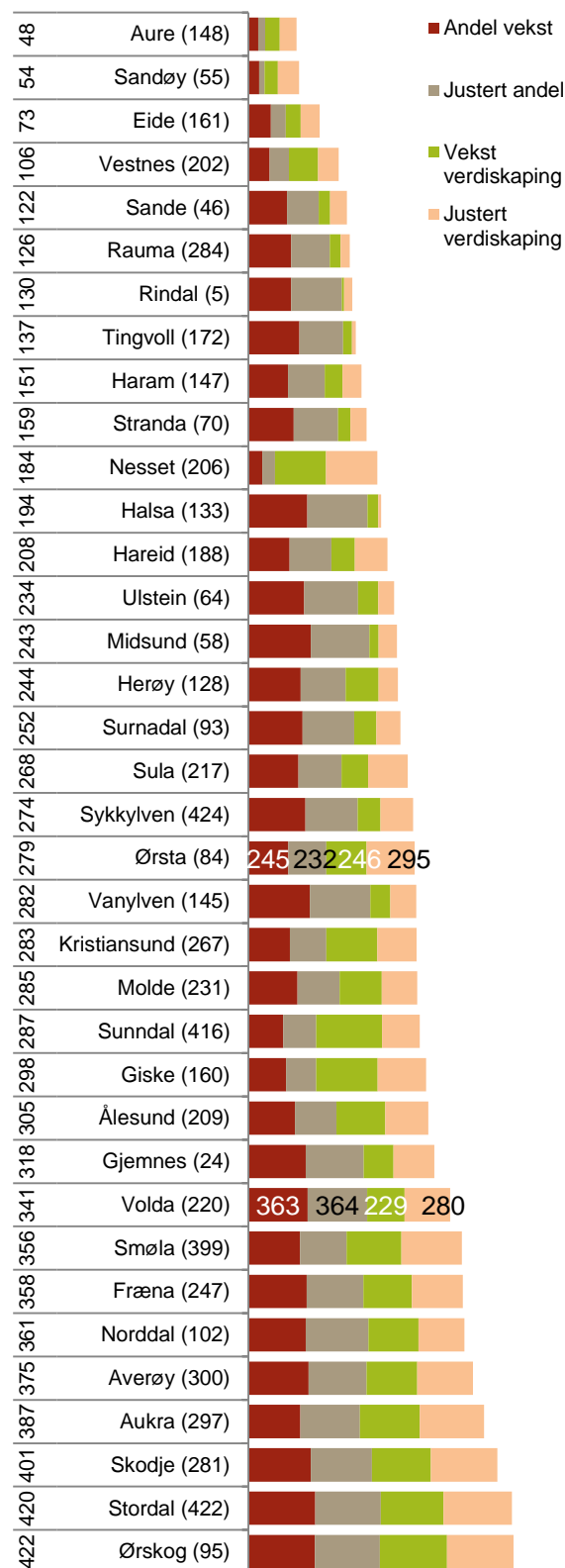
Vi måler veksten i næringslivet i kommunene ved hjelp av fire indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for foretakenes bransje, størrelse og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den siste er justert andel med vekst i verdiskaping. Den endelige vekstindeksen er basert på kommunenes rangering med hensyn til de fire vekstindikatorer.

Vekstindeksen varierer ganske mye fra år til år, og en skal dermed ikke legge så mye vekt på ett enkelt år, men svært lave verdier på vekstindeksen over en tiårsperiode er et dårlig tegn.

Ørsta gjør det bedre enn Volda på vekstindeksen, både i 2013 og i den siste tiårsperioden. Ørsta har en god snittplassering for den siste tiårsperioden, men har gjort det dårlig i 2013. Volda har også falt på rangeringsstigen fra den siste tiårsperioden til 2013.

Ørsta gjør det relativt best på indikatoren for andelen vekstforetak, justert for foretakenes bransje, størrelse og alder.

Volda gjør det relativt best på indikatoren for vekst i verdiskapingen.

Figur 101: Vekstindeksen for kommunene i Møre og Romsdal. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorer vises i figuren.

7.4 NæringsNM for kommuner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med 11 indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en kommune, region eller fylke. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste elleve årene.

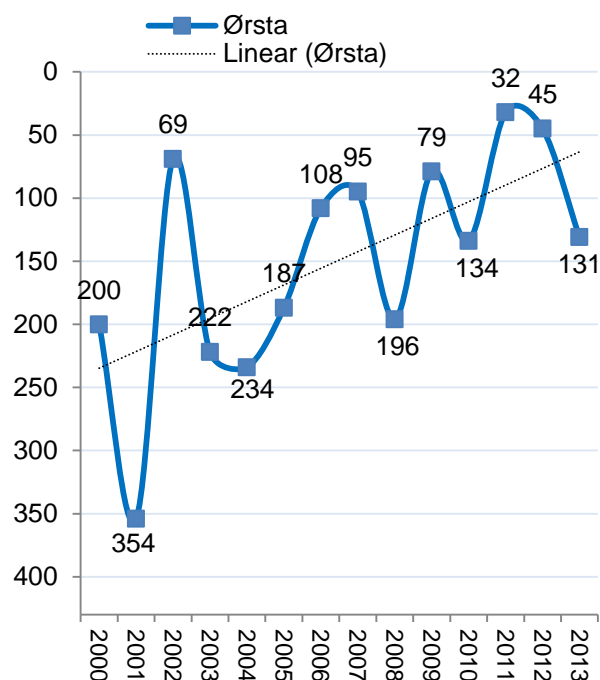
Figurene til høyre viser plasseringen til Ørsta og Volda i årene 2000-2013.

Både Ørsta og Volda har en positiv trend når vi ser på utviklingen fra 2000 til 2013. Det har gått opp og ned fra år til år, men hovedbildet er at begge kommunene klatrer på rangeringsstigen. Det er den gode nyheten. Den dårlige er at begge kommuner har falt på rangeringsstigen det siste året. Fallet har vært mest dramatisk i Ørsta.

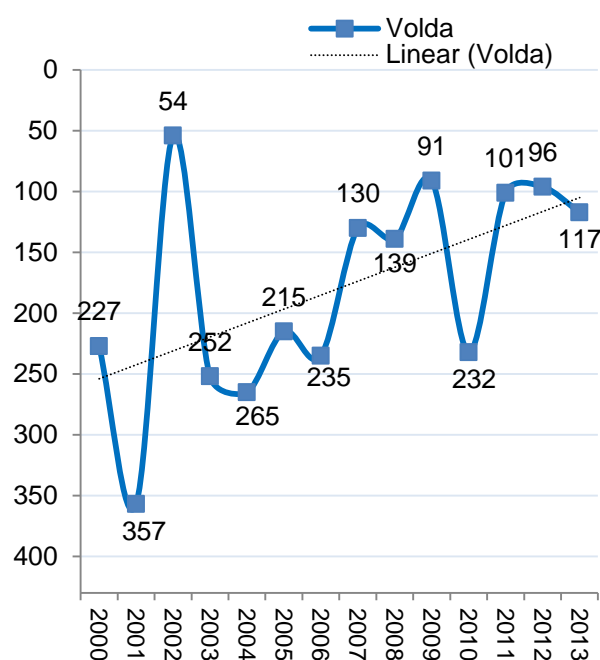
Ørsta kom på 131. plass i 2013. Det er en nedgang fra 45. plass året før. Ørstas beste plassering er nummer 32. Den fikk kommunen i 2011.

Volda fikk en litt høyere plassering enn Ørsta i 2013, og kom på 117. plass. Det er en nedgang fra 96. plass i 2012.

Voldas beste plassering så langt er fra 2002, da kommunen kom på 54. plass.

Figur 102: Rangeringen til Ørsta i NæringsNM i perioden 2000-2013.

Figur 103: Rangeringen til Volda i NæringsNM i perioden 2000-2013.

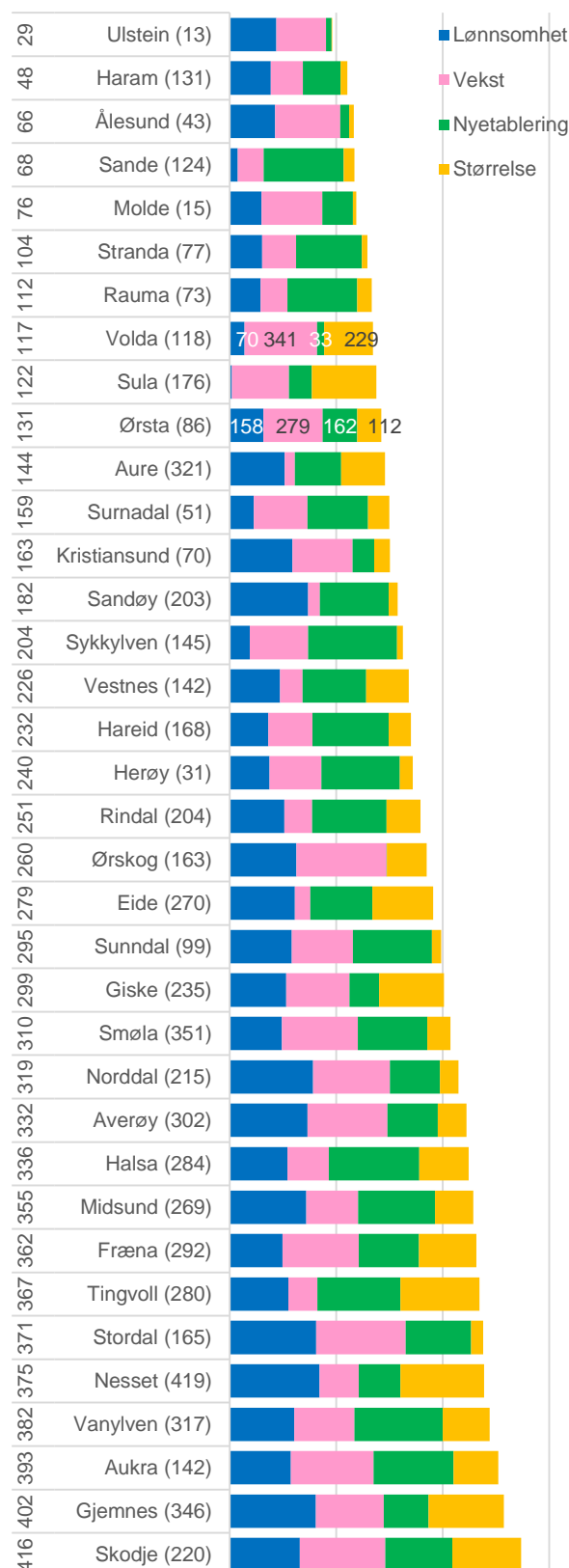
7.4.1 Kommunene i Møre og Romsdal

Til høyre ser vi plasseringen til kommunene i Møre og Romsdal i NæringsNM i 2013 og snittplasseringen for de siste ti årene. Vi ser hvordan hver av de fire indikatorene har bidratt til den samlede rangeringen.

Det som trekker Voldas plassering opp er etableringsfrekvensen. Det som trekker plasseringen til Ørsta opp er størrelsen, som er målt som antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningsstørrelsen.

Voldas plassering i 2013 er ganske lik snittplasseringen de siste ti årene. Ørsta har falt på klatrestigen det siste året.

Ulstein kommuner ut som fylkets vinner av NæringsNM 2013, mens Skodje kommer ut som fylkets taper.

Figur 104: NæringsNM for kommunene i Nordland. Rangering blant landets 428 kommuner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises inni figuren.

ⁱ Bransjeinndelingen tar utgangspunkt i registerdata for arbeidssted, med tilhørende NACE på 5-siffernivå. Fullstendig oversikt finnes på [\(link\)](#)

ⁱⁱ Vi baserer oss å at sysselsettingsandelene innenfor hvert årstrinn er konstant, og har brukt SSBs middelframskrivning om antall personer i alle årstrinn hvert år til 2040.

ⁱⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

MØREFORSKING

MØREFORSKING AS
Postboks 5075
NO-6021 Ålesund
TEL +47 70 11 16 00
epost@mfaa.no
www.moreforsk.no
NO 991 436 502

